

Ἡ πιὸ ἐπαναστατικὴ ἐπιστημονικὴ ἀνακοίνωση

«ΚΩΔΙΚΑΣ ΣΗΜΑΣΙΩΝ» ΤΑ 24 ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΡΑΦΗΣ

Συνταρακτικὴ διαπίστωση ἀπὸ τὴν ἔρευνα
τῶν παναρχαίων προκλαστικῶν κειμένων

ΔΑΥΛΟΣ

Μηνιαίο Περιοδικό
Κυδαθηναίων 29, Πλάκα,
105 58 Αθήνα
Τηλέφωνα: 32.23.957 ή 98.41.655

Τα γραφεία του Περιοδικού
λειτουργούν πρωινές ώρες
9.30-13.30, καθημερινά.

Ίδιοκτήτης — Έκδότης —
Διευθυντής:

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Ι. ΛΑΜΠΡΟΥ

Αχιλλέως-Μουσών 51,
Π. Φάληρο

Φωτοστοιχειοθεσία: Ατελιέ:
Ν. ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗΣ & ΣΙΑ ΕΠΕ»
Μάγερ 11, Αθήνα, Τηλ. 5221792
Εκτύπωση-Βιβλιοδεσία:
«ΒΑΣΙΛΑΚΟΣ & ΣΙΑ ΕΠΕ»
Καλλιδρόμου 14
Μπουρνάζι-Τηλ. 5726819

Τιμή τεύχ. δρχ. 230
Έτησια συνδρομή δρχ. 2.500
— Οργανισμών δρχ. 4.000
— Φοιτητών δρχ. 1.500
— Ξεωτερικού δολ. 50

Διαφημίσεις δέν δημοσιεύονται.
Τά χειρόγραφα δέν επιστρέφονται

Έπιτρέπεται ή αναδημοσίευση
άρθρων του ΔΑΥΛΟΥ υπό τών
δρων ότι θά αναφέρεται ρητά ή
πηγή τους

Όλες οι συνεργασίες, τά βιβλία
καί τά χαρτορικά έμβασματα
στη διεύθυνση:

Δημήτρη Λάμπρου, Μουσών 51—
17562 Παλαιό Φάληρο, Αθήνα

Παρακαλούνται οι συνδρομητές
πού άλλαζουν διεύθυνση, νά τώ
γνωστοποιούν στα περιοδικώ.

ΣΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΑΥΤΟ:

ΣΕΛΙΣ 4004:

΄Η ελληνική γλώσσα και ή ελληνική ποίηση

Δ.Ι.Λ.

ΣΕΛΙΣ 4005:

Κώδις σημασιών τά γράμματα του ΄Αλφαβήτου

ΗΛΙΑΣ ΤΣΑΤΣΟΜΟΙΡΟΣ

ΣΕΛΙΣ 4018:

΄Αρχαία ελληνική γλώσσα και σύγχρονη επιστήμη

ΜΙΧΑΗΛ ΔΑΝΙΚΑΣ

ΣΕΛΙΣ 4029:

΄Ομοφυλοφιλίας «δίκη»

Σ.Γ.Γ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΣ

ΣΕΛΙΣ 4036:

΄Η έννοια τής «θεωρίας»

ΑΝ. Ν. ΖΟΥΜΠΟΣ

ΣΕΛΙΣ 4039:

΄Επιλογή επιστολών άναγνωστών

ΠΡ. ΚΟΥΡΤΟΓΛΟΥ, Γ. ΠΑΠΠΑΣ, ΓΡ. ΟΙΚΟΝΟΜΑΚΟΣ

ΣΕΛΙΣ 4048:

΄Ηλεκτρονική πορεία

ΣΠΥΡΟΣ ΝΟΝΙΚΑΣ

ΣΕΛΙΣ 4058:

΄Η έσχατη κατάπτωση τής Παιδείας

ΛΑΜΠΡΟΣ ΝΤΟΚΑΣ

ΑΝΕΚΔΟΤΗ ΠΟΙΗΣΗ:

Νανά ΄Ησαΐα, Διαλεχτή Ζευγώλη-Γλέζου, ΄Ελλη Νεζε-
ρίτη, Δημήτρης Νικορέτζος, Βικτωρία Θεοδώρου.

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ:

ΜΕΤΕΩΡΙΣΜΟΙ σ. 4029 • ΑΚΡΟΒΟΛΙΣΜΟΙ: σ. 4037
ΔΙΗΓΗΜΑ: σ. 4046 • ΚΙΝΗΣΗ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ: σ. 4049

Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ἡ ἑλληνικὴ ποίηση

Ὁ ὑπογράφων δὲν εἶναι ποιητής, ἀλλὰ σταθερὸς ὄσο καὶ ἀπαιτητικὸς ἀναγνώστης καὶ συχνὰ μεμψίμοιρος μελετητὴς τῆς ἑλληνικῆς καὶ ξένης ποιήσεως. Δικαιούται συνεπῶς νὰ διατυπώσῃ ὠρισμένες παρατηρήσεις, ἂν ὄχι γιὰ τὴν καθαυτὴ ἑσωτερικὴ ἀνατομία καὶ λειτουργικότητα τοῦ ποιητικοῦ λόγου, πάντως γιὰ τὴν ποιητικὴ συνάρμωση καὶ ἀξιολογικὴ συνάρτησή του μὲ τὸ γενικώτερο φαινόμενο τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἀφορμὴν ἔλαβα ἀπὸ τὴν 3η «Ἐτήσια Ἀνθολογία τῶν Ἑκατῶ» τοῦ «Δαυλοῦ» καὶ τὰ 170 ἀνέκδοτα ποιήματα 100 ζώντων Ἑλλήνων ποιητῶν ποῦ τελικῶς ἀνθολογήθηκαν σ' αὐτήν, ἀλλὰ καὶ τὰ 1300 περίπου ἀκόμη ποιήματα καὶ τοὺς 400 περίπου ἄλλους ζῶντες Ἕλληνες ποιητὲς ποῦ ἀποκλείσθηκαν ἀπ' αὐτήν - πλείστοι καὶ πλείστα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἡ Κριτικὴ Ἐπιτροπὴ «ἀπέρριψε» γιὰ τὸν μοναδικὸ καὶ ἐντελῶς συμβατικὸ λόγο ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν κατ' ἑτος ἀνθολογουμένων εἶναι - ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω: κακῶς καὶ αὐθαίρετως - «Ἐκατῶ»...

Μολονότι δὲν ὑπῆρξα Κριτής, διεξήλθα τὸ σύνολο τῆς ἀνέκδοτης ποιητικῆς συγκομιδῆς τοῦ 1987 ποῦ ὑπέβληθη στὴν κρίση τοῦ «Δαυλοῦ» καὶ ἔμεινα κατάπληκτος - ἡ λέξις δὲν εἶναι ὑπερβολικὴ - ἀπὸ τὴν ἀπροσμέτρητη ποσότητα τῆς καλλιμορφίας καὶ τὴν ἀπροσδόκητη πολυπλοκότητα τοῦ γενικοῦ ἰδιογραφήματος τοῦ Κοργιῶ τῶν ὑπὸ κρίσιν ποιημάτων: Πῶς εἶναι δυνατόν σὲ μιὰ χώρα, ὅπως ἡ σημερινὴ Ἑλλάδα, ὅπου ὁ Πολιτισμὸς, τὸ Πνεῦμα, ὁ Στοχασμὸς ἔχουν ὀλοφάνερα ὑποχωρήσει ἀπελπιστικὰ καὶ ἀνάμεσα σ' ἓνα λόμ με χειροπιαστὰ σημάδια προΐουσης βαρβαροποίησεως, νὰ ὑπάρχουν ἑκατοντάδες διαπιστωμένες ἀπὸ ἑμένα καὶ προφανῶς καὶ ἑκατοντάδες ἂν ὄχι χιλιάδες ἄλλες ἄγνωστες σ' ἑμένα μεμονωμένες συνειδήσεις, ποῦ νὰ μπορούν νὰ παράγουν σὲ τέτοιο βαθμὸ οὐσία (ποιητικῆς) ὁμορφιάς καὶ νὰ ὀρθοτομοῦν μὲ ὄχι σπάνια τελειότητα περιγράμματα ὑψηλῆς ἰδέας; Ποῦ βρέθηκαν μέσα σ' ἓνα τέτοιο ἀντιπνευματικὸ, ἓνα τέτοιο κτηνώδη οἰκονομιστικὸ καὶ ἐξουσιαστικὸ περίγυρο, μέσα σ' ἓνα τέτοιο ἀνύπαρκτο ἢ ὑποτυπῶδες ἢ καὶ νοσηρὸ πνευματικὸ «κλίμα» τόσες ἐκλεκτὲς ἀτομικότητες, ποῦ μπορούν νὰ ἐπιβιώνουν σὰν αὐτοδύναμες ὑπαρξικὲς ὀντότητες καὶ νὰ «δηλώνουν» ποιητικὰ τὴν ἐπιβιώνουσα μοναδικότητά τους, σὲ ἔνταση καὶ ἔκταση, ποῦ - ἀπ' ὅτι μπορῶ νὰ γνωρίζω, κατὰ τὸ μέτρο ποῦ παρακολοῦθῶ τὴν ξένη ποιητικὴ παραγωγή - σὲ καμμιά ἄλλη γλῶσσα καὶ σὲ καμμιά ἄλλη χώρα δὲν παρατηροῦνται ἀνάλογες;

Πολλὴ φαίνεται οὐσία κατανάλωσα - πρέπει νὰ σοῦ τὸ ἐξομολογήθῃ, φίλε ἀναγνώστη - γιὰ νὰ ἀξιολογήσω ἱστορικὰ καὶ νὰ ἐξηγήσω αἰτιολογικὰ τὸ φαινόμενο αὐτό,

ποῦ κατὰ τὴ γνώμη μου ἀξίζει πολλοῦ κόπου καὶ κάθε προσπάθειας γιὰ νὰ ἐρμηνευθῇ. Καὶ σπεύδω νὰ διατυπώσω τὸ συμπέρασμα ποῦ κατέληξα, χωρὶς καμμιά ἀπαιτήση ἀναγνωρίσεώς του καὶ χωρὶς καμμιά προσπάθεια θεμελιώσεώς του (ποῦ ἄλλωστε μέσα στὰ πλαίσια ἐνὸς μικροῦ σχολίου εἶναι τεχνικῶς ἀδύνατη), συμπέρασμα ποῦ τὸ δίνω - ὑπὸ τύπον προτάσεως - σὰν προσωπικὴ διαπίστωση ἀφ' ἐνὸς καὶ ἐξ ἄλλου σὰν αἰτιολογικὴ εἰσήγηση:

Ἡ διαπίστωση εἶναι: Ὅλες οἱ προσπάθειες τῆς Δυνάμεως νὰ ἰσοπεδώσῃ καὶ ἐξαλείψῃ ἀπὸ προσώπου γῆς μὲ τὸν δογματισμὸ, τὸν μαζισμό καὶ τὸν οἰκονομισμὸ τὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ, τὴν ἀτομικὴ συνείδηση καὶ τὴν αὐτοτελὴ προσωπικότητα εἶναι μάταιες, εἶναι ἀτελέσφορες, εἶναι σκιαμαχικὲς: τὸ Πνεῦμα, ὁ Πολιτισμὸς, θὰ ἐπιβιώνῃ μὲ ἀμυντικὲς ἰκανότητες, ποῦ θὰ ἀναπτύσσῃ, ἀνάλογες πρὸς τὴν ἔνταση τῶν (μὲ τεχνολογικὰ, ὀργανωτικὰ καὶ οἰκονομικὰ μέσα) ἐπιθέσεων τῆς Ἐξουσίας.

Καὶ ἡ ἀξιολογικὴ εἰσήγηση εἶναι: Ἡ ἰδιάζουσα καὶ ἐπιχωριάζουσα ποιητικὴ ἀνθοφορία στὸν τόπον αὐτόν, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀναλογικὰ πλουσιώτερη, ὅπως προεῖπα, ἀπὸ κάθε ἄλλον τόπο, μόνο σ' ἓνα αἴτιο μπορεῖ ν' ἀποδοθῇ, αἴτιο ποῦ δὲν συναντιέται ἄλλου πουθενά: Στὸ γιγαντιαῖο θησαυροφυλάκειο τῆς Ἑλληνικῆς Γλῶσσας, τοῦ τελειότερου αὐτοῦ δημιουργήματος τοῦ ἀνθρώπινου ἐγκεφάλου, θησαυροφυλάκειο τοῦ ὁποῖου μόνον ὁ Ἕλληνας ποιητὴς διαθέτει τὰ κλειδιά, γιὰ νὰ τὸ ἀνοίγῃ ὅποτε θέλει καὶ νὰ παίρῃ ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς του, τοὺς στιλπνοὺς καὶ διαμαντένιους, ὅ,τι θέλει. Ἔτσι ἐξηγεῖται μόνο τὸ γεγονός ὅτι ἄνθρωποι ἄπλοϊ, μορφώσεως ἀκόμη καὶ μετρία, μὲ μοναδικὸ ὄπλο τους τὴν εὐαισθησία νὰ διακρίνουν ἴσως μόνον ὑποσυνείδητα τὴν ἀξία τῆς ἑλληνικῆς λέξεως καὶ νὰ τὴ χρησιμοποιοῦν καταλλήλως, μπορούν καὶ δίνουν ὁμορφογραφήματα καὶ ἰδιογραφήματα σὰν κι αὐτὰ τῆς σημερινῆς ἑλληνικῆς ποιήσεως.

Δὲν θὰ πῶ ἄλλο τι, ἀλλὰ θὰ κλείσω μὲ μιὰ εὐχάριστη καὶ αἴσια πληροφορία: Σχεδὸν ὅλοι οἱ σύγχρονοι Ἕλληνες ποιητὲς ἀντλοῦν τὸ ποιητικὸ τους λεξιλόγιο ἀπὸ τὸ σύνολο τῆς ἑλληνικῆς γλῶσσας, μὲ συχνότατη χρῆση ὀμηρικῶν, κλασσικῶν καὶ βυζαντινῶν - ἐκκλησιαστικῶν λέξεων καὶ τέλος τῆς σύγχρονης ἐπιστημονικῆς ὀρολογίας! Ἡ ἐπίθεση τῆς Ἐξουσίας κατὰ τῆς Ἑλληνικῆς Γλῶσσας ἀφήνῃ ἀπρόσβλητο τὸν ποιητὴ ἢ περιόδου τοῦ «ρωμιοσυνισμοῦ» καὶ τοῦ «λαϊκισμοῦ» τῆς νεοελληνικῆς ποιήσεως παρῆλθεν ἀνεπιστρεπτῆ: καὶ ἡ κατοπιὸς δρᾶση τοῦ δημοτικιστικοῦ δογματισμοῦ ἐπίσης.

Δ.Ι.Α.

ΗΛΙΑΣ Λ. ΤΣΑΤΣΟΜΟΙΡΟΣ

Κώδιξ Σημασιῶν τὰ σημεῖα τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀλφαβήτου

ΣΥΝΤΑΡΑΚΤΙΚΗ ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ
ΤΟΥ ΠΑΝΑΡΧΑΙΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΥ

[Πρώτη συνέχεια]

Ἐντὶ Προλόγου

Ὀμηρικῆς καὶ ἠσιόδειες λέξεις μὴ παράγωγες ἀρχόμενες ἀπὸ τὸ γράμμα Ρ [ἐκ τοῦ «Μεγάλου Λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης» τῶν Η. Liddel - R. Scott καὶ Μιχαῆλ Κωνσταντινίδου]:

ράβδος = ραβδίον χρησιμον εἰς τὸ βάδισμα· ἢ τοῦ Ἑρμοῦ ράβδος ('Ιλ. Ω 343 - Ὀδ. Ε 47).

ῥᾶγα = ἀκμή, βία, ὄρμη.

ράδιος = εὐκολος, ἔτοιμος νὰ ποιήσῃ τι ἢ νὰ πράξῃ τι («ὡς οὐ ῥηίδι ἐστὶ θεῶν»: 'Ιλ. Υ. 261).

ῥαθαίνω = ραίνω, σπείρω (*ῥανάω*: «*ῥανᾶται*», *πλανᾶται*: σπείρεται).

ῥαιστήρ = (*ραίω*). Καθ' Ἑσχύ.: «*ῥαιστήρ σφύρα σιδηρᾶ μονοκέφαλος· τινὲς δὲ σιαγόνα*». [Ἐδῶ κίνησις τῆς σφύρας].

ραίω = θραύω, συντρίβω, καταστρέφω.

ράκος = ἔνδυμα ἐσχισμένον.

ράμφος = τὸ ῥάμφος τῶν ἀρπακτικῶν πτηνῶν.

ῥαπίζω = κτυπῶ τινα διὰ ραβδίου.

ῥάπτω = συρράπτω. Μεταφ. ἐπινοῶ, μηχανῶμαι, σχεδιάζω («*κακὰ ῥάπτειν*», Ὀδύσ. Γ 118).

ῥέζω = ἐνεργῶ, πράττω, ἐκτελῶ, κατορθώνω.

ρέθος = τὰ μέλη τοῦ σώματος («*ψυχὴ δ' ἐκ ρεθέων παμμένη*»: 'Ιλ. Π 856).

ρεῖα = εὐχερῶς, εὐκόλως ('Ὀμ.-' Ἡσ.: «*θεοὶ ρεῖα ζῶντες*»).

ρεῖθρον = ρεῦμα («*ποταμοῖο ρεῖθρα*»: 'Ιλ. 0-245).

ρέος = ρυάκιον.

ρέπω = κλίνω πρὸς τὰ κάτω.

ρέω = καὶ τῆς αὐτῆς ῥίζης, *ρέος* - *ρέεθρον*, *ῥόος*, *ῥοή*, *ῥύσις*, *ῥυτός*, *ῥυαξ*, *ῥεῦμα*, *ῥεῦσις*,

ῥύμη, *ῥυθμός*.

ῥῆμα = (*ρέω - *ἐρῶ*) τὸ λεγόμενον ἢ λαλούμενον, λόγος, ἀπόφθεγμα, φράσις, ὑπόθεσις τοῦ λόγου.

ῥῆξις = διάρρηξις, «σπάσιμο».

ῥῆσις = λόγος, ὁμιλία.

ῥητήρ = (*ρέω, *ἐρῶ*) ὁ ἀγορευῶν.

ῥητός = (*ρέω, *ἐρῶ*) προσυμπεφωνημένος, ὃν δύναται τις νὰ ἀνακοινώσῃ.

ῥήτρα = συνθήκη, συμφωνία.

ρήτωρ = ό δημοσία άγορεύων (κίνησις λόγου).

ρίγεια = τρέμω έκ του ψύχους, φρίττω, άνατριχιάζω έκ του φόβου ή φρίκης.

ρίζα = ώς επί τώ πλείστον έν τῷ πληθυντικῷ: αἱ *ρίζαι* («*δένδρεα μακρά αὐτῆσι ρίζησι*» Ἰλ. I-542). [Ἐδῶ κίνησις έκ τῆς άρχικῆς μονάδος, δηλαδή του τρόπου άναπαραγωγῆς του φυτου και προς τά άνω (έκ τῆς επιφανείας του εδάφους) και προς τά κάτω (έντός του εδάφους) και βεβαίως και έκ τῆς άναπαραγωγῆς του φυτου].

ρίνάω = (*ρίνη*) ρινίζω [διά τῆς κινήσεως τῆς λίμας]

ρίπη = (*ρίπτω*) = ρύμη, όρμη μεθ' ἧς φέρεται πρᾶγμα τι ριπτόμενον.

ρίπιζω = φουσῶ, άερίζω, άνεμίζω τήν φλόγα. [Ἐδῶ κίνησις που προκαλῶ, διά νά επιτύχω τά άνωτέρω].

ροή = ρεῦμα, ρεΐθρον.

ροθέω = παράγω βοήν, ρόθον, οἷα γίνεται υπό τῶν κυμάτων. Καθ' Ἡσύχιον: «*ροθεῖν = όρμᾶν, τρέχειν, λέγειν, διώκειν*».

ροΐβδος = πᾶς όρμητικός θόρυβος, βιαία κίνησις.

ροΐγος = ό συριγμός βέλους.

ροϊκός = ρευστός.

ρομβέω = περιστρέφω ώς ρόμβον, συστρέφω, περιδινῶ, έκσφενδονῶ.

ρόμβος = τροχίσκος όν στρέφουσι ἱμάσι τύπτοντες και οὔτω κτύπον άποτελοῦσι. Παρά τοῖς μαθηματικοῖς ρόμβος εἶναι σχῆμα εὐθύγραμμον ἔχον δύο όξειας γωνίας και δύο άμβλειας με παραλλήλους πλευράς.

ρόος = ροῦς (ρεῦμα).

ρόπαλον = (*ρέπω*) ράβδος ίσχυρά χρησιμεύουσα ώς όργανον πολεμικόν, κυνηγετικόν κ.λπ.

ροπή = κλίσις προς τά κάτω.

ρύαξ = ρεῦμα όρμητικόν, ρύαξ τῶν όρέων ή χειμάρρος έκ τῶν βροχῶν έξογκούμενος.

ρυθμός = (*ρυσμός*) πᾶσα όμαλῶς επαναλαμβανομένη κίνησις.

ρύμα = ρεῦμα.

ρύμη = δύναμις, όρμη σώματος έν κινήσει εύρισκομένου, ή φορά.

ρύμος = (*ρύω, έρύω*) Τό προς τά εμπρός έκτεινόμενον ξύλον τῆς άμάξης από του μέσου του άξονος μέχρι του ζυγοῦ (Ἰλ. K 505, Ψ 393, Ω 271).

ρύπάω = Ἐπικ. *ρύπόω* (*ρύπος*) εἶμαι ρυπαρός, άκάθαρτος [Ἡ ρύπος εἶναι άκαθαροσία μολύνουσα διά τῆς ρευστότητος αὐτῆς και τῆς όσμῆς τώ περιβάλλον. Ἡ κίνησις ξεκινᾷ από τήν έστιαν τήν άρχικήν και μεταδίδεται εἰς εύρύτερον χῶρον].

ρύσιον = τώ άρπάζόμενον και συρόμενον διά τῆς βίας - λάφυρον, λεία.

ρύσις = ρεῦσις, ροή ὕδατος.

ρύστάζω = (*ρύω-έρύω*) ἔλκω, σύρω, περιφέρω βιαίως.

ρυτήρ = ό σύρων, τεντώνων.

ρυτός = ἔλκυστός.

ρυτός = ρέων, ρευστός.

ρώξ = ρῆγμα, άνοιγμα.

ρώομαι = μετά ταχύτητος όρμῶ.

ρώς = οἱ ταῦροι.

Θά διερωτᾶται ό άναγνώστης, γιατί άραγε ξεκινῶ τήν παρουσίαση τῆς έρευνας, που άκολουθεῖ, παραθέτοντας λέξεις με άρктиκό γράμμα τώ ρῶ. Θά διερωτᾶται άκόμη, τί τώ κοινῷ παρουσιάζουν οἱ λέξεις αὐτές, ώστε νά τις θέτω άντι προλόγου σε μιᾷ έρευνα που έχει τίτλο «Τά γράμματα του Ἑλληνικοῦ άλφαβῆτου άποτελοῦν κώδικα σημασιῶν». Ἐκριβῶς αὐτός εἶναι και ό λόγος. Παραθέτω λέξεις έκ του προκλασσικοῦ ἑλληνικοῦ λεξιλογίου, που ἔχουν άρктиκό γράμμα τώ σύμφωνο ρῶ, διότι νομίζω ότι δίνω άμέσως κάποιον κλειδί, με τώ όποιο επιχειρῶ νά άποδείξω ότι τά γράμματα εἶναι «κώδικας σημα-

σιῶν». Τὸ σύμφωνο «Ρ» π.χ. ἔχει τὴ σημασία τῆς «κινήσεως», κατὰ κυριολεξίαν καὶ μεταφορικῶς. Μᾶς ἐρμηνεύει δὲ καὶ τοὺς λόγους τῆς συμμετοχῆς τοῦ γράμματος «Ρ» στὸν σχηματισμὸ τῶν λέξεων. Οἱ λέξεις αὐτὲς ποὺ παρέθεσα ἄνευ ἐπιλογῆς καὶ καλύπτουν σχεδὸν ὀλόκληρον τὸ λήμμα «Ρ» σὲ πρωτογενεῖς καὶ ὄχι παράγωγες λέξεις, ἐπιτρέπουν στὸν ἀναγνώστη καὶ μόνος του μελετώντας τὴν ἐρμηνεία αὐτῶν νὰ πλησιάσει καὶ διαπιστώσει τὴν ὑποκρυπτόμενη ἐντὸς τῆς λέξεως σημασία τῆς κινήσεως, τὴν ὁποία ἐκφράζει τὸ σύμφωνο «Ρ».

Βεβαίως αὐτὸ δὲν εἶναι ἀρκετό. Ὅπως ἀντιλαμβάνεται κανεὶς, σὲ κάθε λέξη δὲν συμμετέχει ἓνα μόνον γράμμα. Αὐτὰ ὅμως θὰ ἐξηγηθοῦν στὴν μελέτη ποὺ ἀκολουθεῖ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1

Ἐφετηρία τῆς παρουσίας ἔρευνας ὑπῆρξε ὁ Πλατωνικὸς διάλογος *«Κρατύλος ἢ περὶ ὀνομάτων ὀρθότητος λογικός»* τοῦ Πλάτωνος. Ὁ Κρατύλος ἦταν μαθητὴς τοῦ Ἀβδηρίτου Πρωταγόρα, ἑνὸς ἐκ τῶν μεγάλων διανοητῶν τῆς ἀρχαιότητος (480-410 π.Χ.) καὶ ἐκ τῶν συνεχιστῶν τῶν φιλολογικῶν δοξασιῶν τοῦ Ἐφεσίου Ἡρακλείτου (670-475). Ὁ Κρατύλος τέλος εἶχε ἰδρῦσει στὴν Ἀθήνα φιλοσοφικὴ σχολή, στὴν ὁποία μαθήτευσε καὶ αὐτὸς ὁ Πλάτων.

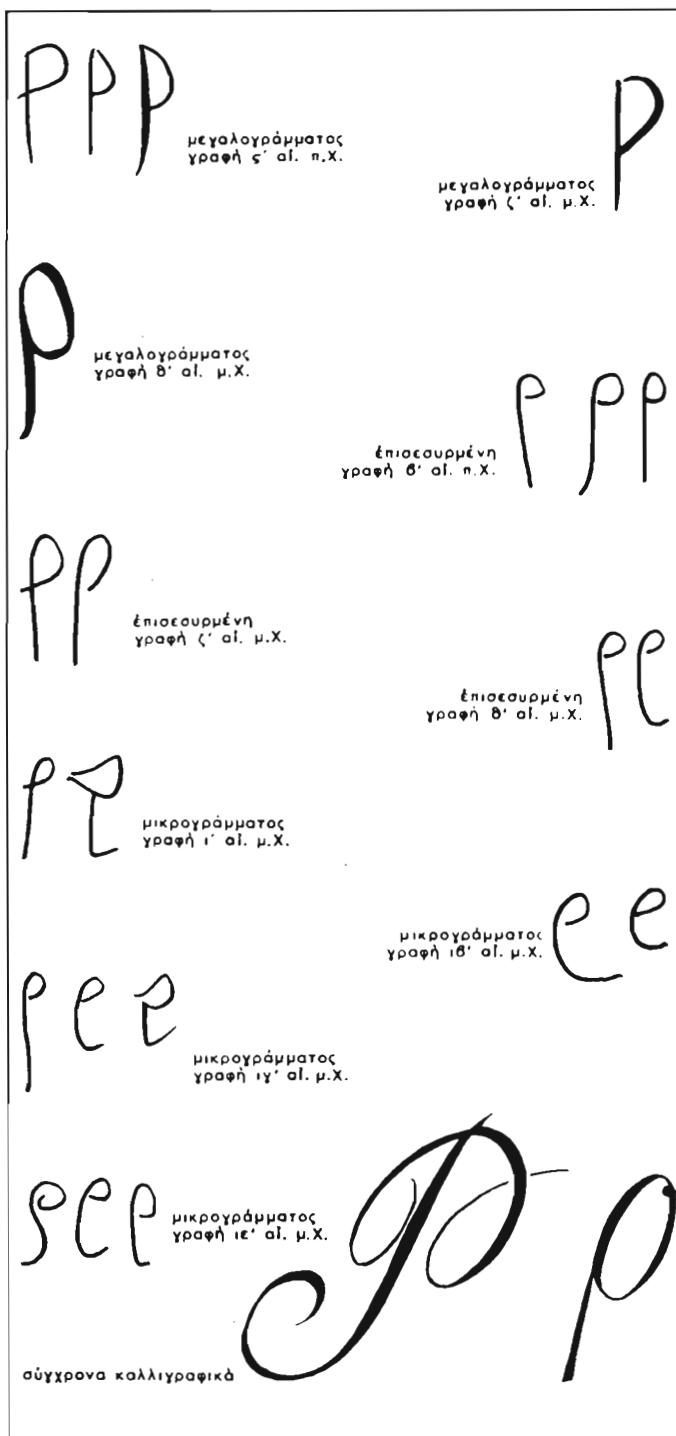
Ὁ Πλάτων στὸ διάλογο αὐτὸ θέτει ὑπὸ συζήτησιν τὶς δοξασίαις τοῦ Κρατύλου, ὁ ὁποῖος λέγει: *«Οἶμαι μὲν ἐγὼ τὸν ἀληθέστατον λόγον περὶ τούτων εἶναι, μείζω τινὰ δύναμιν εἶναι τὴν, θεμένην τὰ πρῶτα ὀνόματα τοῖς πράγμασιν, ὥστε ἀναγκαῖον εἶναι αὐτὰ ὀρθῶς ἔχειν»* (438 c). [*«Νομίζω ὅτι τὰ ὀνόματα τῶν πραγμάτων σχηματίστηκαν μὲ κάποια φυσικὴν ὀρθότητα, διότι κάποια μεγάλη δύναμη, παρὰ ἀνθρώπινη, ὑπῆρξε αὐτὴ ποὺ ἔθεσε αὐτὰ τὰ ὀνόματα στὰ πράγματα»*].

Συζητοῦνται ἐπίσης οἱ δοξασίαις τοῦ Ἐρμογένους, κατὰ τὶς ὁποῖες *«τὰ ὀνόματα καὶ γενικῶς ἢ γλῶσσα εἶναι ἓνα σύνολο φωνητικῶν σημείων, ποὺ καθορίζονται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους κατὰ τὴ θέλησίν τους καὶ κατόπιν γενικῆς συμφωνίας»*. Ὁ Πλάτων πράγματι στὸ διάλογο αὐτὸ προσπαθεῖ νὰ ἀνεύρει τὴν ἀπάντησιν στὸ ἐρώτημα, πῶς σχηματίστηκε ἡ ἀνθρώπινη γλῶσσα. Καὶ ἀπάντησιν βεβαίως δὲν ἐδόθη, παρέδωσε ὅμως σ' ἑμᾶς τοὺς μεταγενέστερους τὶς πληροφορίες του καὶ τὰ πορίσματα τὰ προελθόντα ἐκ τῆς δικῆς του ἔρευνας. Αὐτὸ θὰ μᾶς ἐπιτρέψῃ, θέτοντας ἐκ νέου καὶ ἑμεῖς τὰ ἐρωτήματα, νὰ ἐπιχειρήσουμε κάποια ἀπάντησιν χρησιμοποιῶντας τὰ πολῦτιμα στοιχεῖα τῆς πλατωνικῆς ἔρευνας.

2

Τὸ θέμα βεβαίως αὐτὸ ἀνάγεται στὴ γλωσσολογία. Ἡ γλωσσολογία ὅμως, ὅπως λέγει ὁ F. De Saussure, *«ἐγγίζει τὴν ἐθνολογίαν· εἶναι ὅλες οἱ σχέσεις ποὺ μποροῦν νὰ ὑπάρξουν ἀνάμεσα στὴν ἱστορία μιᾶς γλώσσας καὶ στὴν ἱστορία μιᾶς φυλῆς ἢ ἑνὸς πολιτισμοῦ. Οἱ δύο αὐτὲς ἱστορίες ἀνακατεῦνται καὶ διατηροῦν ἀμοιβαῖες σχέσεις. Τὸ γεγονός αὐτὸ φέρνει κάπως στὴ μνήμη μας τὶς ἀντιστοιχίαις ποὺ διαπιστώνονται στὰ καθ' αὐτὸ γλωσσικὰ φαινόμενα. Τὰ ἦθη ἑνὸς ἔθνους ἔχουν τὸν ἀντίκτυπὸ τους πάνω στὴ γλῶσσα του, ἢ γλῶσσα κατὰ μεγάλο βαθμὸ δημιουργεῖ τὸ ἔθνος»* [*«Μαθήματα Γενικῆς γλωσσολογίας»*, ἐκδ. Παπαζήση].

Ὡς ἀρχὴ ἐπομένως δύναται νὰ τεθῇ ἡ ἱστορία τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας καὶ τοῦ γλωσσικοῦ φαινομένου αὐτῆς. Δηλαδή θὰ ἐρευνηθεῖ ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο γεννήθηκε αὐτή, ἀνετράφη, ἀνεπτύχθη καὶ ἀπέβη τὸ μέγιστο ἐργαλεῖο κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτισμοῦ τῶν κατοίκων τοῦ ἐλληνικοῦ χώρου. Ἐκ τῆς σχέσεως ἄλλωστε τῆς *«ἱστορίας μιᾶς*

γλώσσας και τῆς ἱστο-
 ρίας μιᾶς φυλῆς ἢ ἐνός
 πολιτισμοῦ», ὅπως λέ-
 γει ὁ Saussure, πηγάζει
 ἀμέσως ἡ ὑποχρέωσή
 μας νὰ ἐξετάσουμε τὴν
 ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐ-
 ντὸς τοῦ χώρου ποῦ αὐ-
 τὴ ἀνεπτύχθη, διότι ὁ
 χώρος μᾶς συνδέει ἄρ-
 ρηκτα μὲ τοὺς κατοί-
 κους του και τὸν πολι-
 τισμό τους.

3

Κάθε ὁμάδα ἀνθρώ-
 πινη, ὅπου κι' ἂν πα-
 ρουσιάστηκε ἐπὶ τοῦ
 πλανῆτου, σχημάτισε
 κάποια γλῶσσα, κάποια
 ὁμιλία σχετικὴ καὶ ἀνά-
 λογη μὲ τὸν γεωγραφι-
 κὸ χῶρο και τὸ φυσικὸ
 τῆς περιβάλλον (χλω-
 ρίδα - πανίδα) και ἀκό-
 μη μὲ τὶς ἰδιαιτέρες ἰ-
 κανότητες ποῦ αὐτὴ ἡ
 ὁμάδα εἶχε προικισθεῖ
 ἀπ' τὴν φύση.

«Ὁ ἄνθρωπος - λέ-
 γει ὁ καθηγητὴς τῆς
 Ψυχιατρικῆς και Νευ-
 ρολογίας κ. Κ. Δ. Κω-
 σταντινίδης — εἶναι
 προωρισμένος και προ-
 γραμματισμένος ἐκ κα-
 ταβολῆς νὰ ἀναπτύξῃ ὁ-
 μιλιαν και γλῶσσαν·
 και πρὸς τοῦτο εἶναι ἐ-
 φοδιασμένος διὰ τῶν ἐν
 τῷ ἐγκεφάλῳ κέντρων
 τοῦ λόγου. Τὰ ἐν λόγῳ
 νευρολογικὰ κέντρα
 (κινητικὸν και αἰσθητή-
 ριον) ὠριμάζουν σὺν τῇ
 ἡλικίᾳ, συνεργούσης
 και τῆς ἐπιδράσεως τῶν
 ἀκουστικῶν ἐρεθισμά-
 των. Ἐπειδὴ ὁ ἐξωτε-
 ρικὸς παράγων ἔχει

διαμορφωτικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ σχηματισμοῦ ὁμιλίας καὶ γλώσσης, ἐπακόλουθον εἶναι ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐκμανθάνει τὸ εἶδος τῆς γλώσσης τοῦ περιβάλλοντος τὸ ὅποιον ἀκούει». [*«Γλῶσσα-Παιδεία», 1979*].

Ποιὸ ὅμως ὑπῆρξε τὸ περιβάλλον τῆς πρώτης ἀνθρώπινης ομάδας, καὶ ἀκριβέστερα τοῦ πρώτου ἔμφρονος ἀνθρώπου (*homo sapiens*) στὸν Ἑλληνικὸ χῶρο, τοῦ θηρευτοῦ, ὁ ὅποιος ὀνομάσθηκε Ἑλλοσ; Ἡ ἀπάντησις εἶναι ἀπλή: Ἡ Ἑλληνικὴ φύσις. Ἡ ἔρευνα ἐπομένως τῶν «*διαμορφωτικῶν ἐπιδράσεων τοῦ ἐξωτερικοῦ χώρου ἐπὶ τοῦ σχηματισμοῦ ὁμιλίας καὶ γλώσσης*» ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ φύσις πρέπει νὰ ξεκινήσει.

Ἐοφείλομε δὲ ν' ἀποκαλύψομε ὄχι μόνον τὴν ἀρχικὴν ἐπίδρασιν καὶ σχέσιν τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος μὲ τὴν ὁμάδα πού ἐζησαν ἐντὸς τοῦ χώρου αὐτῶν τῶν ἐπιδράσεων κατὰ τὴν διαδρομὴν τῶν χιλιετιῶν καὶ τῶν περιόδων σχηματισμοῦ τῶν πρώτων γλωσσῶν τῶν ὁμάδων, ἀλλὰ νὰ ἐξακριβώσομε, ἐὰν ὑπῆρξαν μετέπειτα διαδικασίαι, τίς ὁποῖες οἱ ὁμάδες ἀκολούθησαν, ὅταν οἱ ἀπαιτήσις τοῦ πολιτισμοῦ τῶν ἐπέβαλλαν τὸν σχηματισμὸν νέων λέξεων, προκειμένου νὰ ὀνομάσουν τὰ νέα ἐπιτεύγματα αὐτοῦ τοῦ πολιτισμοῦ.

4

Πολιτισμὸς ὅμως σημαίνει γλῶσσα, σημαίνει γραφή. Διότι, ἂν δεχθῶμε, ὅπως ὁ Δημόκριτος ἔλεγε, ὅτι «*λόγος ἔργου σκιά*» εἶναι, τότε καὶ τὰ γράμματα, ἢ γραφή, «*μνήμης τε καὶ σοφίας φάρμακον*» καθίστανται [Πλάτων, «*Φαῖδρος*» (274 ε)]. Χωρὶς δηλαδὴ γραφὴν δὲν θὰ διεσῶζοντο οὔτε ἡ μνήμη (τὸ «*μὴ λήθον*» κατὰ Ἡράκλειτον) οὔτε ἡ γνώσις, καὶ ἐπομένως οὔτε ὁ πολιτισμὸς θὰ ἀνεπτύσσεται. Ὁ Πλάτων στὸν «*Κρατύλος*» [435 d] διατυπώνει κάτι πολὺ σημαντικό καὶ σχετικόν: «*Ἄν κανεῖς — λέγει — γνωρίζεις τὰ ὀνόματα τῶν πραγμάτων, γνωρίζεις καὶ τὰ πράγματα*». Μὲ αὐτὴ τὴν λογικὴν πρέπει νὰ συμπεράνομε ὅτι ἀνακαλῶντας ἐνώπιόν μας τὰ διασωθέντα «*ὀνόματα*» (λέξεις) τῶν προκλασσικῶν χρόνων, δηλαδὴ αὐτὰ μὲ τὰ ὁποῖα ἐγράφησαν ὅλα τὰ ἀριστουργήματα ὅπως τῆς *Θεογονίας*, τοῦ Ἡσιόδου, τοῦ Ὀμήρου καὶ τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται κατατεθειμένα στὸ θησαυροφυλάκειο πού ἀποκαλεῖται ἀρχαῖο ἑλληνικὸ λεξιλόγιον, ἀνακαλοῦμε καὶ τὸν πολιτισμὸν ἐκείνης τῆς ἐποχῆς. Θεωρῶ ἐπομένως ἐφικτὸ νὰ γνωρίσομε καὶ ἐμεῖς ἐκ τῶν ὀνομάτων τὸ «*εἶναι*» τῶν πραγμάτων, πού συνιστοῦσαν τὸν πολιτισμὸν τῶν ἀνθρώπων ἐκείνης τῆς ἐποχῆς. Νομίζω δὲ, ὅτι πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνσιν θὰ ἔπρεπε πρὸ πολλοῦ νὰ εἶχαμε κινηθεῖ ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες, ἐὰν βεβαίως θεωροῦμε τοὺς ἑαυτοὺς μας Ἕλληνες καὶ ὄχι Ρωμαίους.

5

Ἡ παρούσα ἐργασία ἐπιδιώκει, βεβαίως, νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶναι τὸ προῖον τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου. Καὶ ἑλληνικὸς χῶρος σημαίνει γεωγραφικὴ θέσις - μορφολογία ἐδάφους - κλίμα - χλωρίδα - πανίδα - κάτοικοι. Μὲ αὐτὰ τὰ δεδομένα προσπάθησα νὰ ἐξακριβώσω τὸν τρόπον τοῦ σχηματισμοῦ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας, ἢ ὁποῖα καὶ ἔγινε ἡ μητέρα-τροφὸς πολιτισμοῦ πολλῶν ἄλλων γλωσσῶν καὶ νὰ διαπιστώσω, ἐὰν ὑπῆρξε σχέσις τῶν γραμμάτων τοῦ ἁλφαβήτου μὲ τὸ «*ὅ ἐστιν*» τοῦ ὀνόματος. [*«Εἴ τις μμείσθαι δύναται ἐκάστου τὴν οὐσίαν γράμμασι τε καὶ συλλαβαῖς...»*: «*Κρατύλος*» 432 b-e]. Τέλος καλῶ ὅλους ὅσους ἀποδεχθῶν τὴν θέσιν αὐτὴν στὴν ἔρευνα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας, νὰ προσθέσουν τίς δυνάμεις τους, διότι τὸ φορτίον εἶναι τεράστιον καὶ οἱ πλάτες οἱ δικές μου δὲν ἐπαρκοῦν.

ΜΕΡΟΣ Α΄

● Σημασία χώρου ● Πορίσματα ἐκ τῆς «ἐπισκέψεως ὀνομάτων»

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

I. Ἡ σημασία τοῦ χώρου

Ὅταν ὁμιλοῦμε γιὰ γλῶσσα, γραφή, πολιτισμὸν, πρέπει νὰ τὰ συνδέομε ἀμέσως μὲ τὸ

γεωγραφικό χώρο εντός του οποίου παρουσιάστηκε ιστορικά ή συγκεκριμένη ανθρώπινη ομάδα, ή οποία ανέπτυξε πολιτισμό. Ὁ γεωγραφικός χώρος μᾶς ενδιαφέρει ὡς μορφολογία ἐδάφους, γλωρίδα, πανίδα, κλίμα, διότι, ὅπως θὰ διαπιστώσουμε, ἀποτελεῖ βασικό παράγοντα ὄχι μόνο στή δημιουργία γλώσσας, ἀλλά παίζει σημαντικό ρόλο καί στή ταχύτητα σχηματισμοῦ τῆς γλώσσας. Καί ἡ ταχύτητα σχηματισμοῦ γλώσσας ενδιαφέρει ἀπόλυτα τὴ χρονικὴ εἴσοδο ἑνὸς λαοῦ στὸν πολιτισμό. Αὐτὸ δὲ τὸ χρονικὸ «πότε;» μᾶς ἐπιτρέπει νὰ συμπεράνουμε τὸ μέγεθος τῶν ἐπιδράσεων ποὺ ἄσκησε ὁ προπορευόμενος πολιτισμὸς μεταξὺ τῶν λαῶν τοῦ εὐρυτέρου περιβάλλοντός του. Ἡ συγκριτικὴ ἐπομένως ἐξέταση «κοινῶν στοιχείων» τῆς ἐλληνικῆς, διότι περὶ αὐτῆς μόνον ὀμιλῶ, μετὰ τῶν ἄλλων γλωσσῶν ἐν προκειμένῳ δὲν ἐρμηνεύει, ὅπως θὰ ἀποδείξω, τὴν προέλευση τῆς ἐλληνικῆς, ἀλλ' ἀντιθέτως ἐπιβεβαιώνει τὶς ἐπιδράσεις ποὺ εἶχε ὁ μεγάλος πανάρχαιος πολιτισμὸς τοῦ ἐλληνικοῦ χώρου στή ζωὴ τῶν ἄλλων λαῶν.

2. Ὁ Ἑλληνικὸς χώρος καὶ οἱ Ἑλλοπες

Στὸ ἀνατολικὸ ἄκρο τοῦ «οἶνοπος Πόντου», τῆς ἁλός, τῆς θάλασσας, ποὺ ὀνόμασαν «Μεσόγαιον», βρίσκεται ὁ ἐλληνικὸς χώρος. Αὐτὴ τὴν περιοχὴ οἱ γεωλόγοι ὀνόμασαν «Αἶγαϊδα». Ἐγὼ θὰ τὴν ἀποκαλοῦσα «Οὐρ» χρησιμοποιῶντας ἓνα φθόγγο μὲ σημασία, ἢ τὴ ρίζα τῆς λέξεως «οὐρεα», ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν γεωλογικῶν ἀναστατώσεων, ὅταν προεκλήθησαν αὐτὲς οἱ ἔντονες ἐδαφικὲς πτυχώσεις, ἢ ὄψη τοῦ ἐλληνικοῦ χώρου ἔλαβε τὰ ἰδιαιτέρα χαρακτηριστικὰ τῆς ὄρεινῆς μορφολογίας σὲ μιὰ μοναδικὴ πυκνότητα σὲ σχέση πρὸς τὴ συνολικὴ τῆς ἔκταση. Αὐτὲς οἱ μεγάλες ὄροσειρές ἄρχισαν νὰ ἀνυψῶνται ἀπὸ τὰ ἔγκατα τῆς γῆς σχεδὸν ταυτοχρόνως μὲ τὶς ψηλότερες ἄλλες ὄροσειρές τῶν Ἑλλοπων, τῶν Πυρηναίων καὶ τῶν Ἰμαλαίων. Ἡ Πίνδος ὑπῆρξε ὁ πρῶτος μεγάλος ὄρεινός ὄγκος ποὺ ἀνεπήδησε μέσα στὸν «οἶνοπα πόντον». Ἡ ὄρογένεση αὐτὴ ἀνήκει στὰ προηγηθέντα 35 ἑκατομμύρια χρόνια. Ἐκτοτε οἱ γεωλογικὲς αὐτὲς διαμορφώσεις δὲν σταμάτησαν. Κάποια στιγμὴ πάντως τὰ μακρὰ αὐτὰ οὐρεα ἔγιναν οἱ πρῶτες κατοικίες τῶν ἀνθρώπων. Ἡ «Θεογονία», τὴν ὁποία ἀνέφερα στήν εἰσαγωγὴ μου, καταγράφει αὐτὴ τὴν πρώτη παρουσία: «Γείνατο δ' οὐρεα μακρὰ, θεῶν χαρίεντας ἐναύλους» [= ἐφάνησαν δὲ οἱ ὄροσειρές, τῶν πρώτων ἀνθρώπων θελιτικὲς κατοικίες: στίχος 129]. Στὸ ἀπόσπασμα 58 (134) τῶν «Ἡοιῶν» καταγράφεται μιὰ χώρα ποὺ ἐλέγετο Ἑλλοπία «πολυλήιος ἢ δ' εὐλείμων ἀφνειὴ μήλοισι, καὶ εἰλιπόδεσσι βόεσσιν»: [= μὲ πολλὰ σιτοφόρα χωράφια καὶ ἀκόμη μὲ πλούσια λιβάδια γιὰ πρόβατα καὶ στριφτόποδα βόδια]. Ἐκεῖ — λέγει — κατοικοῦν ἄνθρωποι, ποὺ ἔχουν πολλὰ κοπάδια ἀρνιῶν καὶ βοδιῶν καὶ ἐκεῖ ζοῦν ἀναρίθμητες γεναρχίαι ἀπλῶν ἀνθρώπων. Σ' αὐτὴ τὴν περιοχὴ ὑπάρχει καὶ ἡ Δωδώνη.

Στὸν ὄρεινό, λοιπόν, ὄγκο τῆς Πίνδου ἴσως παρουσιάστηκε — καὶ γι' αὐτὸ καὶ νὰ ὀνομάστηκε Ἑλλοπία ἢ περιοχὴ — ὁ Ἑλλοψ ἄνθρωπος, ὁ homo sapiens τοῦ ἐλληνικοῦ χώρου. Διότι Ἑλλοπες (καθ' ἑσὺχίον) σημαίνει «ἐλλίποντες τῆς ὀπός, τουτέστιν ἀνευ ὀμιλίας (φωνῆς)» καὶ ἀκόμη «οἱ λεπιδωτοί, δασεῖς, τραχεῖς καὶ ποικίλοι». Τί προσδιορίζουν ὅμως ὅλα αὐτὰ, ἐὰν δὲν προσδιορίζουν τὸν θηρευτὴ ἀρχικῶς τῶν μικρῶν ἐλάφων, ὁ ὅποιος ἐνδύεται μὲ τὰ δέρματα αὐτῶν, εἶναι ἀκόμη ἄγλωσσος, ἀπολίτιστος καὶ ἐπομένως σκληρός, βαρὺς τὴν φωνὴν (τραχύς) καὶ ἀκόμη μαλλιάρος (δασύς);

Σὲ καμμίαν ἄλλη γλῶσσα δὲν ἔχει ἀποδοθεῖ, νομίζω, ἀκριβέστερα ὁ homo sapiens τοῦ ἐλληνικοῦ χώρου. Πότε ὅμως καὶ ποῦ πρωτοεμφανίσθηκε ὁ ἔμφρων ἄνθρωπος; Ἡ ὀποιαδήποτε ἀπάντηση νομίζω ὅτι δὲν ἔχει ἰδιαιτέρη σημασία. Οἱ «ἔμφρονες ἄνθρωποι» μπορεῖ νὰ ἐμφανίσθηκαν ταυτοχρόνως σὲ πολλὰς περιοχὰς τοῦ πλανήτου μας. Σημασία ὅμως ἔχει νὰ ἀπαντήσουμε στὸ ἐρώτημα: ποῖός εἶναι ὁ ἰδιαιτερός συντελεστής, ὥστε, παρ' ὅλον ὅτι ὅλοι εἴμεθα ἄνθρωποι, δηλαδὴ γεννηθήκαμε καὶ γεννιῶμαστε μὲ τὰ ἴδια

περίπου ὑποστασιακά στοιχεῖα, δὲν ἔχουμε οὔτε κοινὴ γλῶσσα οὔτε εἰσήλαμε ταυτοχρόνως στὸν πολιτισμὸ οὔτε ἀναπτύξαμε τῆς ἴδιας ποιότητος πολιτισμὸ; Εἶναι φανερὸ ὅτι τὸ αἷτιο ποῦ πρέπει νὰ εἶναι ὑπεύθυνο τῶν διαφορῶν, εἶναι ὁ γεωγραφικὸς χώρος, καὶ ἀκόμη περιοριστικότερα τὸ φυσικὸ ἀνθρώπινο περιβάλλον. Ἐπειδὴ ὅμως πολιτισμὸς δὲν δημιουργεῖται ἄνευ γλώσσης καὶ γραφῆς, πρέπει ἡ ἀπάντηση στὸ ἐρώτημα νὰ ἀφορᾷ καὶ στὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα καὶ γραφή.

Καὶ προχωρῶ ἀμέσως σὲ μιὰ συνοπτικὴ παρουσίαση τοῦ χώρου τονίζοντας τὶς ἐπιπτώσεις ποῦ εἶχε αὐτὸς κατὰ τὴν περίοδο τοῦ σχηματισμοῦ τῆς γλώσσας.

3. Μορφολογία τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου

Ἀπὸ τὴν Πίνδο, τὴ χώρα τῶν Ἑλλόπων, θὰ ἀρχίσω νὰ περιγράψω τὸν εὐρύτερο χῶρο τῆς γῆς τῶν Ὀρέων (*Oÿp*).

Πίνδος: Μιὰ τεράστια ὄροσειρά, συνέχεια τῶν Διναρικῶν Ἄλπεων. Τὸ μακρὸ θεοβάδιστο βουνὸ μὲ τὰ πυκνὰ δάση τῶν φηγῶν, ὄξυῶν, ἐλάτων καὶ ὄρεινῶν πεύκων. Μέσα ἀπ' τοὺς κόλπους τῆς, ποῦ προστατεύονται ἀπὸ ἀπόρρογα φαράγγια, γεννήθηκαν ἀπ' τὰ χρόνια τῶν τιτανολιθικῶν δειράδων χείμαρροι, ποῦ ἔγιναν ποτάμια ἀθάνατα καὶ ὀνομαστά: Ἀχελῷος, Ἀφῶς, Ἀραχθός. Καὶ ἀργότερα, ὅταν ἡ τεράστια λίμνη τῆς Θεσσαλίας ἀδειασε, ὅπως μᾶς ἱστορεῖ ὁ Ἡρόδοτος (Πολύμνια, Ζ, 129), ἀπὸ κάποιον φοβερὸ συμβάν, ὁ Πηνεῖός.

Κι ἀπ' τὶς κορφές τῆς Πίνδου ἀρχίζει μιὰ μοναδικὴ ἀρμονία τεράστιων καὶ μικρῶν κυματισμῶν τοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς, ποῦ καταλαμβάνει τὸ χερσαῖο καὶ θαλάσσιο χῶρο. Αὐτὴ ἡ μοναδικὴ ἐναλλαγὴ καὶ ποικιλομορφία τῶν ὄρεινῶν σχηματισμῶν, ποῦ ξεκινᾷ ἀπὸ τὰ ὄρια τοῦ αἰώνιου χιονιοῦ καὶ κατεβαίνοντας σμίγει μὲ τὴ θάλασσα, διαμορφώνει στὸ πέρασμά τῆς φαράγγια, ὄροπέδια, χειμάρρους, λόφους, κοιλάδες, ποτάμια, λίμνες, πεδιάδες, γιὰ νὰ φθάσῃ στὶς ἀκτές, νὰ πάρῃ τὴ μορφή τῶν βράχων, νὰ γίνῃ βότσαλο ἢ ἀμμουδιά κι ἀπὸ κεῖ νὰ χωθῆ κάτω ἀπ' τὸν ὑδάτινο μανδύα μὲ τὶς ἀργυρόχρωμες, πράσινες, ῥόδινες, χρυσαφιές, γαλάζιες, πορφυρὲς ἀνταύγειες, νὰ γίνῃ λίγο πιὸ κάτω βραχονήσια καὶ μετὰ μακρὰ νὰ ξαναφανεῖ μέσα στὴ μαρμαρυγὴ τοῦ ζωοδότη ἡλίου σκεπασμένη μὲ τὸν λεπτὸ χιτῶνα τῆς ὀμίχλης, ποῦ ἀφήνει νὰ φαίνεται τὸ ὑπέροχο σῶμα, ἡ γυμνὴ ὀμορφιά αὐτῆς τῆς ἀθάνατης Ἀφροδίτης.

Κι ἐνῶ τὰ μάτια τοῦ ἔλλοπος, τοῦ ταχυπόδαρου («*θοοῦ*») θηρευτοῦ «ἐθεῶντο» καὶ θαύμαζαν τὴν ὑπέροχη φύση, τ' αὐτιά του κατέγραφαν τὶς δονήσεις, ποῦ σκόρπιζαν γύρω του ἤχους σὲ μιὰ μουσικὴ κλίμακα ἀνείπτων ἀκόμη ῥυθμῶν. Πουλιά, ζῶα, χείμαρροι, καταρράκτες, ποτάμια, λίμνες, θάλασσα, ἠφαίστεια, θύελλες ἀνέμων, δένδρα, σεισμοί, ἀστραπόβροντα καὶ ἄλλοι ἀπροσδιόριστοι ἤχοι ἐρέθιζαν συνεχῶς τὴν ὑπαρξὴ του καὶ ἀνατάραζαν ὅλα τὰ ὑποστασιακά του στοιχεῖα (ἔνστικτα -ψυχὴ - νόηση). Αὐτὸς ὑπῆρξε ὁ ἐλληνικὸς χῶρος. Καὶ τ' ἀπολιθωμένα ὀστᾶ τῶν ζῶων ποῦ βρέθηκαν στὸ Πικέρι, Μεγαλόπολη, Κρήτη, Ρόδο, Θεσσαλία, Γρεβενά, Ἄγραφα, Ἡπειρο, Βοιωτία κ.ά., μαρτυροῦν, ὅτι στὸν τόπο αὐτὸ φιλοξενήθηκαν δεινοθήρια, μαστόδοντες, ῥινόκεροι, λεοντάρια, καμηλοπαρδάλεις, ὕαινες, πίθηκοι, ἀντιλόπες, ἐλάφια, ἀγριόχοιροι, φίδια, ἄλογα, βόδια, αἶγες, πρόβατα, λύκοι, ἀλεπούδες, σκυλιά, πτηνά, ψάρια, ἔντομα κ.ά.

Ἦταν φυσικὸ, στὴ φάση αὐτὴ τοῦ ἔλλοπος θηρευτοῦ, τοῦ ἀκόμη ἀγλωσσου, ἡ τεράστια σὲ πολυμορφία χώρα, αὐτὴ ἡ πηγὴ ἤχων καὶ εἰκόνων, νὰ προκαλέσει τὰ ἐγκεφαλικά κέντρα ὀμιλίας του, καὶ νὰ ξεκινήσῃ ἄλλοτε πιεζόμενος ἐκ τῆς ἀνάγκης καὶ ἄλλοτε ἀπὸ ἑκατοντάδες ἄλλων καταστάσεων, μιμούμενος τοὺς ἤχους ποῦ ἄκουγε, νὰ ἀναπαράγῃ δι' αὐτῶν τὴν εἰκόνα τοῦ πράγματος καὶ ἔτσι νὰ ἐπιτύχῃ τὴν συνενόηση μὲ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ὀμάδος του. Ἔτσι ὁ ἔλλοπος κάτω ἀπὸ τὴν ἔνταση καὶ τὶς ἐπαναλήψεις ἤχων, εἰκόνων καὶ ἐναλλασσομένων ὑποστασιακῶν του καταστάσεων ἦταν φυσικὸ νὰ

προχωρήσει ταχύτερα παντός άλλου στη δημιουργία γλώσσας.

Ἐξ ὅλων τῶν ἀναφερθέντων λόγων, ὅπως θὰ ἀποδείξω, ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα εἶναι γέννημα καὶ ἀνάθρεμμα τοῦ ἐλληνικοῦ χώρου· καὶ εἶναι ἐντελῶς παράλογο ν' ἀναζητᾶ κανεὶς σὲ ξένους χώρους τὴ γλωσσικὴ κοιτίδα τῶν κατοίκων τοῦ ἐλληνικοῦ χώρου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

Τὰ πορίσματα ἐκ τῆς «ἐπισκέψεως» τῶν ὀνομάτων

Ὁ ἄνθρωπος ἔχει τὴν τάση νὰ ἐξωτερικεύει τὶς ἐπιθυμίες του, τὶς σκέψεις του καὶ τὶς προθέσεις του μὲ κάθε τρόπο. Εἶναι ὁμοιως, ὅπως ἀνέφερα στὴν εἰσαγωγή, προγραμματισμένος ἐκ καταβολῆς νὰ ἀναπτύξει ὁμιλία καὶ δι' αὐτῆς νὰ ἐκφράσει τὰ ἀνωτέρω. Στὴν προσπάθειά του αὐτὴ ὁ ἄνθρωπος ξεκίνησε μὲ ἐργαλεῖα τὸ σύνολο τῶν διατεταγμένων ἀπὸ τὴ φύση ὀργάνων του (ἀναπνευστικοῦ - τραχείας - λάρυγγος - ρίνος - κοιλότητος τοῦ στόματος - γλώσσας - οὐρανίσκου, ὀδόντων, χειλέων) νὰ δώσῃ ἓνα ὄνομα στὰ πράγματα. Μέχρις ὁμοιως νὰ φθάσει ὁ ἄνθρωπος στὸ «ὄνομα», πέρασε ἀπὸ μιὰ μακρὰ περίοδο, ἄγνωστης διάρκειας, κατὰ τὴν ὁποία προσπάθησε νὰ μιμηθεῖ αὐτὸ τοῦτο τὸ γνώρισμα ἐκάστου πράγματος, δηλαδὴ νὰ δηλώσῃ τὴν οὐσία μὲ τὴν φωνητικὴ μίμηση, τοῦ τι «εἶναι» κάθε πρᾶγμα. Σχετικὸ καὶ τὸ ἀπόσπασμα [423b-e] τοῦ «Κρατύλου»: *«Μίμημα φωνῆ ἐκείνου ὃ μιμεῖται καὶ ὀνομάζει ὃ μιμούμενος τῇ φωνῇ ὅταν μιμῆται»* καὶ *«Εἴ τις μιμείσθαι δύναται ἐκάστου τὴν οὐσίαν γράμμασι τε καὶ συλλαβαῖς, ἀρ' οὐκ ἂν δηλοῖ ἕκαστον ὃ ἔστιν;»*. [*«Μίμηση γίνεται διὰ τῆς φωνῆς μας τοῦ πράγματος ἐκείνου, τὸ ὁποῖο μιμούμεθα καὶ τὸ ὁποῖο, ὅταν τὸ μιμούμεθα μὲ τὴν φωνή, τὸ ὀνομάζουμε»* καὶ *«Ἄν κανεὶς μποροῦσε νὰ μιμηθῇ αὐτὸ τοῦτο τὸ γνώρισμα ἐκάστου πράγματος, δηλαδὴ τὴν οὐσία, μὲ γράμματα καὶ συλλαβές, ἄραγε δὲν θὰ δήλωνε μὲ τὴν μίμηση αὐτῆ, τί εἶναι κάθε πρᾶγμα;»*]. Ἡ πορεία ἐπομένως τοῦ ἔλλοπος κατὰ τὴν αὐγὴ τῆς παρουσίας του ἀρχίζει ταυτοχρόνως μὲ τὴν προσπάθειά του νὰ σχηματίζει γλῶσσα.

Ἐάν τώρα ἡ ἀρχέγονη γλῶσσα, ὅπως ἰσχυρίζομαι, τοῦ ἔλλοπος ἀρχίζει μὲ μιμήσεις ἤχων προερχομένων ἐκ τοῦ φυσικοῦ του περιβάλλοντος, τότε προβάλλει μιὰ σειρά ἐρωτημάτων:

α. Ποιοὺς φυσικοὺς ἤχους, τῶν ὁποίων βεβαίως οἱ πηγὲς δονήσεων, δηλαδὴ τῶν ἀκουστικῶν καὶ ὀπτικῶν ἐρεθισμάτων, εὐρίσκοντο στὴν περιβάλλουσα αὐτὸν φύση, θέλησε ὁ ἔλλοπος νὰ μιμηθῇ; β. Ποιοὺς ἤχους προκάλεσε ὁ ἴδιος αὐθόρμητα, προκειμένου νὰ ἐκφράσει τὴ χαρὰ, τὴ λύπη, τὸν πόνο, τὴν ἐκπληξή, τὸν ἔρωτα κ.ά.; γ. Ποιοὺς ἤχους ἐπίσης προκάλεσε ὁ ἴδιος — τώρα ὁμοιως ὡς μέσα ἐπιβιώσεώς του ἐντὸς ἐνὸς ἐχθρικοῦ περιβάλλοντος (ὄπλα - ἐργαλεῖα);

Ἀπὸ αὐτὴ τὴν θέση ξεκίνησα τὴ δική μου ἔρευνα. Ἡ προσπάθειά μου, κατ' ἀρχὴν, ἦταν νὰ διαπιστώσω: 1. Ἐάν τὰ γράμματα τοῦ ἐλληνικοῦ ἀλφαβήτου ἐκφράζουν ἓνα ἕκαστον κάποιο ἤχητικὸ ἐρέθισμα, ποῦ ἀνταποκρίνεται σὲ κάποια ὀμάδα ἐκ τῶν τριῶν ὡς ἄνω ὀμάδων ἤχων (α, β, γ). 2. Ἐάν συμμετέχοντα, ὡς εἶναι φυσικόν, στὸ σχηματισμὸ κάποιας λέξεως μεταφέρουν καὶ ἐντὸς τῆς λέξεως τὴν οὐσία τοῦ ἀρχικοῦ σήματος, ἢ στὴν πρώτην αὐτοῦ μορφή (ἤχητικὸ ἐρέθισμα - σύμφωνο ἢ φωνήεν) ἢ στὶς μεταφορικὲς σημασίες, οἱ ὁποῖες γεννήθηκαν ἐκ τῆς νοητικῆς ἐπεξεργασίας τῶν ἀποτελεσμάτων τὰ ὁποῖα προκαλοῦσαν τὰ φαινόμενα τῶν α, β, γ ὀμάδων ἤχων καὶ 3. Ἐάν ἡ λέξη, τώρα, ἢ σχηματιζόμενὴ διὰ τῆς συνεργασίας τῶν ἀναγκαίων γραμμάτων περιέκλειε ἐντὸς τῆς τὸ συνεπτυγμένον νόημα τῶν σημασιῶν ποῦ συμβόλιζαν τὰ γράμματα τῆς σχηματισθείσης δι' αὐτῶν λέξεως.

Ἐκ τῆς μελέτης τῶν ἤχων ποῦ παράγουν τὰ γράμματα - σύμβολα αὐτῶν τῶν ἤχων διεπίστωσα:

(α) ὅτι τὰ «σύμφωνα» ἢ «σύνηχα», τὰ ὁποῖα ἀπαιτοῦν γιὰ τὴν προφορά τους πάντοτε τὴ συμμετοχὴ κάποιων ἄλλων γραμμάτων (φωνηέντων ἢ συμφώνων ἢ καὶ τῶν δύο), στὴν οὐσία εἶναι σύμβολα φθόγγων μὲ σημασία. Καλούμεθα λοιπὸν νὰ ἀναζητήσουμε, μὲ ποιούς ἤχους ἐκ τῶν ὁμάδων α, β, γ, συμφωνοῦν — συνηχοῦν· καὶ ἐν συνεχείᾳ ὅλες τὶς μεταφορικὲς ἔννοιες ποῦ ἐπενδύθησαν στὸν ἀρχικὸ φθόγγο καὶ τὸν μετέβαλαν σὲ ὄνομα-λέξη [κατὰ τὴν ἀνάπτυξη τῶν κωδικῶν σημασιῶν τῶν συμφώνων, ποῦ θὰ ἀκολουθήσει, θὰ ἐπαληθευθῇ ὅτι ὄντως τὰ «σύμφωνα» εἶναι φθόγγοι μὲ σημασία, μεταφέρουν δὲ καὶ ἐντὸς πολλῶν ἀρχαίων λέξεων τὴν «οὐσία» τοῦ ἀρχικοῦ σήματος ἐκ τῶν ὁμάδων α, β, γ ἢ τὶς μεταφορικὲς σημασίες κ.λπ., ὅπως ἐξέθεσα προηγουμένως].

(β) ὅτι τὰ φωνήεντα προφέρονται ἄνευ τῆς συμβολῆς ἄλλων γραμμάτων καὶ ὑποστηρίζουν τόσο τὴν προσωδία τῶν συμφώνων ὅσο καὶ τὴν πλαστικότητα τῶν λέξεων, καὶ ἀρκετὲς φορὲς ὑποδεικνύουν τὸν τρόπο ἑρμηνείας αὐτῶν (ὅπως π.χ., τὸ φωνήεν Α ὡς στερητικὸ ἢ ἐπιτακτικὸ κ.λπ.).

(γ) ὅτι πολλὲς λέξεις ἐκ τοῦ ἀρχαίου λεξιλογίου περικλείουν τόσες σημασίες ὅσα τὰ σύμβολα-γράμματα ποῦ σχηματίζουν τὸ «θέμα» (τὸ ἀμετάβλητο δηλαδὴ μέρος τῆς κλιτικῆς λέξεως)· ἀλλὰ καὶ σὲ ἄκλιτα μέρη τοῦ λόγου ὡς «θέμα» δύναται νὰ χαρακτηρισθεῖ ὁλόκληρη ἢ λέξη. [Θὰ πρέπει νὰ μὴ λησμονοῦμε ὅτι ἡ ἔρευνα στηρίζεται ἐπὶ τῆς πανάρχαιας γλώσσας, δηλαδὴ τῆς προκλασσικῆς, πρὸ καὶ αὐτῆ ὅμως δὲν γνωρίζουμε σὲ ποῖο βαθμὸ προσεγγίζει τὴν πρὸ τῆς καταστροφῆς ἀρχέγονη γλώσσα].

(δ) ὅτι καὶ αὐτὲς οἱ λέξεις τοῦ λεξιλογίου τῆς ἀπώτατης ἀρχαιότητος θὰ πρέπει νὰ καταταγοῦν ἄλλες στὴν πρώτη περίοδο τῆς ὀνοματοποιίας, ἄλλες νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἔργα τεχνιτῶν τοῦ λόγου καὶ τῶν *«Μουσειῶν Λόγων»* καὶ ἄλλες νὰ τοποθετηθοῦν στὴν μετὰ τὸν Δευκαλίωνα περίοδο.

Αὐτὲς οἱ τρεῖς περίοδοι ἀποτελοῦν καὶ τὸ ἱστορικὸ ὑπόβαθρο τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας· καὶ θεωρῶ ἀναγκαῖο νὰ δώσω συνοπτικὲς ὑπενθυμίσεις στοὺς ἀναγνώστες τοῦ «Δαυλοῦ», οἱ ὁποῖοι πολὺ περισσότερα πρέπει νὰ γνωρίζουν γιὰ τὶς περιόδους αὐτὲς ἐκ τῶν δημοσιεύσεών μου στὰ τεύχη 29, 31, 32-33, 35, 37, 39, 41, 43, καὶ ταυτοχρόνως νὰ κατατοπίσω κάπως καὶ τοὺς νέους ἀναγνώστες.

Περίοδος ὀνοματοποιίας

Κατ' αὐτὴν λοιπὸν τὴν α' περίοδο τῆς ὀνοματοποιίας ὁ ἔλλοψ καὶ ἀργότερα ὁ κτηνοτρόφος *«Κύκλωψ»* καὶ ὁ βουκόλος *«Κένταυρος»* μιμούμενοι συνεχῶς ἤχους ἐκ τῶν ὁμάδων α, β, γ σχηματίζουν φθόγγους μὲ σημασία καὶ προχωροῦν σὲ συνδυασμοὺς φθόγγων μὲ σημασία, ποῦ οἱ γλωσσολόγοι ἀποκαλοῦν *«φωνήματα»* καὶ *«μορφήματα»*, γιὰ νὰ ἐμφανιστοῦν τὰ πρῶτα ὀνόματα πραγμάτων, δηλαδὴ οἱ λέξεις, οἱ συνδυασμοὶ λέξεων (φράσεις), καὶ ἀπὸ τὶς φράσεις προτάσεις κ.λπ. (κῶλα, παράγραφοι, κείμενο). Σχετικὸ καὶ αὐτὸ ποῦ ὁ Πλάτων στὸν «Κρατύλο» λέγει [389d]: *«Καὶ τῷ ἑκάστῳ φύσει πεφυκὸς ὄνομα τὸν νομοθέτην ἐκείνον εἰς τοὺς φθόγγους καὶ τὰς συλλαβὰς δεῖ ἐπίστασθαι τιθέναι καὶ βλέποντας πρὸς αὐτὸ ἐκεῖνο ὃ ἔστιν ὄνομα»*. [«Καὶ εἰς ἕκαστον πρᾶγμα ὀφείλει ὁ ὀνοματοποιὸς νὰ δίδει τὸ ὄνομα ποῦ ἀπὸ τὴν φύση ἀρμόζει σ' αὐτό, καὶ πρέπει νὰ γνωρίζῃ νὰ τὸ ἀποτυπώῃ στοὺς φθόγγους καὶ στὶς συλλαβὰς προσέχοντας μόνο στὸ φυσικὸ ἐκεῖνο σημεῖο ποῦ ἀποτελεῖ καὶ τὴν ἰδέα τοῦ ὀνόματος»].

Ὁ τρόπος βεβαίως, ὅπως θὰ δοῦμε κατὰ τὴν ἀνάπτυξη τῶν φθόγγων μὲ σημασία ἢ τῶν συμφώνων τοῦ ἐλληνικοῦ ἀλφαβήτου, δὲν στηρίχθηκε ἀρχικῶς σὲ κάποιον *«νομοθέτην»* ὀνοματοποιό, ἀλλὰ στὴν Φύση τὴν ἐλληνικὴν. Ἐκτὸς ἐὰν δεχθοῦμε ὅτι ὀνοματοποιὸς μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὁ ἄνθρωπος (ἔλλοψ), ὁ ὁποῖος ὀρθότερα ἀπομιμήθηκε διὰ φθόγγων, συλλαβῶν κ.λπ. τὸ φυσικὸ ἐκεῖνο ἐρέθισμα ἐκ τῶν ὁμάδων α, β, γ, τὸ ὁποῖο καὶ ἀποτελοῦσε τὸ πλέον ἔντονο γνώρισμα τοῦ ὀνομαζόμενου πράγματος, ὅποτε καὶ δι-

καίως μπορεί νά θεωρηθῆ ὡς ὁ πρῶτος ὀνοματοθέτης.

Νὰ ὀνομάσθηκε ἀραγε καί ἡ γλῶσσα ἑλληνική, διότι πρῶτος ὀνοματοποιὸς ἦταν ὁ ἔλλω;

Αὐτὴ ἡ περίοδος ποὺ ξεκινᾶ μὲ τοὺς φθόγγους μὲ σημασία καὶ κορυφώνεται διὰ μιᾶς γλώσσης, ἐκ τῆς ὁποίας γεννήθηκε ἕνας τεράστιος σὲ ἀνθρωπιστικὲς ἀξίες καὶ τεχνικὰ ἐπιτεύγματα πολιτισμὸς (ἐποχὴ Διός: «Δαυλός», τεύχη 56-57, 58, 60, 61, 62, 63), μᾶς εἶναι βεβαίως ἄγνωστο πότε ἄρχισε καὶ εἶναι ἐπίσης ἄγνωστο πόσο χρόνο χρειάσθηκε, γιὰ νὰ φθάσῃ σ' αὐτὴ τὴ κορύφωση. Ἄλλὰ καὶ μόνον ἂν ἀναλογισθοῦμε ὅτι ἀπὸ τοὺς κλασσικοὺς χρόνους μέχρι σήμερα κανένα ἄλλο πολιτισμὸ ἀνθρωπιστικῶν ἀξιῶν δὲν κατόρθωσε νὰ παρουσιάσει ἡ ἀνθρωπότητα, σ' αὐτὸ δὲ προσθέσουμε ὅτι οἱ σημερινοὶ πολιτισμοὶ τῶν μεγάλων ἐπιτευγμάτων δανείσθηκαν καὶ δανεῖζονται συνεχῶς λέξεις γιὰ νὰ διατυπώσουν καὶ τὶς σκέψεις τοὺς καὶ τοὺς στοχασμοὺς τοὺς ἐκ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας, τότε... τότε θὰ πρέπει νὰ δεχθοῦν οἱ ἱστορικοὶ ὅλων τῶν λαῶν ὅτι ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ μόνον αὐτὴ ἀποδεικνύει ὅτι ξεκίνησε κατασκευαζόμενη πρὸ πολλῶν πολλῶν χιλιετιῶν.

«Μουσεῖα Λόγων»

Καὶ ἐξετάζω ἀμέσως τὴ δευτέρη περίοδο, ποὺ ἀπεκάλεσα ἐποχὴ τῶν «Μουσειῶν Λόγων». Καὶ πάλι ὡς ἀρχὴ θὰ χρησιμεύσει ὁ Πλάτων μὲ τὸ διάλογο τοῦ «Φαῖδρος» [267 c]. Λέγει λοιπὸν τὰ ἐξῆς ἀποκαλυπτικά στὸ σημεῖο τοῦ διαλόγου, ὅπου ἀναφέρεται τὸ ὄνομα τοῦ μαθητοῦ τοῦ Γοργίου Πάλου ἐξ Ἀκράγαντος. Ὁ Σωκράτης ἐρωτᾷ τὸν Φαῖδρο: «Τὰ δὲ Πάλου πῶς φράσσομεν αὐ Μουσεῖα λόγων, ὡς διπλασιολογίαν καὶ γνωμολογίαν καὶ εἰκονολογίαν; Ὅνομάτων τε Λικυμνίων, ἃ ἐκεῖνο ἐδώρησται πρὸς ποιῆσιν εὐεπειίας;» [Τὰ ἀναφερόμενα ἀπὸ τὸν Πῶλο Μουσεῖα Λόγων πῶς θὰ τὰ ποῦμε πάλι: ὡς ἀσχολούμενα, μὲ τὴν διπλασιολογία, τὴ γνωμολογία καὶ τὴν εἰκονολογία; καθὼς τὶς λέξεις ποὺ ὁ Λικύμνιος (μαθητὴς καὶ αὐτὸς τοῦ Γοργίου) πρὸς αὐτὸν (τὸν Πῶλο) ἐδώρησε γιὰ τὴν δημιουργία τῆς καλλιτεξίας;].

Τὶ σημαίνουν ὅμως αὐτά, τὰ ὁποῖα θεωροῦνται ἀπὸ σχολιαστὲς (Robin) ὡς ἀναφορὰ σὲ μελέτη τοῦ Πάλου ἀσχοληθέντος μὲ τὰ «Μουσεῖα λόγων» συγγράψαντος δὲ καὶ ἔργο μὲ τὶς ἀσχολίες αὐτῶν, μὲ ὀνόματι τίτλο; Τί δὲ μπορεῖ νὰ περιελάμβαναν οἱ σελίδες αὐτοῦ τοῦ ἀποκαλυπτικοῦ ἔργου, ὅταν τὰ κεφάλαια αὐτοῦ ἀναφέρονταν στὴν «Διπλασιολογία», «Γνωμολογία» καὶ «Εἰκονολογία»; Θὰ προσπαθῆσω νὰ ἀποκωδικοποιήσω τὶς λέξεις αὐτές, ὥστε νὰ ἀντιληφθοῦμε ἔστω καὶ συνοπτικὰ τί ἦταν δυνατὸν νὰ ἀναπτύσσεται στὸ ἔργο αὐτὸ τοῦ Πάλου.

1ον Κεφάλαιο — Διπλασιολογία

Ἡ λέξι διπλασιολογία εἶναι σύνθετη ἀπὸ τὶς λέξεις «διπλασιάζω», ποὺ σημαίνει αὐξάνω στὸ διπλοῦν τὴν ποσότητα, ἔκταση, ἔντασή τινος καὶ «λόγος», ποὺ σημαίνει τὴν προφορικὴ ἔκφραση διανοήματος, ὁμιλία. Ἄλλὰ καὶ ἡ λέξι δι-πλάσιος εἶναι καὶ αὐτὴ σύνθετη ἀπὸ τὸ «δῖς-δύο», ποὺ σημαίνει δύο ἢ ζευγὸς καὶ ἐκφράζει τὴν συνένωση, σύνδεση, γεφύρωση καὶ τὴ λέξι «πλάσις-εως» (ρ. πλάσσω), ποὺ σημαίνει ἐπινοῶ, δίδω εἰς τὴ σχῆμα, μορφήν. Ἐν προκειμένω, στὸ κεφάλαιο αὐτὸ πρέπει νὰ ἐγίνετο λόγος γιὰ τὸν τρόπο ἀναπτύξεως (δῖς-πλάσιος) τοῦ λόγου (δι-πλασιο-λογία), ὄχι μόνον μὲ σκοπὸ τὴν καλλιτεξία ἀλλὰ καὶ τὴν δημιουργία ὑπὸ τῶν «Μουσειῶν λόγων» νέων λέξεων, εἴτε πρωτογενῶν εἴτε συνθέτων.

2ο Κεφάλαιο — Γνωμολογία

Καὶ ἡ λέξι «Γνωμολογία» εἶναι σύνθετη ἀπὸ τὴν λέξι «γνώμη» (β. γινώσκω ἐκ τῆς ρίζης γνο-), ποὺ σημαίνει τὸ μέσον δι' οὗ γινώσκει τὶς, ὅπως τὸ «γνώμα» (ρίζα γνο- γινῶναι), δηλαδὴ τὸ σημεῖο ἢ τεκμήριο· ἡ λέξι ἀκόμη «γνώμη» περιέχει τὶς ἔννοιες σκέ-

ψη, κρίση, διανόημα, διάνοια, ψυχὴ τινος, βούληση, θέληση, διάθεση, κλίση, κρίση, ιδέα, πρόταση, σχέδιο, γνωμικό. Ἡ δεύτερη εἶναι πάλι ὁ «λόγος». Ἐπομένως τὸ νοηματικὸ περιεχόμενον τῆς «Γνωμολογίας» πρέπει νὰ ἀνεφέρετο στὰ βαθύτερα νοήματα ποὺ ἐκφράζει κάθε λέξη μέσῳ αὐτῶν ποὺ δηλώνουν τὰ σημεῖα (*τεκμήρια*) τὰ ὁποῖα καὶ δίνουν τὰ γνωρίσματα τὰ «δι' οὗ γινώσκει τις τι», καὶ ἐν προκειμένῳ ὅσα δηλώνει ἡ λέξη γνώμη, δηλαδὴ σκέψη, κρίση, διανόημα κ.λπ.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀντιλαμβάνεται κανεὶς ὅτι στὸ κεφάλαιο «Γνωμολογία» ἔπρεπε νὰ ἀναπτύσσονται ὑπὸ τῶν Μουσειῶν οἱ σχέσεις τῶν σημείων, ποὺ τώρα στὸν «λόγον» δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ τὰ γράμματα (φθόγγοι-συλλαβές), ποὺ στηρίζουν αὐτὸ ποὺ λέγει ὁ Πλάτων «ὅ ἐστιν ὄνομα». Ἡ ἔρμηνεία μετὰ ταῦτα τῆς λέξεως «γνωμολογία» ὑπὸ τῶν λεξικῶν ὡς «τὸ ὁμιλεῖν διὰ γνωμικῶν» εἶναι ἡ ἔσχατη ἀπόδοσις τῆς ἐκτεταμένης σημασίας τῆς λέξεως, ἡ ὁποία ἐρμηνεία ἐμποδίζει μάλιστα, ἂν δὲν παραπλανᾷ, τὴν κατανόησιν τοῦ ἔργου τῶν Μουσειῶν.

3ον Κεφάλαιο — Εἰκονολογία

Καὶ αὐτὴ ἡ λέξη «Εἰκονολογία» εἶναι σύνθετη ἐκ τῆς λέξεως «εἰκῶν. νος» (ρ. *εἶκα*. εἶκα, ὁμοιάζω) ποὺ σημαίνει ὁμοίωμα καὶ ἀκόμη περικλείει τὶς ἔννοιαι, «ἀρμόδιος, ἀρμόζων, τὸ ἐν κατόπτρῳ ὁμοίωμα, φάσμα, φάντασμα, τὸ δι' εἰκόνων λέγειν». Καὶ βεβαίως καὶ τῆς λέξεως «λόγος». Τί σημαίνει ὅμως «ὅμοιος λόγος»; Πρὸς τί ὁμοιάζει; ἀρμόζει; Θεωρῶ ὅτι σ' αὐτὸ τὸ κεφάλαιο ὁ Πῶλος μιλοῦσε γιὰ τὴν «ὀπτική εἰκόνα» τῆς λέξεως, δηλαδὴ τὴ γραφὴν. Καὶ εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ προχωροῦσε στὴν ἱστορικὴ πορεία ποὺ ἔλαβε ἡ γραφὴ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν «σημείων καὶ τεράτων», ὅπως θὰ ἔλεγε ἀργότερα ὁ Πανσανίας, δηλαδὴ τῆς πρώτης γραφῆς, μέχρι τῶν γραμμάτων τοῦ ἄλφαβήτου.

Γι' αὐτὸ στὴ 2ῃ περιόδῳ, ποὺ ἀρχίζει μὲ τὴν ἐκλογήν τοῦ Διὸς ὡς «ἄνακτος τῶν βασιλέων» [Θεογ. 883], ἔλεγα ὅτι («Δαυλός», τεύχη 56, 57, 58, 61, 62): «Ἀκολούθησε ἀμέσως ἡ σύζευξις τοῦ νέου ἀνακτος τῶν βασιλέων μὲ τὴν Μῆτιν (σοφίαν), τὴν Θέμιν (τὴν διὰ θεσμῶν ἐξουδετέρωσιν τῆς ἐντροπίας), τὴν Μνημοσύνην (ἐκ τῆς ὁποίας ἐγεννήθησαν τὰ Μουσεῖα, αἱ Μοῦσαι) καὶ τὴν Εὐρυνόμην (τὴν οἰκουμεινικότητα, ποὺ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ ἄνευ καὶ δικαιοσύνης οἰκουμεινικῆς)». Ἀναλύοντας τὸ ἔργο τοῦ Διὸς στάθηκα ἰδιαίτερα στὸ ρόλον τῶν Μουσειῶν. Καὶ ἀπέδειξα, (α) ὅτι τὰ Μουσεῖα εἶχαν «γραφὴν». Ἐρμήνευσα δὲ τὸ «φωνῆ ὁμηρεῦσαι» καὶ ἀπέδειξα ὅτι: ἐνέχυρος λόγος δὲν σημαίνει τίποτε ἄλλο παρὰ «γραφὴν». Τὸ ρόλον τῶν Μουσειῶν τὸν ἔχω ἀναπτύξει σὲ πολλὰ τεύχη τοῦ «Δαυλοῦ».

«Μουσεῖα»

Ἐπεστήριξα ὅτι τὰ «Μουσεῖα» ἢ ναοὶ τῶν Μουσῶν δὲν ὑπῆρξαν τίποτε ἄλλο παρὰ κλάδοι παιδείσεως, ὅπου ἐκτὸς τῶν εἰδικῶν γνώσεων, τὶς ὁποῖαι μᾶς ἀποκαλύπτουν τὰ ὀνόματα αὐτῶν, διδάσκονται οἱ νέοι μουσική, γράμματα, γυμναστική. Πέρα ὅμως τῆς φροντίδας αὐτῆς, τῆς ἀναπτύξεως, θὰ ἔλεγα, τῆς παιδείας σ' ὅλον τὸν κόσμον, πρέπει, ἴσως, ἰδιαίτερον ρόλον τῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς ἀποτυπώσεως τοῦ λόγου, νὰ ἐνδιαφέρονταν γιὰ ὅλα ὅσα ὁ μὲν Πῶλος κατέγραψε, ἀλλὰ, ὅπως φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ Πλατωνικοῦ διαλόγου «Κρατύλος», ἔθεωροῦντο ὡς δεδομένα τὴν κλασσικὴν περίοδον.

Ἐξ ὅλων αὐτῶν τῶν λόγων εἶναι, νομίζω, φανερόν ὅτι στὴν δευτέρῃ αὐτῆς περιόδῳ τὰ δύο Μουσεῖα «Καλλιόπη» καὶ «Πολύμνια» πρέπει εἰδικὰ νὰ ἀσχολήθησαν

(α) μὲ τὴν κάλυψιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ Διὸς-πολιτισμοῦ καὶ τῆς Διοσπολιτικῆς μὲ νέαις λέξεσις,

(β) μὲ τὴν ἐπιλογήν τῶν ἀρμοζουσῶν καλύτερα λέξεων, ἐκ τῶν γλωσσῶν τῶν κατοίκων τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου, στὴν φύσιν τῶν πραγμάτων ἢ ὑπερχουσῶν κατὰ τὴν μου-

σικότητα (προσωδία) ή τέλος, τῶν ἀρχαιοτέρων ὀνομάτων, πού οἱ κάτοικοι αὐτοῦ τοῦ χώρου χρησιμοποίησαν,

(γ) μέ τήν ἀνάπτυξη τοῦ προφορικοῦ λόγου ἀλλά καί κυρίως τοῦ γραπτοῦ, ὅπως κατορθωθεῖ δι' αὐτοῦ ἡ κατάργηση τῆς πολυγλωσσίας διὰ τοῦ σχηματισμοῦ ἐνὸς κοινοῦ ἐπιπέδου κοινῆς «γλώσσας-γραφῆς», ὥστε ἡ «ὄμφη» (φωνή) τοῦ ἄνακτος τῶν Δελφῶν πρὸς ὅλο τὸν κόσμον νὰ γίνεται κατανοητὴ καί ὠφέλιμη σ' ὅλους τοὺς λαούς.

Ἄπο τῆς ἐμφανίσεως δὲ τῶν Μουσειῶν καί μετὰ παύει τὸ Μαντεῖο, ὁ δρᾶκων Πύθων καί ἡ σήψη (*Πυθῶ*) νὰ ἐλέγχουν τὰ πράγματα τῆς οἰκουμένης καί ἐγκαθίσταται σ' αὐτὸ ἡ «Θέμις» («Δαυλός», τεῦχ. 62). Ἄπο αὐτῆς τῆς στιγμῆς «*ἐν ἡγαθῇ ἡ γυαλοῖς ὑπὸ Παρνησοῖο σῆμ' ἔμεν ἐξοπίσω, θαῦμα θνητοῖσιν βροτοῖσιν*»: *Θεογ.*, 499-500 [= σημεῖο ὄρατό, αἰώνιο, στήθηκε στοὺς πρόποδες τοῦ Παρνασοῦ, πού ὅλοι οἱ θνητοὶ θά τὸ θαυμάζουν]. Καί αὐτὸ τὸ σημεῖο ἔγινε «*δελφύς*», μήτρα συλλήψεων, τροφὸς ἐμβρυωδῶν ἰδεῶν, μητέρα θεσμῶν, γλώσσας, πολιτισμοῦ καί διδάσκαλος τοῦ Διὸς-λόγου ἀλλά καί τοῦ διαλόγου, πού δὲν θά ἐπέτρεπε πλέον τὴν ἄνοδο τῶν δρακόντων, τῶν Πυθῶνων ἢ Τιτάνων, στήν ἡγεσία τῶν λαῶν.

Καί θά τελειώσω τὸ ἱστορικὸ ὑπόβαθρον μέ τὴν τελευταία περίοδο πού ἀρχίζει ἀπὸ τὸν Δευκαλίωνα καί μετὰ.

3η Περίοδος - - Δευκαλίων

Αὐτὴ ἡ περίοδος θεωρῶ ὅτι ἀρχίζει μετὰ τὴ μεγάλη ἐπὶ Δευκαλίωνος καταστροφὴ [*«Δαυλός»*, τεῦχος 60, 62]. Ἡ ἱστορία ὅμως τῆς ἀνθρωπότητος πρέπει ἀσφαλῶς νὰ διεκόπη, ἀλλά, ὡς γνωστόν, ὄχι ὀριστικά. Ὁ πολιτισμὸς, ὅπου ὑπῆρχε, ἀλλοῦ εἶχε συγκλονισθεῖ καί ἀλλοῦ εἶχε ἐξαφανισθεῖ μέσα στὴ λάσπη καί τοὺς κατακρημνισμούς. Ὁ πολιτισμὸς τῶν ἀνθρώπων τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου, διάσπαρτος κυρίως μέσω τῶν ἐστιῶν ἢ τῶν διοικήσεων τῶν λαῶν, δὲν εἶχε χαθεῖ· καί τὸ σπουδαιότερον εἶχε σὲ πολλοὺς μεταδοθεῖ ἢ Ἐλληνικὴ γλῶσσα διὰ τῆς ἐγκαταστάσεως στὸ ἔδαφος τῶν Μουσειῶν καί Μαντειῶν. Αὐτὸς δὲ ὑπῆρξε ὁ σπουδαιότερος λόγος, ἔνεκα τοῦ ὁποῖου ἡ περίοδος ἐπανόδου τῶν ἀνθρώπων στὸν Πολιτισμὸ ὑπῆρξε βραχυτάτη ἐν σχέσει μέ τὸ χρόνο πού θά ἀπαιτεῖτο γιὰ τὴ δημιουργία γλώσσας, καί ἐπομένως γιὰ τὴν ἐπάνοδο στὸν πολιτισμὸ, ἐὰν δὲν εἶχε διασωθεῖ ἀκεραία ἢ Ἐλληνικὴ γλῶσσα. Ἡ δὲ ἑλληνικὴ σκέψη δὲν θά ἔφθανε ποτὲ ἐκεῖ πού ἔφθασε στοὺς κλασσικοὺς χρόνους, ἂν δὲν ἀντλοῦσε τίς συλλήψεις τῆς ἀπὸ τὰ ἐμφυτευμένα ἐντὸς τῶν λέξεων τῶν πανάρχαιων κατοίκων νοήματα πού διεσώζοντο ἐντὸς τοῦ Θησαυροῦ τῶν Μουσειῶν. Τὸ «θαῦμα» ἐπομένως τῶν κλασσικῶν χρόνων δὲν ὑπῆρξε καθόλου θαῦμα κάποιας ὑπερφυσικῆς δυνάμεως τῶν ἀνθρώπων ἐκείνης τῆς περιόδου, ἀλλὰ εὐνοια τοῦ νὰ ἔχουν ὡς μητρικὴ γλῶσσα τὴν ἑλληνικὴ.

Θά τελειώσω σημειώνοντας κάτι πού ἀφορᾷ στὶς παραδόσεις τῆς ἀπάτατης ἀρχαιότητος τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου. Μετὰ τὴν τεράστια καταστροφὴ πού ὑπέστη ἡ ζωὴ στὸν πλανήτη μας, ἡ διασωθεῖσα ἀνθρωπότητα ἀρχίζει ἐκ νέου τὸν ἀγῶνα τῆς ἐπιβιώσεώς της, τῆς δημιουργίας. Ξεκινᾷ ἡ νεώτερη ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος. Ὅλα τὰ πρὶν πρέπει νὰ παρέμεναν θολά, μνημῆς ἀναπόδεικτες, ἀκατανόητα πράγματα γιὰ τίς γενιές πού ἀκολούθησαν καί οἱ ὁποῖες εἶχαν ἀποκοπεῖ ἀπ' τίς παραδόσεις τους μέ τρόπο βίαιον, καθολικόν. Ἔτσι ἢ πρὶν ἱστορία ἔγινε μῦθος, οἱ θεοί-βασιλεῖς, οἱ φορεῖς δηλαδὴ τῆς τελειότερης γλώσσας, οἱ «*πλουτοδόται*», οἱ ἐπιχθόνιοι φύλακες τῶν θνητῶν ἀνθρώπων, οἱ ἥρωες, ἔγιναν πρόσωπα μυθικὰ καί τὸ ἔργον τους θεωρήθηκε ἐξωπραγματικόν, ὑπεράνθρωπον· καί ἐπειδὴ στεροῦντο τῶν ἀποδείξεων, φανταστικόν, παράλογον, ἰκανὸ μόνον γιὰ νὰ προκαλεῖ τὸ σεβασμὸ ἢ τὸν φόβον τῶν ἀνθρώπων. Αὐτοὶ οἱ μῦθοι (πού ἐξακολουθοῦν νὰ συντηροῦνται ἔντεχνα) κατ' ἐμὲ ὑπῆρξαν ἡ αἰτία τοῦ διασυρμοῦ πού ἀκολού-

θησε τὴν πρὸ τῆς καταστροφῆς περίοδο. Θὰ κλείσω δὲ αὐτὴ τὴν γ' περίοδο τονίζοντας ὅτι ἡ ἀπώλεια τῶν παραδόσεων καὶ ἡ πώση τοῦ πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου τῶν κατοίκων τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου δὲν δημιουργοῦσε τότε ἀνάγκες νέων λέξεων. Ἀντιθέτως στὴν περίοδο αὐτὴ τὰ «ἀπὸ βαρβάρων ἤκοντα», ὅπως λέγει ὁ Ἡρόδοτος (Εὐτέρπη 52), ὄχι μόνον ἐπιδρῶν ἐπὶ τῶν ἀντιλήψεων τῆς χτυπημένης θανάσιμα μητροπόλεως, ἀλλὰ καὶ ἀλλοιώνουν τὴ γλῶσσα διὰ τῆς εἰσόδου σ' αὐτὴν πολλῶν ξένων λέξεων.

ΜΕΡΟΣ Β΄

Εἰσαγωγή

Τὸ ἑλληνικὸ ἀλφάβητο τὸ ὁποῖο ἀνέπτυξε καὶ ὑπῆρέτησε τὸ μεγάλο πολιτισμὸ τῆς ἀπώτατης ἀρχαιότητος, ὅπως θ' ἀποδείξω, ὑπῆρξε ἓνας κώδικας σημασιῶν. Τὰ γράμματα αὐτοῦ τοῦ ἀλφαβήτου, μὲ τὰ ὁποῖα θὰ ἀσχοληθοῦμε στὸ β' μέρος, εἶναι σύμβολα ἤχων προερχόμενων ἐκ τῶν τριῶν ὁμάδων ἤχων (α, β, γ), ὅπως ἀναφέρω στὸ 2ο κεφάλαιο τοῦ α' μέρους. Ἀπὸ τὴν ἀποκωδικοποίηση τῶν γραμμάτων αὐτῶν, τῶν συμβόλων —ἤχων—, νομίζω ὅτι θὰ ἀποδειχθῇ ὅτι τὰ γράμματα τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου ἀποκαλύπτουν ποιά ὑπῆρξε ἡ «μείζω δύναμις», ἡ δημιουργὸς δύναμη, τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας. Ἀποδεικνύεται δέ, ὅτι δύο δυνάμεις διεμόρφωσαν καὶ ἀνέπτυξαν τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἡ φύση ἢ ἑλληνικὴ καὶ ὁ κοῦρος ἔλλοψ τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου. Αὐτὸς ὁ «Κοῦρος» μέσα στὸ φωτεινὸ γίνεσθαι τῆς ἑλληνικῆς γῆς μεταμορφώθηκε καὶ ἔγινε Ζεὺς. Νὰ γιατί ἡ «μείζω δύναμις» ἔχει δύο βάρη στηριζέως. Καὶ ἀπ' αὐτὴ τὴ θέση πρέπει νὰ ἐρμηνεύσουμε τὸ φαινόμενο τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας.

Ἄς ὀλοκληρώσω ὅμως αὐτὴ τὴν εἰσαγωγή τοῦ β' μέρους μὲ ἓνα ἀπόσπασμα πάλιν ἐκ τοῦ Πλατωνικοῦ διαλόγου «Κρατύλος», γιὰ νὰ διαπιστώσουμε πόσο θετικὰ εἶχαν πλησιάσει οἱ διαλεγόμενοι στὴν ἐπιδωκομένη ἀπάντηση τοῦ πόθεν καὶ πῶς ἐσχηματίσθη ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα. Συνομιλητὲς στὸ ἀπόσπασμα αὐτὸ ὁ Σωκράτης καὶ ὁ μαθητὴς τοῦ Ἑρμογένης, ἐκ τοῦ στενοῦ κύκλου τοῦ φιλοσόφου.

ΣΩ «Ἄραγε λοιπὸν καὶ ἐμεῖς δὲν πρέπει κατὰ πρῶτον νὰ διεξέλθομε τὰ φωνήεντα, ἔπειτα ἐκ τῶν ἄλλων κατὰ τὴν μορφήν καὶ τὰ ἄφωνα καὶ τὰ ἄφθογα —ὅπως τὰ ἀποκαλοῦν οἱ τρανοὶ περὶ τὰ τοιαῦτα— καὶ ἀμέσως μετὰ αὐτὰ ποῦ οὔτε φωνήεντα εἶναι οὔτε ἀσφαλῶς καὶ ἄφθογα, καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν φωνηέντων τὰς διαφόρους μορφὰς ποῦ ἔχουν μεταξύ των; καὶ ἀφοῦ ταῦτα διεξέλθομεν κατὰ τὸν ἄριστον τρόπον αὐτὰ τὰ «ὄντα» (μὲ τὴν λέξιν ὄντα θέλει ὁ Πλάτων νὰ συνδέσῃ αὐτὰ μὲ τὴν «μείζονα δύναμιν») ἀμέσως πρέπει εἰς αὐτὰ νὰ τοποθετήσωμε ὀνόματα, ἐὰν ὑπάρχουν εἰς πάντα ὄσα αὐτὰ ἀναφέρονται, καθὼς ἀκριβῶς τὰ γράμματα, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξαρτᾶται τὸ παρατηρεῖν, αὐτὰ καὶ ἀκόμη ἐὰν ἢ ἐντὸς αὐτῶν περιεχομένη μορφή κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἐνυπάρχει ὅπως ἀκριβῶς καὶ εἰς τὰ γράμματα»;

Καὶ ὁ Σωκράτης συνεχίζει σ' ἄλλο σημεῖο:

«Ὅμως νομίζω, Ἑρμογένη, ὅτι θὰ φανοῦν γελοῖα τὰ πράγματα, ἂν γίνῃ ὀλοφάνερον, πῶς μὲ γράμματα καὶ συλλαβὲς τὰ ἔχομεν μιμηθῆ, εἶναι ὅμως ἀναγκαῖον νὰ γίνῃ αὐτό. Διότι δὲν ἔχομεν τίποτε ἄλλο καλύτερον ἀπὸ αὐτὸ στὸ ὁποῖον νὰ ἀποδώσωμε τὴν αἰτίαν περὶ τῆς ἀληθείας τῶν ὀνομάτων («οὐ γὰρ ἔχομεν τοῦτου βέλτιον εἰς ὃ τι ἐπανενέγκωμεν περὶ ἀληθείας τῶν πρώτων ὀνομάτων»).

Μὲ αὐτὴ τὴ Σωκρατικὴ διαπίστωση ξεκινῶ καὶ ἐγὼ τὸ β' μέρος, δηλαδὴ τὴν ἔρευνα τῶν γραμμάτων. Καὶ μιὰ καὶ ὁ μέγας σοφὸς τῆς ἀρχαιότητος μοῦ ὑπέδειξε τὸν τρόπο, θὰ ἀρχίσω καὶ ἐγὼ τὴν ἐπίσκεψιν ἐκ τοῦ σημείου ποῦ καὶ αὐτὸς τὴν ξεκίνησε.

ΣΩ «Πρῶτον μὲν τοίνυν τὸ ῥῶ ἔμοιγε φαίνεται ὡσπερ ὄργανον εἶναι πάσης τῆς κινήσεως. ἦν οὐδ' εἵπομεν δι' ὃ,τι ἔχει τοῦτο τοῦνομα... Τὸ δὲ οὖν ῥῶ τὸ στοιχεῖον,

ὥσπερ λέγω, καλόν ἔδοξεν ὄργανον εἶναι τῆς κινήσεως τῷ τὰ ὀνόματα τιθεμένῳ πρὸς τὸ ἀφομοιοῦν τῇ φορᾷ· πολλαχοῦ γοῦν χρῆται αὐτὸ εἰς αὐτήν· πρῶτον μὲν ἐν αὐτῷ τῷ «ρεῖν» καὶ «ροή» διὰ τούτου τοῦ γράμματος τὴν φορὰν μιμεῖται, εἴτα ἐν τῷ «τρόμῳ» εἴτα ἐν τῷ «τραχεῖ», ἔτι δὲ ἐν τοῖς τοιοῖσδε ρήμασιν οἷον «κρούειν», «θραύειν», «ἐρείκειν», «θρύπτειν», «κερματίζειν», «ρύμβειν», πάντα ταῦτα τὸ πολὺ ἀπεικάζει διὰ τοῦ ῥῶ».

Ἐρμηνεύω ἀμέσως: «Κατὰ πρῶτον μὲν λοιπὸν τὸ γράμμα «Ρ» κατὰ τὴν γνώμην μου χρησιμεύει σὰν ὄργανον, διὰ νὰ ἀποδώσῃ κάθε κίνησιν διὰ τὴν ὁποῖαν μάλιστα οὐδὲν εἶπομεν, διατὶ ἀπέκτησε τοῦτο τὸ ὄνομα... Κατὰ πρῶτον μὲν εἰς αὐτὸ τὸ ἴδιον τὸ «ῥέω» καὶ εἰς τὴν «ροήν» μ' αὐτὸ τὸ γράμμα μιμεῖται τὴν κίνησιν, ἔπειτα εἰς τὰ ὀνόματα «τρόμος» καὶ «τραχύς», ἀκόμη δὲ καὶ εἰς παρόμοια ρήματα, ὅπως τὸ «κρούειν», «θραύειν», «ἐρείκειν» (συντρίβειν), «θρύπτειν» (θρυμματίζειν), «κερματίζειν», «ρυμβεῖν» (ἐκσφενδονίζειν), ὅλα αὐτὰ κ α τ ᾶ τὸ πλείστον τ' ἀπεικονίζει μὲ τὸ Ρ».

Ὁ Πλάτων, καὶ γιὰ τὸ ὄχι ὁ Σωκράτης, ὁ Κρατύλος, ὁ Ἐρμογένης, ἐπέρασαν πολὺ κοντὰ στὴν οὐσία τοῦ γίνεσθαι τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας. Ἡ προσπάθειά των ὁμως παρέμεινε ἀτελής: δὲν ἀντελήφθησαν τὴν τεράστια σημασία τοῦ ἐλληνικοῦ χώρου καὶ τῆς ἐλληνικῆς φύσεως στὸ σχηματισμὸ τῶν πρώτων ὀνομάτων. Ἀντελήφθησαν τὴ συμβολικὴ ἀξία τῶν γραμμάτων, ἀλλὰ δὲν προσπάθησαν ἐκ τῶν συμβόλων νὰ καταδείξουν τὸν τρόπο τῆς δομῆς τῶν ὀνομάτων. Περιπλανήθηκαν στὸν ὠκεανὸ τῶν ἐλληνικῶν λέξεων κυρίως τῆς Β' καὶ Γ' περιόδου, χωρὶς τὸν ἀστρολάβο ποὺ παρέδωσε ἡ ἐλληνικὴ φύσις. Καὶ δυστυχῶς ἡ ἀπουσία αὐτοῦ τοῦ κώδικος τῶν συμβόλων τοῦ ἐλληνικοῦ ἀλφαβήτου ἐπέτρεψε καὶ ἐπιτρέπει στοὺς «δεινούς» νὰ ἔχουν θάψει τὸ μεγαλύτερο πολιτισμὸ τῆς ἀνθρωπότητος ὄχι πλέον στὴ λάσπη τῆς μεγάλης καταστροφῆς ἀλλὰ στὸ βόρβορο τῆς ἐπελθούσης ἐξουσίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

Ἡ «κοινὴ ἠχητικὴ ἀντίληψη» καὶ τὸ σύμφωνο «ῥῶ»

1. Ἡ μελέτη τῶν ἠχῶν τῶν ομάδων α', β', γ' στὴν παρούσα ἔρευνα δέχεται ὡς δεδομέ-

Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ σύγχρονη Ἐπιστήμη

Χρειαζομαι ἡ ὄχι ἡ ἀρχαία ἐλληνικὴ γλῶσσα στὴν ἐποχὴ μας, ἐποχὴ τῶν ὑπολογιστῶν καὶ τῶν γιγαντιαίων τεχνολογικῶν ἀλμάτων; Σὲ μιὰ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποία οἱ πολλοὶ μεριμνοῦν ἀποκλειστικὰ καὶ μόνο γιὰ τὶς ὑλικὲς ἀπολαύσεις τους, ποῖα ἡ ἔννοια τῆς συνεχίσεως τῆς μελέτης τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς γλώσσας; Σὲ μιὰ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποία ὁ ἄνθρωπος ἐξαρτᾶται ὀλοένα καὶ περισσότερο ἀπὸ τοὺς ὑπολογιστὲς καὶ τὶς παντοειδεῖς μηχανές, γιὰ τὴν θὰ πρέπει νὰ βασανίζομεθα, ὅπως τονίζουν μερικοὶ τεχνοκράτες, μὲ τὴ μελέτη τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν; Δυστυχῶς γι' αὐτοὺς τοὺς τελευταίους ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα, μὲ τὸν ἀστείρευτο πλοῦτο της συνεχίζει καὶ σήμερον νὰ ἐπηρεάζει σὲ σημαντικώτατο βαθμὸ τὴν διαμόρφωση νέων ὄρων τοὺς ὁποίους χρειαζομαι ἡ σύγχρονη τεχνολογία.

Ἄς ἀναφέρουμε ἓνα ἀπλὸ παράδειγμα. Μιὰ ἀπλὴ ματιὰ στὰ τεύχη τοῦ ἐγκύριου ἐπιστημονικοῦ περιοδικοῦ «IEEE Spectrum»¹, τὸ ὁποῖο πραγματεύεται θέματα ἠλεκτροτεχνολογίας κυρίως, τῶν ἐτῶν 1983-86, ἀποκαλύπτει τοὺς κάτωθι ἐλληνικοὺς (ἢ ἡμιελληνικοὺς) ὄρους: semantic network, semantic primitives, syntax, symbolic, syllogism, programming in logic, logical representation, logical operation, character map, object-oriented

νο τὴν ὑπάρχουσα «κοινὴ ἀντίληψη» περὶ τῆς προσωδίας ὀρισμένων φθόγγων ποὺ θεωροῦνται ὑπὸ πάντων τῶν κατοίκων τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου ὅτι ἀποδίδουν φωνολογικῶς χαρακτηριστικούς ἤχους τῶν φυσικῶν φαινομένων ἐντὸς τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου ἢ ἀκόμη τῶν ἤχων τῶν ὀμάδων β' καὶ γ', ποὺ ὡς προσωδία φθόγγων μὲ σημασία ἐξακολουθεῖ νὰ ἀποδίδει τὸ περιεχόμενο τῶν ὀμάδων αὐτῶν καὶ σήμερα.

2. Ὁ ἄνθρωπος ἐπομένως τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου καὶ ὁ ἑλληνικὸς χῶρος εἶναι τὰ δύο πρῶτα συστατικὰ στοιχεῖα τῆς ἐπικοινωνίας τοῦ ἔλλοπος ὡς δέκτου καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος ὡς πομποῦ.
3. Τὸ πρῶτο γλωσσικὸ μῆνυμα ποὺ θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ ἀμέσως συνδέεται καὶ μὲ τὴν μέγιστη ἀνάγκη ποὺ ἔχει γενικῶς ὁ ἄνθρωπος καὶ βεβαίως καὶ ὁ ἔλλοπος κάτοικος τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου γιὰ τὴν ἐπιβίωσή του: Τὸ νερό!
4. Ἀπὸ αὐτὴ τὴ στιγμή ὁ πρῶτος πομπὸς («Φύση») στηρίζει τὴν «κοινὴ ἀντίληψη» τοῦ γνωστοῦ ἤχου τῆς ροῆς τοῦ ὕδατος, ὁ δὲ ἔλλοπος, ποὺ θέλει νὰ ἐπικοινωνήσῃ καὶ νὰ πληροφορηθῇ τοὺς ἄλλους τῆς ὀμάδας περὶ τοῦ ῥέοντος νεροῦ, αὐτομάτως μετατρέπεται καὶ αὐτὸς σὲ πομπὸ ἐνὸς τώρα φθόγγου μὲ σημασία, ἐνὸς γλωσσικοῦ ὀπωσδήποτε μηνύματος.
5. Τὸ γλωσσικὸ αὐτὸ μῆνυμα, ποὺ τὸ ἀπεκάλεσα φθόγγο μὲ σημασία, ἐν προκειμένῳ μὲ τὴν σημασία τοῦ ῥέοντος ὕδατος, γιὰ τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα ἔλαβε τὴν τελικὴ του μορφή στὰ γράμματα τοῦ ἁλφαβήτου (φωνήεντα καὶ σύμφωνα).
6. Ἔτσι ἔχουμε ἤχους οἱ ὁποῖοι, ἕνας ἕκαστος, ἐκφράζουν τὴν «κοινὴ ἀντίληψη» ἀντιστοιχῶν φαινομένων ἢ καταστάσεων, μὲ τὴ δυνατότητα ἐκ τῆς συνθέσεως αὐτῶν νὰ παραγάγουμε ὀνόματα-λέξεις, οἱ ὁποῖες θὰ δύνανται νὰ περικλείουν μέσα τους τὸ συγχωνευμένο* νόημα τῶν ἀλληλοεξαρτημένων σημασιῶν, τίς ὁποῖες συμβολίζουν τὰ γράμματα ποὺ σχηματίζουν τὸ «θέμα» τῆς λέξεως-ὀνόματος.

* Ἡ μεγάλη δυσκολία εἶναι νὰ εὐρεθῇ ὁ τρόπος συγχώνευσης, ποὺ πρέπει νὰ εἶναι ἀπὸ ἀπλὸς ἤχητικὸς ἕως νοηματικὸς -κάτι ποὺ ἴσως δὲν φθάνει μιὰ ζωὴ γιὰ τὸ ἐπιχειρήσῃ κανεὶς. Ἄς συνεχίσουν ὁμῶς καὶ ἄλλοι.

→
programming, system integration, protocol, optical transmission, asynchronous attack, Trojan horse, graphical language, electromagnetic launcher, homopolar generator, chromatic dispersion, system gain, mode diameter, thermionic generator, thermoplectic generator, ion propulsion, synchrotron noise, biphasic suppressed carrier, predictive coding, neutron induced autoradiography, piracy, embedded code, heterojunction, ionization coefficient.
Ἄς τονίσουμε καὶ πάλι: τὰ ἀνωτέρω προέκυψαν ἀπὸ ἕνα **πρόχειρο ξεφύλλισμα** τῶν τευχῶν τῶν ἐτῶν 1983-86 ἐνὸς καὶ μόνον ἐνὸς ἐπιστημονικοῦ περιοδικοῦ.

Προφανῆς εἶναι, δηλαδὴ, ὅτι οἱ πρωτοπόροι τῆς τεχνολογίας τοῦ σήμερα καταφεύγουν στὸν ἀσύγκριτο πλοῦτο τῆς ἑλληνικῆς, γιὰ νὰ ἐκφράσουν σύγχρονες τεχνολογικὰς ἐννοιες. Ἐξ οὗ καὶ τὸ ἀποπνιγμὸν τῶν ἐπιχειρημάτων μερικῶν τεχνοκρατῶν οἱ ὁποῖοι ἰσχυρίζονται ὅτι τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ εἶναι ὑπόθεση τοῦ παρελθόντος². Σίγουρα τοῦ παρελθόντος ὑπόθεση εἶναι καὶ πιθανώτατα καὶ τοῦ μέλλοντος. Ἐκ τῶν ὁσων ἐλέχθησαν ἀνωτέρω, κατανοοῦμε ἀπολύτως ὅτι ἡ μελέτη τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης ἐπιβάλλεται ὄχι μόνον λόγῳ τῶν οἰκουμενικῶν ἀξιών τίς ὁποῖες ἡ ἰδίᾳ ἀποκαλύπτει, ἀλλὰ καὶ διὰ λόγους καθαρὰ πρακτικῶς.

Σημειώνοντας δὲ αὐτὰ τὰ ὀλίγα, θὰ ἦτο ἴσως πρέπον ν' ἀναφέρουμε, τί τόνισε ὁ καθηγητὴς τῆς Ἑλληνικῆς Φιλολογίας στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Aberdeen τῆς Σκωτίας Hec-

- Και εξετάζω άμέσως τὸ σύμφωνο «ῥῶ». Ἡ «κοινή ἀντίληψη», ἡ ὁποία δὲν εἶναι καθόλου ἀνάγκη νὰ εἶναι κανεὶς «ἠχολόγος» γιὰ νὰ παραδεχθῆ ὅτι ἐκφράζει ἅπλᾳ τὸν ἦχο τοῦ ῥέοντος ὕδατος, θεωρεῖ ὅτι πράγματι τὸ σύμφωνο «ῥῶ» ἢ «ῥόο» (ἂν ἀναπτύξουμε τὸν «ω» σὲ δύο «οο») εἶναι ὁ ἐλάχιστος μελωδικὸς φθόγγος ποὺ μιμεῖται γλωσσικὰ τὸν ἦχο τοῦ ῥέοντος νεροῦ. Παραλλαγὲς βεβαίως τοῦ ἦχου αὐτοῦ μπορεῖ νὰ γίνουν καὶ ἄλλες. Θεωρῶ πάντως, ὅτι ὅσες μιμήσεις κι' ἂν ἐπιχειρήσουμε γιὰ νὰ ἀποδώσουμε τὸν ἦχο τῆς «ῥοῆς» τοῦ νεροῦ διὰ τῶν γλωσσικῶν μας ὀργάνων ὅλα αὐτὰ τὰ ἀξεκαθάριστα σήματα θὰ περικλείουν πλέον εὐδιάκριτα τὸ σύμφωνο «Ρ».
- Τί σημαίνει ὁμως ῥόος ἢ ῥοὺς Ῥοή;
Ροή = κίνηση ὀφειλόμενη στὴ φύση τοῦ ὑγροῦ στοιχείου καὶ τῆ μορφολογία τοῦ ἐδάφους. Ἡ κίνηση αὕτη ἔχει πάντοτε *ροπήν* (κλίση) πρὸς τὰ κάτω (γιὰ τοῦτο καὶ τὸ «ἄνω ῥέειν» ἐλέγετο ἐπὶ ἀνυποστάτων πραγμάτων). Ἡ λέξις ὁμως *ροπή* ἔλαβε καὶ τὶς σημασίες ἐπιρροή, ἐπενέργεια. Ἔχει «*ρύμην*» (ὄρμη, ταχύτητα, αὐξάνει σὲ δύναμη κρούσεως) καὶ ἀκόμη ἀναλόγως τοῦ «*ρυθμοῦ*» ποὺ προσλαμβάνει μὲ πρῶτο αἴτιο τὴν *ροπήν* (κλίση), μὲ δεῦτερο τὴν *ρύμην* (ὄρμη, ταχύτητα, κρούση) καὶ τρίτο, τὸ τί ῥέει ἢ καταρρέει. Ἔχουμε μιὰ σειρά ἐννοιῶν, ποὺ προικίζονται, θὰ ἔλεγα, τὸ σύμφωνο «ῥῶ» μὲ νέες εὐνοίες μιᾶς γενικῆς κινήσεως ποὺ ὁμαλῶς ἐπαναλαμβάνεται (ἐξ αὐτῆς δὲ οἱ ἔννοιες τοῦ μέτ-ρ-ου, χ-ρ-όνου, συμμετ-ρ-ίας, ἀναλογίας μερῶν ἐν στάσει ὡς καὶ ἐν κινήσει, διευθέτησης, τάξης, κατάστασης παντὸς πράγματος, σχήματος ἢ μορφῆς, τρόπου.
- Τὸ φυσικὸ ὁμως αὐτὸ φαινόμενο τῆς «ῥοῆς» πρέπει ὁ ἔλλοψ τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου νὰ τὸ κατέγραφε ἀρχικῶς μόνον ἐκ τῶν καταστροφικῶν αὐτοῦ ἐνεργειῶν καὶ τῶν προμηνυμάτων ποὺ ἐμφανίζονταν πρὸ τοῦ ὄμβ-ρ-ου (ἐδῶ μὲ τὴν σημασία τῆς βροχῆς) ἢ τῆς χιόνος. Κάτοικος καὶ ὁ ἴδιος τῶν ὀρέων (*οὔρεα*) παρατήρησε ὅτι πρὸ τῆς ἐπερχόμενης κατ-αιγίδος ὁ ἄνω τῶν ὀρέων *οὐρανός* σκοτεινίαζε μὲ σύννεφα, ποὺ φαίνονταν ὅτι ἀνέρχονται ἐκ τοῦ πόντου. Μετ' ὀλίγον β-ρ-νται καὶ ἀστ-ρ-απαι καὶ ἀνεμοὶ ξεσποῦσαν ἐπάνω στὸ ὄρη. Καὶ νά! ἐκ τῶν δειράδων ὁ μικρὸς σὰν φίδι «*ρύαξ*», ποὺ ὅσο κατέρχεται σχηματίζει «*ρεῖθρον*», ἀποκτᾶ καὶ *ρύμην* (ὄρμη) καὶ ἀναπηδᾷ σὰν γίδα στοὺς βράχους καὶ συνεχίζει τὴν *ῥῶσιν* (ἐνίσχυσιν) πίπτοντας στὰς *ῥωγὰς* (κρημνοῦς), ὅποτε ἡ φωνὴ του γίνεται λέοντος καὶ φθάνοντας στὴν πεδιάδα αὕτη ἢ τερά-

—
lor Thomson, σὲ πρόσφατη ἐπιστολὴ του στὴν ἐφημερίδα τοῦ Λονδίνου "The Times" (31/10/87), μὲ ἀφορμὴ τὸ ἐπικείμενο κλείσιμο τῆς σχολῆς τῶν κλασσικῶν σπουδῶν τοῦ ἐν λόγῳ Πανεπιστημίου: «...ἀπὸ τότε ποὺ ἐπαύθη ἡ μελέτη τῶν Ἑλληνικῶν καὶ τῶν Λατινικῶν στὰ Πανεπιστήμια... ἀρχίσαμε νὰ βλέπουμε κάτι τι ἄγνωστο μέχρι τότε: φρικτὰ γραμματικὰ καὶ ὀρθογραφικὰ λάθη... Λίγο ἀργότερα ἀρχίσαμε ν' ἀκοῦμε βαρβαρισμοὺς σὲ λόγους ἀκόμη καὶ ὑπουργῶν τῆς Αὐτῆς Μεγαλειότητος». Εἶναι καὶ αὕτη ἡ μαρτυρία τοῦ καθηγητοῦ H. Thomson ἢ ὄχι μιὰ ἀκόμη ἀπόδειξις τῆς σπουδαιότητος καὶ τῆς ἐπικαιρότητος τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης, καὶ τῶν κλασσικῶν σπουδῶν γενικώτερα, στὴν ἐποχὴ μας:

Σημειώσεις:

(1): Τὸ περιοδικὸ "IEEE Spectrum" εἶναι μηνιαῖο, ἐκδίδεται δὲ ἀπὸ τὸ Institute of Electrical and Electronic Engineers, δηλαδὴ τὸ Ἴνστιτούτο τῶν Ἡλεκτρολόγων καὶ Ἡλεκτρονικῶν Μηχανικῶν τῶν Η.Π.Α.

(2): Δὲν θὰ ἦταν ἄσκοπο νὰ ὑπενθυμίσουμε, ὅτι μερικὰ ἀπὸ τὰ μεγάλα ὀνόματα τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν ἦσαν (ἢ εἶναι) ἄνθρωποι μὲ ἑλληνικὴ παιδεία, Ἑλληνες δηλαδὴ κατὰ τὸν γνωστὸ Ἴσοκράτειο ὀρισμὸ. Ἄς ἀναφέρουμε μερικοὺς: ὁ W. Heisenberg, μέγας

στια «*χίμαιρα*» (*χειμαρροος*) ἔχει ξεριζώσει στὸ πέραςμά της δένδρα, βράχους καὶ ἔχει παρασύρει ζῶα καὶ ἀνθρώπους.

- Καὶ ἀργότερα οἱ ιδιότητες αὐτῆς τῆς κινήσεως τοῦ ὑγροῦ στοιχείου χαρακτηρίσαν καὶ τὶς πράξεις τῶν ἀνθρώπων. Ἔτσι τὸ ἀρχικὸ αὐτὸ σύμβολο «*Ρῶ*» τοῦ ῥέοντος νεροῦ προσέλαβε πολλὰς μεταφορικές ἔννοιες, ποὺ ὅλες ὅμως ἐξακολούθησαν νὰ ἔχουν ὡς βασικὴ ἔννοια τὴν ῥοή, ἢ ὁποῖα πάντοτε ἔχει σὰν ἀποτέλεσμα τὴν «ἐντροπία», δηλαδὴ τὴν πρὸς τὰ κάτω ῥοπήν.
- Ἐδῶ τελείωσα μὲ τὸ σύμφωνο «*Ρῶ*». Ὅταν ὀλοκληρωθῆ ἡ παρουσίαση καὶ τῶν ὑπολοίπων γραμμάτων τοῦ ἑλληνικοῦ ἁλφαβήτου καὶ ἀρχίσει ἡ δημοσίευση, ὡς παραδειγμάτων, πολλῶν λέξεων ἐξ ὧν τῶν λημμάτων τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ λεξιλογίου καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ τοῦ χώρου τῶν λέξεων ποὺ χρησιμοποιήθηκαν ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου καὶ Ἡσιόδου, τότε θὰ δοθεῖ ἡ εὐκαιρία ἐκ τῶν ἀναλύσεων ποὺ θὰ γίνουν, νὰ διαπιστώσει ὁ ἀναγνώστης ὅτι αὐτὸ ποὺ τόνισα στὴν ἀρχὴ αὐτῆς τῆς ἔρευνας εἶναι πραγματικότητα. Τὸ ἑλληνικὸ ἁλφάβητο ὑπῆρξε «*Κῶδιξ Σημασιῶν*».
- Γιὰ νὰ γίνῃ ὅμως ἀντιληπτὸ ἀπὸ τοὺς ἀναγνώστες, τί ἀκριβῶς λέγω μὲ τὴν φράση «*Κῶδιξ Σημασιῶν*», γιὰ κάθε γράμμα θὰ δίδω μαζί μὲ τὴν κωδικὴν σημασίαν του καὶ ἕνα ἀριθμὸν λέξεων μὲ τὶς ἰσχύουσες ἐρμηνείας αὐτῶν, ὥστε ὁ ἀναγνώστης νὰ μπορέσει νὰ βγάλει τὰ πρῶτα του συμπεράσματα.

[Στὸ ἐπόμενο: Ὁ κύκλος σημασιῶν τοῦ γράμματος Λ]

→

φυσικός, πασιγνώστος ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀπροσδιοριστίας, ὁ Weizsäcker, ἐπίσης ἀπὸ τὰ μεγάλα ὀνόματα τῆς Φυσικῆς τοῦ 20οῦ αἰῶνος, ὁ W. Shockley, ἐφευρέτης τοῦ τρανζίστορ καὶ νομπελίστας φυσικῆς τὸ 1956, ὁ C. Rubia, Νόμπελ φυσικῆς τοῦ 1984, ὑπεύθυνος γιὰ τὰ πρωτοποριακὰ πειράματα γύρω ἀπὸ τὴν μελέτη τῶν σωματιδίων τῆς ὕλης στὸ CERN2 τῆς Ἑλβετίας. Ὁ τελευταῖος, μάλιστα, σὲ συνέντευξή του στὸ BBC στὶς 23, 11/83 ἐδήλωσε πὺς φιλοδοξία τοῦ ἰδίου καὶ τῆς ἐρευνητικῆς του ὀμάδος εἶναι ν' ἀφήσουν ἕνα στίγμα στὴν φυσικὴ ὁμοίω μ' αὐτὸ ποὺ ἄφησαν οἱ Ἕλληνες στὴν γεωμετρία. Φυσικὰ τὰ τέσσαρα αὐτὰ ὀνόματα δὲν ἐξαντλοῦν καθόλου τὸν κατάλογο τῶν ἐπιστημόνων τῶν θετικῶν κλάδων οἱ ὁποῖοι εἶχαν (ἢ ἔχουν) ἑλληνικὴ παιδεία.

Μιχαὴλ Δανίκας

Ἐρευνητικὴ Ὀμάς Ὑψηλῶν Τάσεων
Τεχνολογικοῦ Πανεπιστημίου Eindhoven

Η «ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΛΕΞΗ» ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΟΙΗΣΕΩΣ

ΖΕΥΓΩΛΗ-ΓΛΕΖΟΥ, ΔΙΑΛΕΧΤΗ

Αιγάλεω

Κι έσένα, βουνό χαμηλό,
 βουνό λυγρό, που χρώματα αλλάζεις
 την πᾶσα στιγμή, την πᾶσαν ήμερα,
 με τὸ γαλάζιο τὸ φῶς,
 με τὰ σύννεφα,
 με τὸν γκρίζον ἀγέρα,
 κι' έσένα, βουνό μου ἀπαλό,
 που μόλις χαράζεις
 στὸν μπλάβον ἀχνὸν οὐρανό,
 κι' έσένα, παλιό μου βουνό,
 σ' έχασαμεν τὴν ἴδια τὴν μέρα.
 Μὲ τὴν ἀπλὴν ὀμορφιά σου μᾶς ἔστερνες
 καὶ δροσερὲς τὶς πνοοῦλες τοῦ ἀγέρα.
 Τί νὰ γίνεσαι τώρα πίσω ἀπ' τὸν τοῖχο,
 που μᾶς χώρισε, φίλε μου, έσένα κι' ἐμένα;

Οί πληγές σου θά βαθαίνουν, ἀλίμονο,
θά ψηλώνουν, θά πλαταίνουν ὀλοένα!
Πληγωμένε μου Αἰγάλεε, φτωχέ μου,
τί νά γίνεσαι τώρα πίσω ἀπ' τὸν τοῖχο;
Νὰ σοῦ προσφέρω δὲν δύνομαι
ἡ ἀδύναμη ἐγὼ
ἄλλο ἀπὸ τοῦτον ἐδῶ
τὸν φτωχό μου τὸν στίχο.

[Ἐνέκδοτο. Δημοσιεύεται στὴν «Ἐτήσια Ἀνθολογία τῶν Ἑκατό» τοῦ 1987].

ΗΣΑ·Ι·Α, NANA

Σ' εὐχαριστῶ

I

Σ' εὐχαριστῶ γιὰ τὸ μοναχικό ὄνειρο
τῶν δύο αὐτῶν τελευταίων ἐτῶν.

Πέρασα πάρα πολὺ καλὰ
λέγοντας «Ὁχι».
Καὶ περπατώντας.

Παρασύροντας τὸν οὐρανό.

Τὰ φύλλα ὅταν ἀνατέλλουν μὲ τὴν ἀνατολή
καὶ δύνουν μετὰ μὲ τὴ δύση.

Σ' εὐχαριστῶ γι' αὐτὸ τὸ διπλὸ ὄνειρο
τῆς νύχτας καὶ τοῦ φωτός.
Σ' εὐχαριστῶ γιὰ τὸν μοναχικό ἑαυτό μου.

II

Σχεδὸν ἐγὼ ἤμουν
αὐτὸς ὁ φωτεινὸς ἴσκιος.

Ὁ σκοτεινὸς νοῦς τῶν δεντροστοιχιῶν.

Τῶν εἰρωνικῶν ἐννοιῶν τῆς διαύγειας.

Καὶ σχεδὸν οὔτε κι αὐτὸς ἀκριβῶς.

Ἄν καὶ πάντοτε αὐτὸς ὁ ἴδιος.

III

Σ' εὐχαριστῶ γιὰ τὸ πάρκο.

Τὸ συχνὰ ἀπογευματινό.

Γιὰ τὸ κάθε ποίημα τοῦ κάθε ἀπογεύματος,

ὅπως καὶ γιὰ τὸν κάθε ἀπογευματινὸ καφέ

τοῦ κάθε ἔτοιμου θέματος

γράφοντας καὶ καπνίζοντας

καὶ ἠχογραφεῖν τὸν μουσικὸν μου ἑαυτὸ
ὀρισμένων λάμπων
ἢ κάποιας νεκρῆς ὕψους τῆς φύσης.
Μετὰ τὸν θάνατον ἦταν ἡ ἐποχὴ.
Μετὰ καὶ ἡ λύπη.

IV

Ἔχει τελειώσει καὶ ἡ λήθη.
Καὶ μοῦ ἀνήκει ἡ κάθε στιγμὴ.
Ἄν καὶ ποτὲ δὲν ἐπαρκεῖ
γιὰ τὴ δική μου αὐτὴ ὑπόθεση
τὴν ἀποκλειστικὴ τοῦ ἀπείρου.
Τυφλὴ διαβάζω γιὰ τὴ μορφὴ
τῆς μυθιστορηματικῆς ζωῆς τῶν ἄλλων.
Οἱ ἄλλοι δὲν εἶναι ἐκεῖ.
Ἄν καί: γιατί σκοτείνιασε τόσο νωρίς;
Καὶ γιατί δὲν ὑπάρχει κανεὶς;
Κανεὶς ποῦ νὰ θέλω;

V

Ὅμως καὶ γι' αὐτὸ σ' εὐχαριστῶ.
Εἶμαι ἰδιαίτερα προικισμένη γιὰ τὸ κενό.
Στὸ τέλος τοῦ κάθε ὄνειρου.
Γι' αὐτὸ καὶ σ' εὐχαριστῶ
γι' αὐτὸ τὸ καθεαυτὸ ὄνειρο
ποῦ ἐπρόκειτο νὰ καταλήξει ἐδῶ:
στὸν ὑπολογισμὸ τῶν ρόλων.
Τὸν δικό σου τὸν εἶχα καθορίσει ἐγώ.
Τὸν δικό μου τὸ Ἄπόλυτο.
Δηλαδὴ καὶ πάλι ἐγώ.
Τὸ μόνο κακὸ εἶναι ὅτι ὁ τόπος
τῶν ρόλων μας δὲν ἦταν ὑπαρκτός.
Καὶ σχεδὸν οὔτε κι ὁ χρόνος.

[Ἄνεκδοτο. Δημοσιεύεται στὴν «Ἐτήσια Ἀνθολογία τῶν Ἑκατό» τοῦ 1987].

ΘΕΟΔΩΡΟΥ, ΒΙΚΤΩΡΙΑ

Βαθὺ νερὸ

Βαθὺ νερὸ --- ἐσπέρια δέντρα,
καρπὸς τῆς δίψας θεραπευτικός.
Στὴν ἔρημο μνημεῖο νεροῦ ὁ κάκτος
καὶ τὰ σαρκώδη φύλλα τοῦ ἀβοκάντος.
Ἐπόγεια πλέγματα ἢ Ἐλικὴ σηματοδοτεῖ,
φλέβα νεροῦ ἀνάμεσα στὸ μάγμα,

στή γήινη υπέρταση πραϋντική.
Γυμνό τὸ ὄρος.
Στὸ κέντρο τοῦ ἀδηλοῦ ποταμοῦ.
Κάτω ἀπὸ ἄνυδρα νησιὰ ρυακίζου
ὔδατα μυστικά-χρησμοῖ.

ὦ Παγχαία,
ὦ Ἀτλαντίδα...

[Ἐνέκδοτο. Δημοσιεύεται στὴν «Ἐτήσια Ἀνθολογία τῶν Ἑκατό» τοῦ 1987].

ΝΕΖΕΡΙΤΗ, ΕΛΛΗ

Ὅς ἔρθει αὐτὴ ἡ ὥρα

Ας ἔρθει αὐτὴ ἡ ὥρα,
ὡς ἔρθει...
Ὅμως
μὴ μοῦ πεῖτε
πὼς ὅλοι σεῖς οἱ ἄλλοι
κάνατε ἢ καταλάβετε στὸ βίο σας
τίποτα περισσότερο ἀπὸ μένα...
Ἡ ζωὴ σας κύλησε
ὄντας σκυμμένοι
πάνω ἀπὸ ἓνα πηγάδι
πού τὸ σιωπηλὸ νερό του
ἀντικατόπτριζε τὸ ΕΓΩ μας.
Κρίμα!
Νὰ κάτι
πού δὲ θὰ τὸ ἔκαναν
ποτὲ οἱ κορυδαλλοί.

[Ἐνέκδοτο. Δημοσιεύεται στὴν «Ἐτήσια Ἀνθολογία τῶν Ἑκατό» τοῦ 1987].

ΝΙΚΟΡΕΤΖΟΣ, ΔΗΜΗΤΡΗΣ

Ἡ γέριχη μηλιά

Μὲς στὰ γαλάζια ντύθηκεν ἡ γέριχη μηλιά,
τί θάμα! λὲς κι ἀπόκοσμο φῶς στὰ μαλλιά της πέφτει,
καθὼς στὰ φύλλα βάφεται γαλάζια ἡ ἀντηλιά
καὶ μάγια λάμπουν κρύσταλλα σ' ἐξωτικὸ καθρέφτη.

Παραμυθιοῦ τὴ γήτεψε τρελλὴ καλοκαιριὰ
καὶ τῆς κουφάλας ἔκρυψε σαρίδια καὶ ρυτίδες
καὶ πρόβαλαν μέσα στὸ φῶς γαλάζια τὰ κλαριά,
ὄνειροκέρια π' ἄναψαν λυγμῶν δροσοσταλίδες.

Χαλάλι τέτοιος θάνατος, σ' ὥρα χρυσῆς αὐγῆς
τῆς μέρας ν' ἀποχαιρετᾶ τὴν τελευταία δύση,
σὲ πανηγύρι νυφικὸ στὴν ἀγκαλιὰ τῆς γῆς
νὰ τὴ θερίσει ὁ χάροντας τοῦ γάμου τὸ μεθύσι.

[Ἄνεκδοτο. Δημοσιεύεται στὴν «Ἐτήσια Ἀνθολογία τῶν Ἑκατό» τοῦ 1987].

Κυκλοφορεῖ ἀπὸ 1ης Δεκεμβρίου σὲ πολυτελεῖ διακοσμημένη ἔκδοση ἢ 3η

ΕΤΗΣΙΑ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΕΚΑΤΟ

τοῦ «Δαυλοῦ» μὲ 170 **ἀνέκδοτα** ποιήματα 100 ζώντων, καταξιωμένων καὶ νέων,
ποιητῶν, ἐπιλεγμένα μεταξὺ 1450 περίπου ἀνεκδότων ποιημάτων 507 ποιητῶν
ποὺ συμμετέχουν στὴν Κρίση.

Ἡ 3η

ΕΤΗΣΙΑ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΕΚΑΤΟ

διατίθεται στὰ Γραφεῖα τοῦ «Δαυλοῦ» καὶ στὰ καλὰ βιβλιοπωλεῖα τῆς Ἀθήνας
καὶ τῆς Θεσσαλονίκης. Ἀποστέλλεται καὶ ταχυδρομικῶς στοὺς ἐνδιαφερομέ-
νους ὕστερα ἀπὸ τηλεφώνημα στὰ τηλέφωνα 3223957 ἢ 9841655.

● **ΤΟ ΕΥΓΕΝΕΣΤΕΡΟ ΔΩΡΟ ΓΙΑ ΤΙΣ ΓΙΟΡΤΕΣ:** Δώστε στοὺς ἐκλεκτοὺς γνωστοὺς καὶ
φίλους σας τὴ δυνατότητα νὰ ἀποκτήσουν μιὰ ἀντιπροσωπευτικὴ εἰκόνα τῆς σημερινῆς
ἐλληνικῆς ποιήσεως κάνοντάς τους δῶρο ἀντίτυπα τῆς 3ης «Ἐτήσιας Ἀνθολογίας τῶν
Ἑκατό» τοῦ «Δαυλοῦ».

● **ΤΙΜΗ ΑΝΤΙΤΥΠΟΥ:** Δρχ. 1.200

ΜΕΤΕΩΡΙΣΜΟΙ

Ἐξ-ουσία και Γλῶσσα

Θὰ ἦταν πολὺ διασκεδαστικὸ ἀλλὰ και τραγικὸ στὸ βάθος του, ὑποθέτω, ἂν κανεῖς ἀνελάμβανε νὰ συλλέξη και λεξικογραφήση ἐρμηνευτικῶς τὶς λέξεις τῶν ὁποίων μετὰλλάξε ἢ Ἐξ-ουσία τὴν ἀρχικὴ σημασία και χρησιμοποιεῖ ἤδη μὲ καθαρῶς ἐξουσιαστικὸ νέο νόημα. Θὰ εἰσῆρχετο μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν πιθανώτατα σ' ἓνα πολὺχρωμο λιβάδι μὲ «μαργαρίτες», τῶν ὁποίων δὲν θὰ ἤξερε ἂν θὰ ἔπρεπε νὰ πρωτοθαυμάσῃ τὴν κακοζηλία, τὴν βαρβαροσύνη, τὴν μονοσημία, τὴν ἐκμετάλλευση τῆς παλαιᾶς «καλῆς σημασίας» των, τὴ σκόπιμη «μετατόπιση» και παραχαράξη τῶν νοημάτων, τὴν μέσῳ τῶν ὀνομασιῶν ὠραιοποίηση ἄνομων πράξεων και σκοτεινῶν ἐνεργειῶν· και ἐν τέλει και συνοπτικὰ τὴν ἐκπτώση τῆς «γλωσσικῆς εὐθύτητας» ἢ «ἐντιμότητας» τοῦ παρελθόντος -ἄς μοῦ ἐπιτραποῦν οἱ ἀδόκιμοι αὐτοὶ ὄροι— στὸ ἐπίπεδο τῆς «γλωσσικῆς ἀπάτης» τοῦ ἐξουσιαστικοῦ παρόντος.

Τὸ νὰ βαπτίζω π.χ. τὴν ἐνέργεια μὲ τὴν ὁποία ἐκτονῶνω μία ὑποβόσκουσα σύγκρουση σκοτεινῶν συμπερόντων και ἀποκρύφων διεστραμμένων θελήσεων κυριαρχίας «ἀναδόμηση» ἢ τὸ ξαναμοίρασμα τῆς ἄνομης... νομῆς τῆς ἐξουσίας «ἀναβάθμιση» -γιὰ νὰ ἐπικαλεσθῶ ἐντελῶς πρόχειρα δύο ἀπὸ τὶς δεκάδες ἢ ἑκατοντάδες «ὄρους» τῆς σύγχρονης ἐξουσιαστικῆς γλώσσας στοιχειοθετεῖ ἀσφαλῶς και

τὸ σύμπλεγμα τῆς ἐνοχῆς μου ὡς «ὀνοματοθέτου» (ἀφοῦ δὲν λέγω τὰ πράγματα μὲ τὸ ὄνομά τους) ἀλλὰ και τὴν κατιοῦσα πορεία τῆς γλώσσας, συνεπῶς τοῦ πολιτισμοῦ, πρὸς νοηματικὲς ἀποχρώσεις, συνεπῶς ἐνεργεῖες, «ἄξιες», πράγματα και ἐν τέλει νοοτροπία, πού ἄλλοτε ἦταν ἀσύλληπτα, ἐνῶ σήμερα εἶναι και νοητὰ και πραγματικὰ, μὲ μία λεπτομέρεια: ὅτι, ἐνῶ διανοοῦμαι και πράττω κάτι πού ἄλλοτε δὲν διεννοεῖτο και δὲν ἔπραττε κανεῖς — ἀφοῦ δὲν τὸ ὀνόμαζε...—, ὅμως (ἐπὶ τοῦ παρόντος) δὲν τολμῶ και νὰ τὸ δηλώσω εὐθέως και ἀνοιχτά! Ἡ ψυχολογία και ἡ κατάσταση αὐτὴ στιγματοθετεῖ μιὰ φάση ἐξελίξεως τῆς ἀνθρώπινης «ἠθικῆς» ἀσφαλῶς **μεταβατικῆ**: Πρόκειται γιὰ τὸ μεταίχμιο μεταξὺ μιᾶς ἐποχῆς πού ἔνας τόσο προχωρημένος κυνισμὸς ἢ ἀμοραλισμὸς ἦταν ἀνύπαρκτος και μιᾶς διάδοχης ἐποχῆς πού αὐτὸς εἶναι μὲν ὑπαρκτός ἀλλὰ παραμένει ἀνομολόγητος.

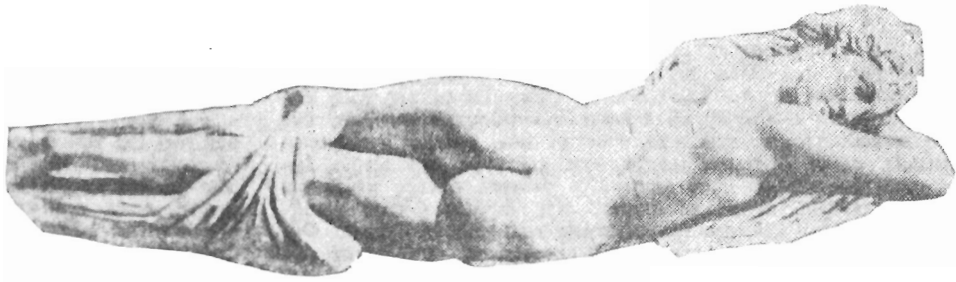
Βεβαίως ἡ φύση τῆς Ἐξ-ουσίας -και δὲν ἐννοῶ μόνο τὴν πολιτικὴ ἔκφρασή της ἀλλὰ και τὴν ἀπὸ αἰῶνων ἀρξαμένη και συνεχιζομένη μὲ ἐντεινόμενο ρυθμὸ γενικώτερη ψυχοπνευματικὴ «ἐξαλλαγή» τοῦ ἀνθρώπου, πού μεταβάλλεται σ' ἓνα δικέφαλο τέρας ἐξουσιαστοῦ-ὑποτελοῦς, σ' ἓνα εἶδος «δουλοτυράννου» ἢ «τυραννοδούλου», ἂν θέλετε— εἶναι νὰ μὴν εἶναι «λόγος», ἀλλὰ ψευδολόγος, νὰ μὴν εἶναι ἐξέλιξη ἀλλὰ ἔκρυθμη κίνηση, νὰ μὴν εἶναι δηλαδὴ - γιὰ νὰ εἰδικεύσομε

τὸ θέμα— γλωσσική «ροή» ἀλλὰ γλωσσική ἐκτροπή ἢ παρακαμπτῆρια ἔκβαση ἀπὸ τὴν φυσικὴ κοίτη τοῦ γλωσσικοῦ-ἱστορικοῦ γίνεσθαι. Καὶ ἂν κανεῖς μελετήσῃ τὴν ἐξέλιξη τῶν σημασιῶν τῶν λέξεων διὰ μέσου τῆς ἱστορίας, τοῦτο θὰ εἶναι ἄρκετὸ γιὰ νὰ ἔχῃ ἀνάγλυφη μπροστά του τὴν καθοδικὴ σχηματικὴ παράσταση τῆς καταστάσεως τοῦ ἀσθενοῦς (ποῦ ἐδῶ εἶναι ὁ Πολιτισμός), ποῦ εἶναι ἀναρτημένη στὴ νοσοκομειακὴ κλίνη τῆς 'Ιστορίας. [Ἔτσι εἶναι, γιὰ νὰ χρησιμοποιήσω ἓνα παράδειγμα, ἐντελῶς ἀξιοσημείωτῃ ἢ πορεία τῆς (βασικώτατης) ἐννοίας Λόγος, ποῦ ξεκίνησε ὡς ἀπολύτως ἐνδοκοσμικὴ ὄντοτητα καὶ «ξυνή» (κοινὴ) στὰ πάντα συνεκτικὴ οὐσία ποῦ διέπει καὶ συντηρεῖ τὸ Σύμπαν ('Ἡράκλειτος), γιὰ νὰ ἐκπέσῃ ὡς ἐξωκόσμια δύναμη μὲ τὸ ἐξουσιαστικὸ περιεχόμενον τοῦ ἐξωφυσικοῦ «Κτίστου» τῆς φύσεως ('Ἰωάννης), νὰ συνεχίσῃ ἀκολούθως τὴν κατολισθησὴ τῆς πρὸς τίς σημασίες τῶν ἐξουσιαστικῶν ἐπίσης «διττῶν λόγων» τῆς ρητορικῆς πειθοῦς τῆς ἐποχῆς τῆς παρακμῆς (ποῦ πάντως εἶχαν εἰσαχθῆ παλαιότερα ἀπὸ τοὺς Σοφιστές, ἀλλὰ μὲ ἄλλο πάλι —ὑψηλὸ καὶ φιλοσοφικὸ— περιεχόμενον) καὶ νὰ καταντήσῃ στὸ σημερινὸ ἐπίπεδο τῶν ἐπικηδεῖων μελοφλυαριῶν ἢ τῶν κενολόγων πυροτεχνημάτων τοῦ κομματικοῦ μπαλκονιοῦ]. Ἄλλὰ αὐτὸ ποῦ συμβαίνει σήμερα μὲ τὴν μετάγγιση τοῦ μολυσμένου ἐξουσιαστικοῦ «αἵματος» στὸ λεπτὸ σῶμα τῆς παραχαρασσόμενης ἑλληνικῆς γλώσσας δὲν εἶχε ποτέ συμβῆ σὲ τέτοια κλίμακα. Καὶ ἴσως τοῦτο ἀκριβῶς, ἢ νοηματικὴ δηλαδὴ ἐκτροπή, εἶναι ὁ μεγαλύτε-

ρος κίνδυνος ποῦ τὴν ἀπειλεῖ —καὶ μαζὺ μ' αὐτὴν ἀπειλεῖ καὶ τὸν Πολιτισμὸ ὀλόκληρο— καὶ ὄχι τὰ διατυμπανιζόμενα περὶ «γλωσσικῆς συρρικνώσεως», «γλωσσικῆς πενίας», «ἀγλωσσίας» κ.λπ. κ.λπ. Διότι αὐτὰ εἶναι πρόσκαιρα «πολιτιστικά» φαινόμενα ἄσχετα πρὸς τὴν ἴδια τὴ γλώσσα, ἢ ὅποια, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἂν ἐγὼ τὴν ὀμιλῶ ἢ ὄχι, ζῆ ὡς ἱστορικὴ ὄντοτητα ἀποκείμενη στὸ corpus τῆς ἑλληνικῆς γραμματείας καὶ διαθέσιμη σ' ὅποιον τὴν ἀναζητεῖ· ἐνῶ τὸ ὀργουελικὸ New Sreek, ποῦ δημιουργεῖ τὴ σύγχρονη ἐξουσιαστικὴ κατασκευὴ, εἶναι ἄμεση ἐπίθεση ἐναντίον τοῦ ἴδιου τοῦ τρόπου σκέπτεσθαι καὶ ἀντιλαμβάνεσθαι τὴ ζωὴ καὶ τὸν κόσμον —τρόπου ποῦ ταυτίζεται μὲ τὸν τρόπο τοῦ «Λέγειν».

Ἐπανερχόμενος στὸ σημεῖο ποῦ προηγουμένως ἔθιξα, στὴν ἐκτίμησή δηλαδὴ ὅτι ἡ παρούσα φάση τῆς «ἠθικῆς» ἐξελίξεως τοῦ ἀνθρώπου εἶναι μεταίχμιο μεταξύ ἐνὸς ὑπαρκτοῦ κυνισμοῦ ἀπὸ τὴ μιὰ, ἀλλ' ἀνομολόγητου ἀπὸ τὴν ἄλλη, θὰ ἠθελα νὰ παρατηρήσω, ὅτι τὰ πάντα θὰ κριθοῦν ἀπὸ τὸ ἂν κάποτε ὁ κυνισμὸς αὐτὸς θὰ «ὀμολογηθῆ» ἢ ὄχι, ἂν δηλαδὴ ἡ ἀνθρώπινη ἐξαχρείωση θὰ τηρῆ τὰ προσχήματα ἢ θὰ αὐτοδιακηρυχθῆ ἀπερίφραστα. Ἄν εἶναι ἀληθινὸ ὅτι «ὄ,τι δὲν λέγεται δὲν εἶναι», τότε κι αὐτὰ ποῦ σήμερα συμβαίνουν, δὲν «εἶναι», ἀφοῦ δὲν «ὀνομάζονται» ἢ λέγονται ψευδεπιγράφως. Καὶ ἴσως —ἄς ποῦμε καὶ κάτι αἰσιόδοξο, ἀδελφὲ ἀναγνώστη!— νὰ μὴν «ὀνομασθοῦν» ποτέ, νὰ μὴν «εἶναι», μ' ἄλλα λόγια, ποτέ στὸ Μέλλον...

Μετέωρος

Ἐρμαφρόδιτος: Ἔργο ἑλληνιστικῆς τέχνης (Μουσεῖο Θερμῶν Ρώμης).

ΣΠΥΡΟΣ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ Γ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΣ

ἽΟμοφυλοφιλίας («ἀφροδισίας ἄλλως») δίκη

«... ὀφείλει ἐπίσης τὴν ἔλξι του (σημ. Παναγιωτάτου: αὐτὴν ποὺ ἄσκει ὁ Καβάφης) στὴν αἰσθητικὰ δικαιωμένη ὁμοφυλοφιλία του. Ἀφοῦ μὲ αὐτὴν συγκινεῖ καὶ λυτρώνει ἓνα διεθνὲς πλῆθος ἀτόμων».

ΤΙΜΟΣ ΜΑΛΑΝΟΣ

«... κανεὶς δὲν γίνεται ὁμοφυλόφιλος **μοναχός του!** Ὁ ὁμοφυλόφιλος ἐνέχεται (γιὰ τὴν ὁμοφυλοφιλία του) στὸ βαθμὸ ποὺ ἐνέχεται ὁ ἄνθρωπος γενικά...»

Κάποιοι, νομίζοντας ἢ θέλοντάς με ἠθικολόγον, πουριτανόν, τιμητὴν, παραπέμπουν σὰν σὲ ἀνεξήγητη δῆθεν ἀντινομία στὰ τρία ὁμοφυλοφιλικά ποιήματα ποὺ ἔχω γράψει. Ὅμως τὸ παράξενο θὰ ἦταν, νὰ... **μὴ τὰ ἔχω γράψει**, νὰ μὴ «εἶχα λάβει θέσιν», νὰ μὴ «εἶχα νὰ εἰπῶ» γιὰ **μείζον πρόβλημα** τῆς Ζωῆς —τῆς Ἑλληνικῆς καὶ παγκόσμιας κοινότητος. Γιατί πῶς θὰ ἐπέτρεπα εἰς ἑαυτὸν **ἀδιαφορίαν** γιὰ γεγονὸς ποὺ τείνει νὰ καταστεῖ μοχλὸς καθοριστικὸς τρόπων ζωῆς · πολιτείας! Ποῦ «στριμώχνει» τὸ σύνολο «δημοσίων προσώπων» καὶ δημοσιολογούντων (τοῦτο ἔχει ἰδιαίτερη σημασία -ἀφοῦ δι' αὐτῶν ἐπηρεάζονται «μᾶζες», κοινωνίες, λαοί), ὥστε ἄλλοι μὲν νὰ ἐκφράζονται ὑπὲρ τῆς ὁμοφυλοφιλίας (ἐξ ὀπισθοβουλίας πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς εὐνοίας τοῦ «διεθνοῦς πλῆθους ἀτόμων»), ἄλλοι δὲ νὰ σωπαινουν ἐξ ὀπισθοβουλίας ἐπίσης: ἵνα μὴ ἐκτεθοῦν στὴν ἀντιπάθεια-ἐκδικητικότητα-συνωμοτικότητα τοῦ αὐτοῦ πάντα «διεθνοῦς πλῆθους ἀτόμων»! [Παραλείπω τὴν ἐλεεινότητα ὁμοφυλοφίλων «μεγάλων» καλλιτεχνῶν, ποὺ χωρὶς νὰ παίρνουν εὐθέως θέσιν, προσδίδουν «ὑπόγεια» (αὐθαίρετη, διαδοσιακὴν) ὑπόληψιν στὴν ἄποψιν περὶ δῆθεν ὑγείας τῆς «ἀφροδισίας ἄλλως» (ὁμοφυλοφιλίας) · πότε... ἐκστασιαζόμενοι μὲ τὴν ὑπὸ τὸ ὠμέγα ὑπογεγραμμένην (δάχτυλα ποὺ βυζαίνονται, πασσάλους, σοκολατένιους πολιορκητικὸς κριοὺς καὶ λοιπὰ ὄργανα... ἄλωσης τοῦ, ἔτσι κι ἄλλιως, φορτικὰ προσφερόμενου εἰς ἐκπολιόρκησιν «κάστρου») καὶ πότε βεβαιώνοντες πῶς... χωρὶς τὴν «ἀφροδισίαν ἄλλως» δὲν ὑπάρχει μεγαλωσύνη...]. Νὰ ὅμως ποὺ αὐτὸς ὁ ἐλεεινὸς σκοποθηρικὸς καιροσκοπισμὸς ὄχι μόνον ἐπιτείνει τὸ πρόβλημα [μὲ τὸ νὰ καθιστᾷ τὴν «ἀφροδισίαν ἄλλως» μὴν ἀκόμα **μορφὴν ἐξουσιασμοῦ** -καινούργιο, τερατογονικὸ μὸσχευμα στὸ σῶμα τῆς Ἑξουσίας], μὰ καὶ δημιουργεῖ νέα (προβλήματα), καθὼς τὸ **ἀρ-**

νητικό εισάγεται στην καθημερινή πρακτική («μπαίνει στη ζωή μας») με τη μορφή διαστρέβλωσης (1), καταδημαγωγής, δειλασμού, άποκοίμησης, άτιμίας, διαφθοράς, ύποκρισίας, έξαχρείωσης!..

Χρέος μέγα λοιπόν του ανθρώπου που «έχει να ειπεί» («άπευθύνεται»), ν' αναλαμβάνει τις ευθύνες του. 'Υπ' αυτό το πρίσμα άκριβώς ό γράφων έλαβε θέσιν από παλιά σ' ό,τι άφορα στην όμοφυλοφιλία. "Έτσι, με πρώτο «δεδομένο» πώς τó «διεθνές πλήθος άτόμων» είναι ένα πλήθος

κατ' άρχήν **άθών, τραγικών** άτόμων [κανείς δέν γίνεται όμοφυλόφιλος **μοναχός του** —ό όμοφυλόφιλος ένέχεται στο μέτρο που ένέχεται ό άνθρωπος γενικά], που άκριβώς είναι **τραγικοί** άκόμα και στην έσχατη άυτεγκατάλειψη-προκλητικότητα τους. άνεγνώρισε και διεκήρυξε **νομμοποιούμενους** τούς «άφροδισιαστές άλλως» (όμοφυλόφιλος) στην προσπάθειά τους νά κλείνουν τó δρόμο στον **«μείζονα νόνον»** που τούς **επιβάλλεται**, όταν τούς **έμποδίζεται** τó αναφαίρετο (ένστιγματικό) δικαίωμά τους στην άφροδισία, όταν μάχονται γι' αυτό τó δικαίωμά τους με τó μόνο τρόπο που έχουν: τήν «καταχθόνια», σιωπηρή, άπιστη, μυστικιστική ύπονόμευση παντός που συνιστά άνασχετικό για τήν ύπόθεσί τους παράγοντα!

— Αύτά έν πάση περιπτώσει;

— Ναι, υπό τόν όρον ότι ό «παθητικός» (μόνος αύτός λογαριάζεται...) επίσης άναγνωρίζει-άποδέχεται τή διακηρυχθείσαν ως άνω **καθολικότητα** του δικαιώματος στην άφροδισία, ότι δηλαδή αναλαμβάνει κι αύτός τις ευθύνες του, ότι κι **αύτός σέβεται** τó δικαίωμα στην άφροδισία τών λοιπών! Πού, φανερό, **δέν τó κάνει, όταν έπηρεάζει τήν εξέλιξι** τής άφροδισίας και προσωπικότητας (χαρακτήρος) έφηβων, νέων, άνώριμων, άναγκεμένων —με τó δειλασμόν, άποπλάνησιν, έξαγορά! Τó δικαίωμα στην άφροδισία ίερό, σεβαστό, αναφαίρετο, άπαραβίαστο,

Δέν νομιμοποιεί κανέναν (όσοδήποτε πάσχοντα —«άνεύθυνο») νά διαφθείρει άνηλικους κι άναγκεμένους (ούτε καν **στη διαφθορά** προσθέτοντα διαφθοράν!), νά κατασκευάζει ζιγκολό, νταβάδες, σωματεμπόρους, εκβιαστές, κακοποιούς, δολοφόνους! 'Από πού κι ως πού ό «παθητικός» κάνει «ό,τι θέλει» **μόνο τó δικό του σώμα** —όχι και τó σώμα του εκμαυλισθέντος έραστού;

"Αν στά άνω προσθέσουμε τó ότι στην «άφροδισία άλλως» δέν **ύπάρχει ποτέ ή φυσική** έλξις που ύπάρχει στην έτεροφυλοφιλία (2), αλλά μόνη ή λαγνεία (άσέλγεια, άκολασία), αν προσθέσουμε ότι ό «άφροδισιαστής άλλως» ένδιαφέρεται όχι για τó πρόσωπο αλλά για τήν περίπτωξι μόνην, όχι για τó δεσμόν αλλά για τήν (3) σαρκικήν όμιλία, καταλαβαίνουμε εύκολα τούς λόγους για τούς όποιους καταλήγει άτομο άντικοινωνικό, διαβρωτικότης άπ' τήν όποιαν πρέπει **νά προστατεύονται οί νέοι**.

"Έγραψα λοιπόν τά τρία όμοφυλοφιλικά ποιήματά μου (εις χρόνον άνύποπτον) προφανώς, πριν συνειδητοποιήσω τήν έκτασιν του κοινωνικού αύτου προβλήματος. Και λειτούργησα ως έντιμος, γενναίος και άντιλήπτωρ άνθρωπος, χωρίς κηρύγματα, δασκαλισμούς, ήθικολογίες, επιτιμήσεις. Τουτέστι με τó μόνο όργανο που διέθετα: τήν ποιήσί μου ίσως δέν είναι παρονοχίς που νέος, άκόμα, πρό είκοσιπέντε-τριάντα έτών, είχα άντιμετωπίσει **σωστά τó θέμα**, με πόσο δέος και σεβασμό είχα σκύψει στην τραγική μοίρα συνανθρώπων...

'Αλλά πώς γράφονται τρία όμοφυλοφιλικά ποιήματα χωρίς μελό ή κήρυγμα. τί νά ειπείς όταν έχεις ιδεί τó πρόβλημα τρίτος, ούτε ως «παθητικός» που άμύνεται (δικαιούμενος άκόμα και τήν πρόκλησι, άκόμα και τήν μοχθηρία, άκόμα και τó μίσος!) ούτε ως ήθικολόγος τά φαιά φέρων, τιμητής, κήνσωρ; Πώς ν' άγνοήσεις ότι ό Καβάφης δέκα μόλις χρόνια πρό του θανάτου του, έξήντα έτών, αυτοελέγχεται (έστω περιστασιακά, έστω από σπόντα...)

[γιά] *τὴν στιγματισμένη, τὴν νοσηρὰ ἡδονή,*
 [γιά] *τὴν στιγματισμένη, τοῦ αἰσχούς ἡδονή*
 καὶ πῶς νὰ συμβιβαστεῖς μὲ τὸν ἐφιάλητὴ γιὰ κεῖνο τὸ τερατῶδες
«ἀπελπισμένο κρέμασμα ἀπὸ λαγόνια ξένα
μὲ μιὰ γλοιώδη γεύσι μὲς τὸ στόμα»

τῆς μαζοχικῆς ἐπιγονικῆς αὐτοέκπτωσης; Δύσκολο τόλμημα, ἄλμα παρακινδυνευμένο, ρίσκο τοῦ κερατᾶ: δὲν μοῦ ἀπέμενε ἄλλο ἀπ' τὴν ὕψωσι τοῦ «ἀφροδισιακοῦ ἄλλως» σὲ **ιδεώδη μορφήν**, τὴν ἐξιδανίκευσιν. Τὸ ἔκανα καὶ τὶς τρεῖς φορές · πῶς μπορούσα νὰ περιφρονήσω-ἐλέγξω-ἐμπαίξω **αὐριανούς πεπέδες**; [Παρέκβασις πάλι καὶ πάλι · τί νὰ κάνουμε:

— 'Ἄλλ' εἶναι δυνατόν, ἄνθρωπος **ἐξαρτημένος ἔτσι**, νὰ ὑπάρξει **ιδεώδης μορφή**; «'Ιδεώδης μορφή» ὁ τοξικομανθῆς, ὁ ἀλκοολικός, ὁ χαρτοπαίκτης;

— Μεγάλῃ προσοχῇ: Μιλᾶμε γιὰ «μείζονα πόνον», γιὰ πόνον **ἐνστιγματικόν**, ἀφροδισίαν, τί δουλειὰ ἔχει ἡ τοξικομανία ἐδῶ;

— 'Ενστιγματικός πόνος ἢ **διαστροφή**;

— Δὲν ὑπάρχει **καμμιά διαστροφή**, κύριε, δὲν εἶναι «παρὰ φύσιν» ὅ,τι **κατὰ φύσιν ἐξουσιάζει καὶ δυναστεύει** ---ὁ ὁμοφυλόφιλος δὲν ἀντανιζεται μὲ τὸ αὐτὸ του (ὅ,τι συνέθλιβε τὸν Καβάφη ἦταν **κυρίως ὁ ἀντανισμός**, σᾶς διαφεύγουν πολλά, **λέγε εἰδώς**, κύριε)... 'Ἐξ ἄλλου ἢ ποιήσις εἶναι **μεγάλο πρᾶγμα**, Βαγγελίστρα μου, μπορεῖ τὰ πάντα: "Ἄν **εἶναι**, ὄχι μὲ φορτικότητα μὰ μὲ πειθῶ, ὄχι μὲ ἀληθοφάνεια μὰ μὲ ἀλήθεια,

ἀνυψώνει τὸν ἀναγνώστη σὲ σφαῖρες ποῦ ἡ **ΔΙΚΗ ΤΟΥ** ἀξία-πολυτιμότης (ναί, τοῦ ἀναγνώστου!) περνάει στὸ λογοτεχνικὸν ἥρωα **φυσικά!** "Ἦτοι μὲ φυσικότητα, μὲ τὴν ἀπλότητα ποῦ **πεθαίνουν τ' ἀηδόνια**, μὲ τὴν ἀνεκθειάστη-ἀνυπογράμμιστη βεβαιότητα τοῦ αἰώνια ἀπαρέγκλιτου φέγγους τοῦ 'Αλντερμπαρὰν καὶ τοῦ Βέγα: καὶ μόνῃ ἢ **προμελέτῃ τῆς αὐτοφονίας**, καὶ μόνῃ ἢ ἀπόφασις τοῦ ἀνθρώπου νὰ καταργήσει τὴ Ζωή, **χωρὶς νὰ τὴν πονέσει**, τὴν ἔγνοια του νὰ «καθαρίσει» ὄχι αὔριο μὰ **τώρα**, νὰ φύγει παίρνοντας μαζί του ἕναν πόνον ποῦ **δὲν θὰ πονεθεῖ ποτέ**, τὸν ἀνυψώνει στὴ σφαῖρα τοῦ ἰδεατοῦ.

Τὸν βεβαιώνει ἕνα πεισματικὰ μακρινό, πεισματικὰ ἀρόδο, «μισό» ποῦ μὴ ἐγκρίνοντας τὴν ὀλότητά του τὴν ἀκυρώνει ---αὐτὸς κ' ἡ Ζωή εἶναι **δύο πραγματικότητες!** Ναί, δὲν λέω, «ἡ μία» μέσα στὴν «ἄλλη», ὅμως πολὺ νὰ προσέξει αὐτὴ ἢ γουρούνα κυρία «ἄλλη» ---τοῦ «μέσα»: Δὲν ὑπάρχει **κανένα «μέσα»**: καθὼς αὐτὴ ἢ «μία» δὲν νοεῖται παρὰ ὁ ἄνθρωπος **σὺν τὴν αὐτοσυνειδήσιν του**, εἶναι φανερό πῶς ἐδῶ ἔχουμε μιὰ «μία» ποῦ **δραπετεύει ἀμέσως μόλις συγκροτεῖται** (αὐτονόητο: μὲ τὴν προσχεδιάσι τῆς **αὐτοφονίας!**), ποῦ δὲν γεννᾷ τὸν ἑαυτὸ της μὰ **τὸν ἀκυρώνει, αὐτὴ νὰ ντρέπεται**;... Τέλος παρέκβασις].

Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος, ποῦ, καθὼς ἐδῶ (στὴν προσπάθειαν ἐξιδανίκευσης) «δίνει χέρι» ὄλως ἰδιαιτέρως ἢ αὐτοχειρία **μιὰ αὐτοφονία** δίδει **πλεονεκτήματα στὸν αὐτοκτόνο**, δὲν μπορεῖς νὰ μὴ τὸν ὑπολήπτεσαι, ἀφοῦ, ἐνῶ καταδικάζει τὴ Ζωὴ ὅλη, κρατάει τὸν πόνον γιὰ πάρτη του!) εἰσῆγαγα (στὸ κεφάλαιον 'Αφροδισία · κι ἀπ' αὐτὸ ἐδῶ τὸ περιοδικό) τὸν μᾶλλον δόκιμο ὄρον «ἀφροδισία ἄλλως». Τοῦτο, φανερό, εἰς ἀντικατάστασιν τῶν «κιναιδεία»-«κιναιδος», «ὁμοφυλοφιλία»-«ὁμοφυλόφιλος», «διαστροφή», «παρὰ φύσιν» (ὅταν ἀπὸ **παρακαμπτήρια ὁδὸν ἔχουμε ἴδιον προορισμό!** Μὲ συνειδήσιν τῆς κοινῆς ἐνοχῆς (καὶ ἰ-διας!) ποιά ἐνοχὴν θὰ μπορούσε νὰ στηλιτεύσει ἢ διακριτικότης; 'Ἡ βρωμιά, ὅντας γιὰ νὰ βρωμίζει, δὲν παντρεύει τὴ βρωμιά: τὴ βρωμίζει περισσότερο...

Σὲ δευτέρῃ φάσιν βεβαίωσα τὸν χαρακτήρα τῶν τριῶν ἡρώων μου **σχεδὸν ζηλευτὸ** · ὅπως ὁ ποιητῆς πρὶν ἀπ' αὐτόν, ὁ ἀναγνώστης **θὰ ντρέπονταν**: Θὰ ἔβλεπε ἑαυτὸν καὶ **ἐνοχον δολοφονίας** (δράστην -οἶονεῖ ἢ **κατ' ἀνοχήν**), καὶ ὑστεροῦντα τοῦ αὐτοκτόνου εἰς ἐπίπεδον ἤθους (ἀπὸ πλευρᾶς ἀξιοπρέπειας, γενναιότητος, ἀνεπιλήπτης ἀπομάκρυνσης · σὲ βγάζει «καμένον ἀπὸ χέρι» ἢ σύγκρισις ἐδῶ)... [Αὐτὰ θὰ γίνονιν εὐχερῶς ἀντιληπτά,

ἂν προσεχθοῦν τὰ **μαῦρα στοιχεῖα** τῶν ποιημάτων ποῦ θὰ κλείσουν τοῦτο τὸ μελέτημα (4)].

Ἔτσι λοιπόν:

Τὴ μιὰ περνώντας, ἐξ ὀλοκλήρου σχεδόν, τὴν εὐθύνη στὴν **ἴδια** τὴ δημιουργία (πρῶτο ποίημα) (5),

τὴν ἄλλη φέρων τὸν ὑποψιασμένον (ἐδῶ) ἥρωα μ' ἐπίκτητα (δίπλα σὲ συμφυῆ) χαρακτηριστικά οὐσίας-μορφῆς, προσιδιάζοντα στὴν διαμορφωθείσα **βάσει δοθέντος μοντέλου** «γυναικεία φύσιν» (δεύτερο ποίημα),

τὴν τρίτη φέρων τὸ ἥρωα σὲ τόσην (ἐκ φιλοσοφικῆς ὑποδομῆς) ἐγγύτητα-ταύτισιν μὲ τὸ ἐξ ἀντικειμένου καταλυτικὸν ἀδιέξοδον, ὥστε, ὁ ἴδιος [ἀνεπίφογη «**κοίλη ἐφεκτικότητα**» -γροθιά σὲ ὑπογαστριον παιδίσκης δὲν σᾶς θυμίζει;], νὰ ὑπάρχει **προσωποποίησης καὶ μαρτυρία του** (ἀδιεξόδου),

μπόλιασα στὴ νεοελληνικὴ γραμματεῖαν **ιδανικὲς μορφές**

(εἶδη καὶ σουσουμία «**αιθερίων ὑπάρξεων**») ἀνύπαρκτες

πιθανῶς. Ὅμως ὄχι γιὰ τὴν ἀνεδαφικότητα τοῦ **προτύπου**,

μὰ γιὰ τὴν **ἀτέλειαν τῆς τελειότητας!**

Μὲ λίγα λόγια, δὲν ξέρω, τότε ἀκόμη ἴσως καὶ ἤλπιζα μυστικά (στὴν πραγματικότητα εἶχα καταργήσει τὴν ἐλπίδα πολὺ πρὶν) ὅτι ἡ Ζωὴ δὲν εἶχε κλείσει τὸν κύκλο τῆς. Ἴσως πάλι νὰ μ' ἔφερε τὸ ὅτι, **ἐνῶ εἶχα μαχαιρώσει τὴν ἐλπίδα**, δὲν εἶχα καὶ τὸ δικαίωμα νὰ τὴν θάψω, μιὰ σπίθα ἴσως κουφόκαιγε στὸ ὑποσυνειδητό μου: «μὴ παρουσιάζεις ἐσὺ τὴ Ζωὴ ὅπως εἶναι, δὲν σοῦ πέφτει λόγος, μπορεῖ νὰ κάνεις λάθος, ἄς ποῦν ἄλλοι τὴ βρώμα τῆς...», ἄκουγα μιὰ φωνή.

...

...

Ἐλπίζω πὼς τίμησα ἐδῶ καὶ τὸν ἀναγνώστη (τὴν ἐμπιστοσύνη τῆς ἔκδοσης στὴν ἀσημαντότητά μου), καὶ τὴν τυραννισμένη μορφή τοῦ «παθητικοῦ». Ποῦ πάντα, καὶ σήμερα, ὅσο κι ἂν μοιάζει νὰ προκαλεῖ ἡ ξεδιαντροπιά του, τὸ κάνει ἀμυνόμενος: τὸ μὲν πολεμῶντας γιὰ τὸ «δικαίωμά» του σὲ κἀτὶ ἀναφαίρετο, τὸ δὲ ἐπειδὴ, ἂν δὲν ἔδειχνε **τί θέλει**, δὲν θὰ τὸ εἶχε!

Τέλος, γιὰ τοὺς τραβεστί τῆς Συγγροῦ τὸ θέμα εἶναι διαφορετικὸ: ὑπάγεται στὴν περίπτωση τοῦ **ἀγοραίου ἔρωτα** καὶ, φυσικά, στὴν περίτεχνη ἀνάπτυξη περιθωρίων εἰς σκελέτωσιν παρασιτικῶν-ὑποκοσμικῶν δομῶν-χώρων στὰ πλαίσια **καταρρέουσας κοινωνίας...** Κυβερνάει τὴ χώρα (τὸν κόσμον) ἓνα πνεῦμα χασαπικῆς-μαναβικῆς, τὴ βουλιάζει ἢ γουρουνοποιητικὴ μέριμνα γι' «ἀγαθὰ» καὶ ἄγνοιαν...

— Μὰ πρὸς τί νὰ ξέρω κἀτὶ, ποῦ **δὲν μοῦ χρειάζεται** στὴ δουλειά μου;

— Τί δουλειά κάνεις;

— Στὴ φέτα τοῦ **Μαρινόπουλου**.

— **Παρντόν;**

— **Κόβω-ζυγίζω φέτα**. Στοῦ **Μαρινόπουλου**.

— **Ρωμαῖε ἀθάνατε!** Ζωὴ του ἢ φέτα τοῦ **Μαρινόπουλου**... Μπάυ.

ΤΑ ΤΡΙΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Μαθητευόμενος χορευτῆς

Ἦτανε χθές, ἦταν προχθές, ἢ πάνε τὰ δυὸ χρόνια,

πού φάνταζες κατάκορφα στο πιό μεγάλο Μπουργκος
κι αλέστα πήρες τήν πλαγιά νά κατεβείς στον κάμπο
στο πανωχείλι άχνούδωτος και στην κοψιά ένας κούρος;

‘Αθέ του Μάη, σ’ ανάσανα, μύρο του ‘Απρίλη, σ’ ήπια
κ’ ήτανε τó κορμάκι σου ó κρίνος ó αυτοκτόνος.
Στό καταγώγι του ‘Εληγιά και στό σαλούν «Ματέο»
σ’ αγάπησα μικρό-μικρό κ’ ήταν ή αγάπη πόνος.

Μου ‘παν σέ πήρε ή πικραμιά, μου ‘παν σέ πήρ’ ή λύπη
κ’ έλυωσες στο άπιδόκρασο χαλκό караμπινάτο^α.
Κ’ ήπιες τó θάνατο ήσυχα, ως σου ‘γενεφε άπ’ τó κάδρο
ó Ραφαέλ ντέ Κόρδοβα^β, «σαλουΐτε»...

[‘Επιστροφή εις τήν ποίησιν - ‘Απαλός Λόγος]

α) γαλαζόπετρα

β) Διάσημος Ισπανός χορευτής.

“Οπως «σκόνταψε» στη ράγια...

‘Ο Σταθμάρχης ó Βαλέρης Δινακλής,
πού φορούσε κάθε βράδυ «γυναικεία»,
ήταν χαρακτήρας ό,τι και νά πείς.
μά ήταν ή φτιασά του γυναικεία...

Είχ’ εύγένεια στη μορφή και συστολή
κι αντιδρούσε σαν γυναίκα έρωτευμένη.
Του ‘γραφε τó στόμα μιá περισπωμένη,
μιá κερήθρα μέλι τó ‘φτιαχνε φιλί.

Είχε στήθεια πού τά δέσμευε σ’ άφρους
άπό μιá δαντέλλα φίνα και μετάξι.
Κοριτσίστικη στην κάμαρά του τάξι,
μέση δαχτυλίδι κι όνειρο μηρούς.

Κι είχε στο κορμί του μιá εύωδιά πνιγμό,
τραγανό και μαύρο βύσσινο τά χείλη.
Δυό μορφίνες ζάλη σέ κάθε καμπύλη
κ’ ένα θάνατο άντιλόπης στο σπασμό.

Κ’ ήταν όνειρο άπ’ άλάβαστρο κ’ ή άφή
τόν χαιρόταν κ’ ήταν ή ήδονή σαν πόνος.
‘Ηταν άλλη ή ζωή μ’ αυτόν κι ó χρόνος
επαιρνε μιá γέψι νέα, μιάν ύψη

άνοχής, κ’ ένιωθες τόν κόσμον άπαλόν
βελουδένιο και μιá πλήμμυρα άπό μάγια
πού χαθήκαν όπως «σκόνταψε» στη ράγια
— όπως πέρασε με όγδόντα τó Σεμπλόν.

[«Η ΕΘΝΙΚΗ ΜΑΣ ΓΛΩΣΣΑ» - - ‘Απαλός Λόγος]

“Ένας νάρκισσος άπ’ τή Θούλη

“Ήσουν

*ένας άπίθανος ήλιος, χλωμός
μ’ ένα κοντύλι άπό ίσκιο σκεδιάζοντας
ένδοστρεφεΐς
ιδανικων παραιτήσεων γιγαντισμούς
τερατωδώς μεγεθύνοντας άπαγορεύσεις έλπίδων.*

“Ήσουν

*ένας άπίθανος ήλιος, χλωμός, άκρωτηριασμένος
άπ’ τήν αυθάδη παρεμβολή μιās ίταμότατης αυθαιρεσίας,
μεταφορά περιούσια τής ήττοπάθειας,
άπολογία μιās κοίλης έφεκτικότητας — έτσι θυμίζοντας
όλες μαζί τις έπάργυρες διαφάνειες
τρομαχτικων
αυτοχειριαζομένων λυκόφωτων.*

Τήν παρουσία σου

*είχαν, θαρρῶ, έκθηλύνει
οί πολικές, παραμυθένιες άνταύγειες
του υπερβόρειου κάλλους.
Κι’ όπως νά σ’ είχαν κεντήσει
αυθεντικοί σελαγισμοί άρμονίας
σε μιá
όνειρωδων άποχρώσεων γάζα,
έφθανες πέρα άπ’ τά ιδανικά
μέτρα των έκλεπτυσμένων αισθήσεων.
’Εκει
πού έξαντλει τή διαδικασία του ψόγου
ή παραισθησιακή τελειότητας·
έκει
πού ή έπεξεργασία τής ήττας αρχίζει...*

Τώρα μαζεύω

*λησμονημένους χρυσόλιθους
σ’ ένα παρτέρι νά βάλω τή μνήμη σου
— τήν έμορφιά σου, νωπή, νά μου φέρνει μιá πλήμμουρα
κρυφής, επίμεμπτης τρυφερότητας,
όπως θά φθίνουν τ’ άπόβραδα, οί άγγελικοί
τραυματισμένοι υάκινθοι...*

[ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΟΙΗΣΙΝ — Σκληρός Λόγος]

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ: Παρατίθενται άποσπάσματα άπό μικρή έργασίαν του διακεκριμένου μελετητου τής ιστορίας τής ίατρικής δόκτορος Κων. Μητροπούλου με τίτλο «Περί όπισθοδρομικων ό λόγος» · Δαυλός/ 34. Σημειώνω πώς, ένῶ μου διαφεύγει ό όρος (όπισθοδρομικότητας) τόν υποθέτω σύνολον των περι τήν άφροδι-

σίαν παρεκκλίσεων, ἤτοι ὡς φυσικὸν πλημμέλημα - ὀπισθοπορίαν πρὸς ἀπορριφθέντας ἀτελέστερους τρόπους πολλαπλασιασμοῦ.

«Σὲ ἀμφοτέρα τὰ φύλλα ἐνυπάρχει ἀρρενότης καὶ θηλύτης, γιὰτὶ καὶ τὰ δύο ἔχουν σπέρμα ἀμφοτέρω καὶ ἐπομένως τόσο ἡ σωματικὴ ὅσο καὶ ἡ ψυχικὴ δομὴ τοῦ ἀνθρώπου ἐνυπάρχει ἐκ γενετῆς μέσα στὸ γόνο τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς καὶ καθορίζει τὸν χαρακτήρα καὶ τὴν ψυχικὴ ἀκόμα ὑπόστασιν τοῦ ἀτόμου, ἂν δὲν ἐπέμβουν ἄλλοι παράγοντες...».

«Οἱ ἐκ γενετῆς ὀπισθοδρομικοὶ δὲν εἶναι ὑπεύθυνοι, τὸ μόνο ποὺ τοὺς διακατέχει εἶναι ἡ ἱκανοποίηση τῆς γενετησίου τους διαστροφῆς...».

«Τώρα — μπορεῖ νὰ ἰσχυρισθεῖ κανεὶς — ἀφοῦ εἶναι τὸ φυσικὸ τους τέτοιο, τί μπορούμε νὰ κάνουμε; Τίποτε δὲν θὰ κάνουμε ἀπὸ τοῦ νὰ τοὺς κρίνουμε αὐστηρότατα, γιὰ νὰ μὴ ἀποτελοῦν παράδειγμα γιὰ τοὺς νέους. Καὶ δυστυχῶς εἶναι σήμερα πολλοὶ ποὺ μιμοῦνται τὸν Καβάφη...».

Προσωπικὴ θέσις τοῦ ἐπιγραφομένου (Παναγιωτάτου) εἶναι ὁ περιορισμὸς τοῦ ἐλέγχου μόνον σὲ περιπτώσεις ποὺ ἐπιχεράζεται ἡ ἐρωτικὴ-σεξουαλικὴ ἐξέλιξις ἀνηλίκων, ἀνώριμων, ἀναγκεμένων.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1) Λογουχάριν μὲ τὸ ἐπιχείρημα πὼς δῆθεν «ὁ καθεὶς ἔχει δικαίωμα νὰ κάνει ὅ,τι θέλει τὸ σῶμα του» - ὅταν τὸ ἀσφαλὲς εἶναι πὼς αὐτὸς ὁ «καθεὶς» κάνει «ὅ,τι θέλει» ὄχι μόνον τὸ δικό του σῶμα, μὰ κι αὐτὸ τοῦ ἐφήβου, νέου, ἀνώριμου, ἀναγκεμένου, ποὺ ἐκμαυλίζει.

2) Ἡ ἔλξις παναπεῖ γιὰ προσόντα πέραν τοῦ σωματικοῦ κάλλους ἢ τῶν ὑπερανεπτυγμένων ἀνδρικών γεννητικῶν ὀργάνων. Ὁ Καβάφης ποτὲ δὲν μίλησε γιὰ ὅ,τιδήποτε πέραν τοῦ σωματικοῦ κάλλους, λογουχάριν γιὰ κάποιαν ἐκ τῶν προσδιορισμῶν ἢ ὄχι ἐστιῶν ποὺ γοητεύουν τὴν λίμπιντο: θηλυτῆτα, φωνή, μαλλιά, μάτια, ἀκκισμὸν, τσαλίμι, σεξαππῆλ, μειλιχιότητα, μυθικότητα, μακρινότητα, μεγαλοπρέπεια - ἄπειρες.

3) (Ματαιόδοξη, **προβοκατόρικη** — πρὸ ἡμερῶν εἶδα στὴν TV «μεγάλο» ποιητὴ μας νὰ ἐπιδεικνύει μὲ σημασία, ὄλως ταπεινωμένον, τελείως βωβό, στιβαρὸ «νοματαῖον», ποὺ τίποτε ἀπολύτως δὲν δικαιολογοῦσε τὸ στήσιμό του μπροστὰ στὴν κάμερα).

4) Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ δύο τελευταῖα ἔχουν δημοσιευθεῖ (καὶ) στὸ «Δαυλὸν» (τεῦχος 36) σὲ ἄκρως ἐνδιαφέρουσα, σύμμετρη τῆς παρουσίας ἐπισκόπησιν, ἢ ἐκδόσις ἐνέκρινε τὴν ἐπαναδημοσίευσί τους γιὰ τὴν πληρότητα τούτης τῆς ἐργασίας καὶ, βέβαια, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως ἡ νῦν ἀνακίνησις τοῦ καιριότατου θέματος δώσει ἀφορμὴν εἰς ἀναζωπύρησιν τοῦ ἐνδιαφέροντος - ἀφοῦ οἱ... ταγοὶ μας δίζως... ζώπυρον δὲν λένε ν' ἀφυπνισθοῦν...

5) Θὰ ἦταν φαιδρὴ ἢ προσπάθεια ἐξιδανίκευσης, μὲ τὴν πρόδοσιν, λογουχάριν, ...ἡρωικῶν-πατριωτικῶν-ἀλτρουιστικῶν στοιχείων στὸν ἀβροδίαιτο, θηλύφρονα, γυναικῶδη, κοριτσιστικο... Ὁ Καβάφης, μέσα στὸν ὀλοθρεμό, μέσα στὴν κοσμοχαλασιά, δίπλα στὸν ἀκατανόητο φόνον, σ' ἓνα Βερντέν προσιωνιζόμενον τ' ἀτέλειωτα Βερντέν ποὺ δὲν θ' ἀργοῦσαν (σὲ ἐκρηξί, ἀκτινοβολία, Τσερνομπιλικὴ τέφραν), δὲν ἔδινε δεκάρα τσακιστὴ γιὰ πατρίδα, κόσμον, ἀνθρωπότητα: ὅ,τι τὸν ἀπασχολοῦσε ἦταν νά... ἐξηγήσει, γιὰτὶ εἶχε προτιμήσει τό... «τριανταφυλλὶ μετὰξί» γιὰ τὸ ἄπραγο θῆμα τῆς Βερενίκης, τὸν Καισαριῶνα («Ἀλεξανδρινοὶ βασιλεῖς»)...

ΑΝ. Ν. ΖΟΥΜΠΟΣ
(τοῦ Πανεπιστημίου Πατρῶν)

Ἡ ἔννοια τῆς «θεωρίας»

Γεγονὸς εἶναι ὅτι ἡ ἔννοια τῆς «Θεωρίας» ἐνέχει ἀφ' ἑαυτῆς τόσον τὴν ἐμπειρίαν, ὅσον καὶ τὴν νόησιν· ὄντως «θεωρεῖν» σημαίνει ὄρασιν, ἀλλὰ καὶ νοητικὴν συμμετοχὴν εἰς τὸ ἐκ τῆς θεωρήσεως προϊόν, κατὰ τὴν καντιανὴν αἴρεσιν· ἐπομένως ἀμφότεροι οἱ παράγοντες, ἐμπειρικὸς καὶ νοητικὸς, ἐν ἀρμονίᾳ παρευρίσκονται πρὸς τὸ θεωρηθησόμενον.

Πράγματι τὸ ἐκ τῶν ὑστέρων στοιχεῖον (*a posteriori*), τὸ ὁποῖον καὶ δίδει τὸ ὑλικὸν αὐτοῦ εἰς τὸ ἐκ τῶν προτέρων (*a priori*) στοιχεῖον πρὸς ἐξέτασιν, ἵνα ἐπιτελεσθῇ διὰ τῆς συνεργασίας ἀμφοτέρων τούτων, ὡς γνωστόν, ἢ γνῶσις, ἢ ὁποῖα καὶ θὰ ἔχη χαρακτῆρα φαινομενοκρατικόν, τὸ δὲ κύρος αὐτῆς παρέχει, ὡς εἶναι φυσικὸν τὴν σχετικότητα (*Relativismus*)· πράγματι καθίσταται σαφές, ὅτι ἡ σύμμεξις τῶν δύο ἀνωτέρω παραγόντων, τουτέστι τῆς ἐμπειριοκρατίας (*Empirismus*) καὶ τοῦ ὀρθολογισμοῦ (*Rationalismus*) καταλήγει εἰς μίαν φαινομενοκρατίαν (*Phaenomenalismus*), ἣτις πάντοτε εἶναι ἐν σχετικότητι· εἶναι δυνατὸν δηλ. νὰ «θεωροῦν» τὸ αὐτὸ ἀντικείμενον πλείονα τοῦ ἐνὸς ὑποκείμενα, ἀλλ' ἢ ἐξ αὐτοῦ προελθοῦσα γνῶσις θὰ ἔχη φαινομεκρατικὸν χαρακτῆρα καί, ὡς εἰκός, θὰ τυγχάνη κατὰ διάφορον τρόπον εἰς ἕνα καθεστὸς τῶν ἀνωτέρω· αἰτία πάντων τούτων εἶναι ὁ λογικὸς παράγων, τὸ *a priori* στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον καὶ ἐλέγχει ἕκαστος τὸ ὑλικὸν τῆς ἐμπειρίας διαφόρως· ὄντως κατὰ τὴν φαινομενοκρατικὴν ἀντίληψιν, ὁ κόσμος ὑπάρχει ὅχι ὡς εἶναι, ἀλλ' ὡς φαίνεται· ἐπομένως κατὰ τὴν ἰδεοκρατικὴν θεώρησιν ὁ κόσμος ἐκτὸς τῆς συνειδήσεως δὲν ὑφίσταται καὶ οὕτω ἡ φαινομενοκρατία ὑπάρχει χάριν τῆς ἡμετέρας συνειδήσεως· ἐνταῦθα βεβαίως εὐρισκόμεθα πρὸ ἐνὸς θεωρητικοῦ ἐγωῖσμοῦ (*Solipsismus*).

Ἐν μιᾷ λέξει ἡ «θεωρία» δὲν εἶναι τι ἄλλο, παρὰ «διάλογος» μεταξὺ τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν ἀντικειμένου καὶ τοῦ ἐξετάζοντος τοῦτο ὑποκειμένου, καὶ τὸ ἐπίτευγμα τούτων βεβαίως θὰ ἐνέχει φαινομενοκρατικὴν προέλευσιν καὶ θὰ ἴσταιται πάντοτε ἐν σχετικότητι καὶ ὁπωσδήποτε θὰ εἶναι ἐν «πορείᾳ» πρὸς τὸ πραγματικόν, δηλ. πρὸς τὸ πράγματι ὑπάρχον, ἥτοι πρὸς τὸ ἀληθές· τοῦτο ἀποτελεῖ ἐπιθυμίαν καὶ πόθον τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, πλὴν ὅμως ἡ πραγματοποίησις πάντων τούτων ἀποτελεῖ μίαν γνωστικὴν οὐτοπίαν. Ἄλλὰ κατὰ τὴν κριτικὴν πραγματοκρατίαν (*kritischer Realismus*), κατὰ τὴν ὁποῖαν ὁ ἄνθρωπος θὰ δύναται νὰ λάβῃ ἐν μέλλοντι χρόνῳ τὴν τελειάν γνῶσιν τῶν πραγμάτων, καὶ νὰ ἀποβῇ δηλαδὴ κάτοχος τοῦ «πράγματος αὐτοῦ καθ' ἑαυτόν» ἢ ῥῆσις, ἄλλως τε, τόσον τοῦ Ξενοφάνους, ὅτι «οὗτοι ἀπ' ἀρχῆς πάντα θεοὶ θνητοῖς ὑπέδειξαν, ἀλλὰ χρόνῳ ζητοῦντες ἐφευρίσκουσιν ἄμεινον» (ἀπ. 18 D-K), ὅσον καὶ ἡ εὐαγγελικὴ, ἄλλως τε, ἔκφρασις «ἔσσεσθε οὖν ὑμεῖς τέλειοι, ὡς περ ὁ πατήρ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς τέλειός ἐστι» (Ματθ. Ε' 48) δηλοῦν τὴν δυνατότητα τοῦ ἀνθρώπου, ὡς πρὸς τὴν ἐπίτευξιν τοῦ ὡς ἄνω σκοποῦ. Τούτου ὅμως ἡ πραγματοποίησις δὲν θὰ καταστῇ ποτὲ γεγονός, διότι καθ' Ἡράκλειτον «φύσις κρύπτεσθαι φιλεῖ» (123 D-K) καὶ τοιοῦτοτρόπως ἢ ὁποιαδήποτε γνῶσις τοῦ ἀνθρώπου θὰ ἐνέχη πάντοτε φαινομενοκρατικὸν χαρακτῆρα, διότι ἡ πραγματικὴ ἀλήθεια, τὸ ὄντως ὄν κατὰ τὴν Δημοκρίτειον ἀντίληψιν, δὲν ὑπάρχει: «ἐτεῆ δὲ οὐδὲν ἴδμεν· ἐν βυθῷ γὰρ ἢ ἀλήθεια» (ἀπ. 117 D-K).

ΑΚΡΟΒΟΛΙΣΜΟΙ

Τί περιμένετε άπ' τήν «Περεστρόϊκα»;

Μεταρρυθμίσεις λοιπόν και διαφάνεια («Γκλανσνόστ») άρχίζει νά γίνεται τó νέο σύνθημα τής λαϊκίστικης όψης τής έξουσίας.

Μεταρρύθμιση όμως, άν ή λέξη «Περεστρόϊκα» έρμηνεύεται σωστά, σημαίνει άλλαγή και ρύθμου και μορφής.

Και τó έρώτημα τώρα είναι ποιά μορφή, μετά άπό έβδομήντα χρόνια έγκατεστημένης έξουσίας, θα επιδιώξει νά πάρει αυτή ή λαϊκίστικη έξουσία;

Θά κάνω έδώ μιá διευκρίνηση, ως πρós τó γιατί χρησιμοποιώ τόν όρο «λαϊκίστικη».

Μέ τόν όρο «λαϊκισμός» δέν θέλω νά υποβαθμίσω αυτό πού είναι ó λαός κάτω αλλά νά τονίσω τó καμουφλάζ άπό τó όποιο κρύβεται ή έξουσία ως δήθεν έκπορευομένη έκ τού λαού πρós χάριν τού λαού.

Και αυτό, για νά μήν κοροϊδευόμαστε πώς ύπάρχει έξουσία έγκατεστημένη στόν πλανήτη μας, πού ενδιαφέρεται για τó άνθρωπο και σάν μονάδα και σάν ομάδα και σάν οίκουμένη.

Άλλά ως ξανάρθω στο έρώτημα: ποιά μορφή θέλει ó Μιχαήλ Γκορμπατσώφ νά πάρει ή έξουσία επί τής έποχής του;

Διότι, άν αυτό τó «συνεργαζόμεθα με όλες τες σοσιαλιστικές δυνάμεις» έκφράζει τήν «νέα μορφή», τότε αυτό δέν σημαίνει «μεταρρύθμιση». Σημαίνει άποδοχή τών δυτικών αντίληψεων ως πρós τά θέματα τής οικονομίας και συνέχιση τού μονοκομματισμού ως πρós τήν διοίκηση.

Αυτός είναι και ó λόγος πού προστίθεται ή διαφάνεια («Γκλανσνόστ») ως τρόπος έλέγχου τής διοικήσεως; Τώρα δηλαδή — λέγει ó Γκορμπατσώφ — θα έλέγχουμε τήν έξουσία με τέτοιο τρόπο πού όλοι, δηλαδή ó λαός, θα ξέρουν τί γίνεται στο «κουβέρνο»; Αυτό βεβαίως είναι σχήμα λόγου και τó ειδικό βάρος τής «διαφάνειας» άόριστο.

Ό λαός θα γνωρίζει όσα και πρίν. Οί έκκαθαρίσεις συνήθως προηγούνται και παίζουν τόν ρόλο τών βεγγαλικών στα πανηγύρια — μετά τίποτα.

Τó θέμα πάντως τής «Περεστρόϊκα» έχει άσφαλώς φανερές αλλά πρέπει νά έχει και κρυφές πλευρές, πού άφορούν στήν «στρατηγική τακτική» πού εγκαινιάζει ή μιá έξουσία είτε εναντίον τής άλλης είτε επιδιώκουσα κάποιον νέον «ϊστορικό συμβιβασμό» με ανταλλάγματα έκατέρωθεν τήν παραμονή στήν έξουσία τών γνωστών μας πλέον σχημάτων μέχρι κάποιας νεωτέρας κρίσεως.

Λύσεις όμως τών προβλημάτων δέν πρόκειται νά δοθούν. Γιατί, θα τó παναλάβει και páλι, οί έξουσιαστές δέν διαθέτουν λύσεις.

Έπιδεικνύουν όμως και οί δύο τά έπιτεύγματα τού τεχνολογικού πολιτισμού και μās κοιμίζουν έμφανιζόμενοι ότι έχουν τες δυνατότητες νά δώσουν λύσεις με τήν τεχνολογία στα φοβερά προβλήματα τών ανθρώ-

πων. Ἀπό τὴν ἄλλη ὁμως μεριά αὐτὴ ἡ τεχνολογία στὰ χέρια τους ἔχει γίνεи ἡ μεγαλύτερη ἀπειλὴ γιὰ τὴν ζωὴ τῶν λαῶν.

Φταίει, μᾶς λέν, πάντοτε «ὁ ἄλλος», καὶ ἡ ῥοπὴ πρὸς τὴν καταστροφὴ συνεχῶς αὐξάνει. Ἔτσι, ἀντὶ νὰ βοηθήσουμε νὰ βρεθοῦν λύσεις, γινόμαστε ὁπαδοὶ τῶν λύσεων ποὺ προτείνουν — καὶ ὁ φαῦλος κύκλος συνεχίζεται.

Ἡ τεχνολογία βέβαια δὲν φταίει, πρέπει ὁμως νὰ φταῖνε αὐτοὶ ποὺ τὴν ἐξουσιάζουν.

Καὶ αὐτοὶ πάλι ποὺ τὴν ἐξουσιάζουν εἶναι τὰ προϊόντα τῶν διαδικασιῶν πολιτικῶν συστημάτων ποὺ προσφέρουν τοὺς γνωστοὺς τρόπους ζωῆς καὶ αὐτοαποκαλοῦνται πολιτισμός!

Τί ὁμως εἶναι πολιτισμός, κανένας ἐξουσιαστής δὲν θέλει οὔτε νὰ τὸν ὀρίσει — οὔτε βεβαίως νὰ τὸν ἐφαρμόσει. Διότι — αὐτὸ τὸ γνωρίζουν καλὰ — ἐὰν αὐτὸ συμβεῖ, θὰ σημαίνει ὅτι δέχονται νὰ αὐτοκαταργηθοῦν.

Ἔτσι λοιπὸν θὰ συνεχίζεται αὐτὴ ἡ παρανοϊκότης τῶν ἐξουσιαστῶν καὶ τὰ φαινόμενα (πόλεμος - πείνα - ἀρρώστια - βία - ρύπανση κ.ἄ.) θὰ συνεχίζονται μὲ ἀπρόβλεπτες συνέπειες.

Περεστρόϊκα λοιπόν, ΝΑΙ, ἀλλὰ καὶ θεσμοὶ νέοι, ποὺ θὰ πρέπει νὰ θέτουν ἐκ νέου ὅλα τὰ οἰκουμενικὰ προβλήματα ὑπὸ συζήτησιν, **ὄχι γιὰ νὰ βρεθοῦν κοινὰ σημεῖα πρὸς συμβιβασμόν**, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἀρχίσει ἡ ἀλλαγὴ, ἔστω κι ἂν γιὰ τὴν μετάβαση, γιὰ τὴν ἀπαρχὴ λύσεων χρειασθεῖ καὶ ὁ συμβιβασμός.

Πρέπει ὁμως νὰ γνωρίζουν πλέον ὅλοι οἱ λαοί, πρὸς τὰ ποῦ θὰ βαδίσουμε καὶ γιὰ ποιοὺς λόγους ἀκολουθοῦμε τὴν ὁδὸν αὐτὴ.

Χρειάζεται κάποιος νέος καταστατικὸς οἰκουμενικὸς χάρτης, ποὺ νὰ ἀποτελεῖ τὴν ὁδὸ μεταρρυθμοῦ ἢ μεταρρύθμισης· καὶ ἡ διαφάνεια τοῦ σκοποῦ θὰ σημαίνει τουλάχιστον τὴν ἀρχὴ νέων διαδικασιῶν γιὰ τὴν ἄνοδο τῶν καλυτέρων στὴ διοίκηση τῶν λαῶν.

Καὶ βεβαίως αὐτὸ σημαίνει αὐτοκατάργηση τῶν κομμάτων, τῶν συνδικαλισμῶν, τῶν στρατῶν, τῶν δογματισμῶν...

— Στάσου, μὴ προχωρεῖς... Αὐτὰ δὲν γίνονται, εἶναι Οὐτοπίες!

— Ἄρα τί περιμένετε ἀπ' τὴν «Περεστρόϊκα»;

Ἐρινὺς

- Λόγω πληθώρας ἔκτακτης ὕλης οἱ συνήθεις συνεργασίες καὶ ἡ τακτικὴ ἀρθρογραφία τοῦ «Δαυλοῦ» ἀναβάλλονται γιὰ τὰ ἐπόμενα τεύχη.

ΕΠΙΛΟΓΗ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ

Ἰουδαϊσμός, Ἑσσαῖοι, Χριστιανισμός

Φίλε κ. Λάμπρου,

Τυγχάνω καὶ ἐγὼ ὀπαδὸς τῆς Ἀλήθειας καὶ συγχαίρω ἐσᾶς προσωπικῶς καὶ τοὺς συνεργάτες τοῦ «Δαυλοῦ» γιὰ τὸν ἀγῶνα σας ὑπὲρ αὐτῆς ἀπὸ τῆς θέσεώς μου ὡς ἀναγνώστου τοῦ περιοδικοῦ σας.

Θὰ ἤθελα διὰ τῆς παρουσίας νὰ διατυπώσω μερικὲς παρατηρήσεις μὲ κριτικὸ πνεῦμα ἐπὶ τοῦ ὄντως περιέργου ἄρθρου τοῦ Norman Golb σχετικῶς μὲ τὰ χειρόγραφα τοῦ Κουμράν καὶ τοὺς Ἑσσαίους, πού ἐδημοσιεύθη στὸ τεύχος τοῦ Ὀκτωβρίου 1987. Τὸ «περίεργο» στοιχείο στὸ ἄρθρο αὐτό, καὶ τοῦτο ὀφείλομε νὰ ἐντοπίσουμε ἐφ' ὅσον μᾶς ἐνδιαφέρει ἡ ἀλήθεια καὶ μόνον αὐτή, εἶναι μία σειρά βεβιασμένων συμπερασμάτων, μὲ τὰ ὁποῖα μᾶς ἄγει ἐπίσης βεβιασμένα στὸ «συμπέρασμα» ὅτι ἡ συγγένεια δύο γνωστῶν μας θρησκευτῶν, τοῦ Μωσαϊσμοῦ ἢ Ἰουδαϊσμοῦ ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀφ' ἑτέρου, ἂν καὶ «δεδομένη», εἶναι μεγαλύτερη ἀπὸ ὅ,τι ἐνομιζέτο, καὶ ἐπομένως ὅσοι αἰσθανόμεθα Χριστιανοὶ θὰ πρέπει νὰ συμπαθοῦμε τοὺς Ἑβραίους περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι μέχρι τώρα! (Ἡ συμπάθεια μεταξὺ ἀνθρώπων, κατὰ τὴν ἀντίληψη αὐτή, θὰ ἔπρεπε νὰ βασίζεται μόνον στὴν ἐνδεχομένη συγγένεια τῶν θρησκευμάτων τους! — νὰ ἡ ρίζα μιᾶς δογματιστικῆς, σεκταριστικῆς, μισαλλοδόξου τοποθετήσεως).

Ἄφου ἐντοπίσαμε λοιπὸν εὐκόλα τὸ τόσο διαφανῶς προκατεσκευασμένο «συμπέρασμα» τοῦ ἄρθρου, θὰ ἤθελα νὰ παρατηρήσω ὅτι ὅλες οἱ θρησκείες ἔχουν τὰ ἐπίσημα κείμενά τους καὶ τὶς θέσεις τους καὶ ἐξ αὐτῶν μπορεῖ κανεὶς εὐκόλα νὰ προβεῖ σὲ συγκρίσεις καὶ νὰ ἐντοπίσει συγγένειες ἢ μὴ, καὶ αὐτὸ ἀδιαφόρως τῆς πατρότητος τῶν κειμένων. Μία σύγκρισις Χριστιανισμοῦ-Ἰουδαϊσμοῦ θὰ ἦταν ἡ ἴδια, ἀσχέτως πρὸς τὸ ποῖος ἔγραψε τὰ χειρόγραφα τοῦ Κουμράν, ἢ ἀκόμη καὶ ἂν αὐτὰ δὲν ὑπῆρ-

χαν καθόλου. Γιὰ νὰ πείσω περὶ αὐτοῦ, θὰ ἀναφέρω ἐνδεικτικῶς τὰ κάτωθι συγκριτικὰ σημεῖα:

α. Ὁ Χριστιανισμὸς δέχεται τὴν Τριαδικὴ ἐκδήλωση τῆς Μιᾶς Ἀρχῆς (καὶ σὲ τοῦτο ἀποτελεῖ συνέχεια τοῦ Νεοπλατωνισμοῦ), ἐνῶ ὁ Ἰουδαϊσμὸς δέχεται τὸ Μονοπρόσωπο ἐνὸς προσωπικοῦ φυλετικοῦ Θεοῦ. Μάλιστα ἡ Ὁρθοδοξία (Γρηγόριος Παλαμᾶς) δέχεται ὅτι ἡ πλήρης γνῶσις ἢ θέσις τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀνέφικτος καὶ ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἄμορφος, ἐνῶ ὁ Ἰουδαϊσμὸς ἀναφέρει (Παλαιὰ Διαθήκη) ὅτι ἄνθρωποι εἶδαν τὸν Θεὸ καὶ ὁ Δανιὴλ τὸν περιγράφει, ἐνῶ ὁ Ἰακώβ ἐπάλαισε μαζὶ του καὶ τόν... ἐνίκησε!

β. Ὁ Χριστιανισμὸς, καὶ ἰδιαίτερα ἡ Ὁρθοδοξία, δέχεται τὴν ἔννοια τῶν Θεῶν Ἐνεργειῶν, τοῦ Θεοῦ Λόγου καὶ τοῦ Θεοῦ Πνεύματος, ἔννοιες ἄγνωστες στὸν Ἰουδαϊσμό. Ἐπίσης δέχεται ὅτι ὁ ἕνας Παγκόσμιος Νόμος τοῦ Σύμπαντος διέπει ὀλόκληρη τὴν Δημιουργία καὶ τὴν ἐξέλιξη ὄλων τῶν μορφῶν ζωῆς καὶ εἶναι στὴν πραγματικότητα ἔκφρασις τῆς Θείας Βουλῆσεως καὶ τῆς Θείας Σοφίας. Οἱ ἔννοιες αὐτὲς εἶναι ἐπίσης ἄγνωστες στὸν Ἰουδαϊσμό, ὁ ὁποῖος μόνον δέχεται ὅτι ὁ «Νόμος τοῦ Θεοῦ» ἔχει χῶρο ἐφαρμογῆς τὴν Παλαιστίνην καὶ φορεῖς ἐφαρμογῆς τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Μωσαϊσμοῦ, κατόπιν «συμφωνίας» μεταξὺ αὐτῶν καὶ ἐκείνου.

γ. Ὁ Χριστιανισμὸς δέχεται ὅτι ἡ πραγματικὴ συνειδησις τοῦ Ἀνθρώπου, σήμερα ἀνεργός, κεῖται σὲ ἀνώτερες διαστάσεις καὶ δὲν ὑπόκειται στὴν κυκλικὴ πορεία τοῦ Χρόνου (Ἀθανασία τῆς Ψυχῆς). Ὁ Ἰουδαϊσμὸς δέχεται ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀπλὴ ἐκδήλωση τῆς ὕλης (Χοϊκὸς ἄνθρωπος).

δ. Ὁ Χριστιανισμὸς δέχεται τὴν Ἀνωτάτη Θηλυκὴ Ἀρχὴ — «Μητέρα Θεοῦ» — ἢ ὁποῖα παρέχει τὸ ὕλικὸ μέρος μὲ τὸ

όποιο ενδύεται ὁ Θεῖος Λόγος καὶ προκύπτει ἡ Δημιουργία. Ἡ Ἀρχὴ αὐτὴ ἐνσαρκοῦται ἀλληγορικῶς στὸ ἱστορικὸ πρόσωπο τῆς «*Μητέρας τοῦ Θεοῦ Μαρίας*», τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα ἄλλωστε προέρχεται ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸ ὄνομα *Μαῖα* ἢ *Μαῖα* ἢ *Μαῖα* μὲ προσθήκη τοῦ ρ δια λόγους εὐφωνίας. Ἡ Μαῖα (μυθικὴ μητέρα τοῦ Ἑρμοῦ) προσωποποιεῖ ἀκριβῶς τὴν ἴδια Ἀρχὴ (πρβλ. καὶ τὴν ἔκφρασι: «*Πλατυτέρα τῶν Οὐρανῶν*»). Ὁ Ἰουδαϊσμός, ὡς γνωστόν, ἀπεχθάνεται ὁ,τιδήποτε ἔχει σχέση μὲ γυναῖκα στὸ θεϊκὸ καὶ ἱερατικὸ ἐπίπεδο.

ε. Ὁ Χριστιανισμός, καὶ ἰδίως ἡ Ὁρθοδοξία, θεωρεῖ σὰν σκοπὸ τῆς παρουσίας ἐξελικτικῆς πορείας τοῦ Ἀνθρώπου τὴν ἀφύπνιση τῆς πραγματικῆς συνειδήσεώς του, τὴν κυριαρχία του στὸ Σύμπαν καὶ τὴν ἔνωση του μὲ τὴν Πρῶτὴ Ἀρχὴ («*Θέωσις τοῦ Ἀνθρώπου*»). Τὴν διαδικασία αὐτὴ ὀνομάζει «*Ἀνωθεν Γέννησις*» καὶ τὴν ἐπιδιωκομένη νέα κατάσταση καλεῖ ἀλληγορικῶς «*Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν*» (πρβλ. τὴν κατὰ τὴν Ἑλληνικὴ Μυθολογία Βασιλεία τοῦ Οὐρανοῦ). Ὁ Ἰουδαϊσμός δὲν πιστεύει σὲ κάποια ἰδιαίτερη ἐξέλιξη τοῦ Ἀνθρώπου, ἀλλὰ ἀναμένει ὅτι ὁ Προσωπικὸς Θεὸς πρόκειται νὰ ἀναλάβει τὴν πολιτικὴ διοίκηση τῆς Ἀνθρωπότητος, τὴν ὁποίαν ἀπώλεσε μετὰ τὴν «*πτῶσις*» τῶν «*προπατόρων*». Πρὸς τοῦτο, ὅμως, χρειάζεται ἓνα «*ἐκλεκτὸ Λαόν*», τὸν ὁποῖον ἔχει ἤδη ἐπιλέξει — καὶ δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς πιστοὺς τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, καθὼς καὶ ἓνα ἐκλεκτὸ πρόσωπο, τὸν Μεσσία, τὸν ὁποῖον θὰ ἀποστείλει, γιὰ νὰ τὸν ἐκπροσωπήσει στὴν διακυβέρνηση τοῦ «*ἐκλεκτοῦ Λαοῦ*» καὶ μέσω αὐτοῦ τῶν «*γκόχειμ*» (πληβείων), δηλ. τῆς ὑπολοίπου Ἀνθρωπότητος.

στ. Ὁ Χριστιανισμός, γιὰ νὰ βοηθήσει τὴν ἐξέλιξη τοῦ Ἀνθρώπου, τελεῖ τὰ γνωστὰ μας Μυστήρια, ἀντίθετα ἀπὸ τὸν Ἰουδαϊσμό, ὁ ὁποῖος στερεῖται Μυστηρίων.

Αὐτὰ τὰ λίγα ἀλλὰ καὶ γνωστὰ σημεία μᾶς δεικνύουν πόσο λίγο συγγενεῖς μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν οἱ δύο θρησκείες. Ἄν πολλὰκις Χριστιανοὶ ἐπικαλοῦνται τὴν

Βίβλο, γιὰ νὰ τεκμηριώσουν τὶς θέσεις τῆς δικῆς τους θρησκείας, αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ ἀποδοθεῖ μᾶλλον σὲ ἀγνοία τῆς οὐσίας τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἢ ὁποία περίπου δίδεται ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω.

Μπαίνοντας, τώρα, στὸ κύριο μέρος τῆς ἐπιστολῆς μου, πού εἶναι ὁ σχολιασμός τῶν «ἐπιχειρημάτων» τοῦ ἄρθρου, ἐπισημαίνω τὸ ἐξῆς λογικὸ σφάλμα: Ὁ συγγραφεὺς συνδέει δύο ἀνεξάρτητα μεταξύ τους θέματα:

α. Τὸ ἂν ἢ ὄχι κάποιοι Ἑσσαῖοι διέμεναν πλησίον τοῦ Κουμράν μεταξύ 70 π.Χ. καὶ 70 μ.Χ.

β. Τὸ ἂν ἢ ὄχι οἱ Ἑσσαῖοι ἔγραψαν τὰ χειρόγραφα τοῦ Κουμράν.

Ἡ αὐθαίρετος τοποθέτησις τῶν δύο ἐρωτημάτων σὲ ἀλληλεξάρτηση βοηθᾷ τὸν συγγραφέα νὰ ἐξαγάγει τὸ ψευδοσυμπεράσμα του: ἀφοῦ οἱ Ἑσσαῖοι δὲν διέμεναν πλησίον τοῦ οἰκισμοῦ Κουμρὲτ Κουμράν, ἄρα δὲν μπορεῖ νὰ τοὺς ἀποδοθεῖ ἡ πατρότης τῶν χειρογράφων! Ὅμως τὰ δύο ἐρωτήματα δὲν συνδέονται, διότι:

α. Μπορεῖ οἱ Ἑσσαῖοι νὰ μὴ διέμεναν στὴν περιοχὴ αὐτὴ, ἀλλὰ νὰ ἔκρυσαν χειρόγραφα τοὺς στὰ σημεῖα ὅπου ἀνευρέθησαν (τίποτε δὲν θὰ τὸ ἐμπόδιζε).

β. Μπορεῖ οἱ Ἑσσαῖοι νὰ διέμεναν στὴν περιοχὴ, ἀλλὰ κάποιοι ἄλλοι νὰ ἔκρυσαν ἐκεῖ χειρόγραφα δικὰ τοὺς (τίποτε δὲν θὰ τὸ ἐμπόδιζε ἐπίσης).

α. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ πρῶτο θέμα, ἂν δηλ. διέμεναν Ἑσσαῖοι στὴν περιοχὴ τοῦ Κουμράν, εἶναι εὐκόλο νὰ ἀπαντήσῃ κανεὶς: Εἶναι σαφῆς ἡ πληροφορία πού δίδεται ἀπὸ τὸν Πλίνιο τὸν Πρεσβύτερο, καὶ ἂν τὴν ἀρνηθεῖ κανεὶς, θὰ πρέπει νὰ δώσει μία ἱκανοποιητικὴ ἐξήγηση γιὰ τὴν ἀναφορὰ τῆς ἀπὸ τὸν Λατῖνο ἱστορικό. Τὸ γεγονός ὅτι στὸ Κιρμὰν Κουμράν εὐρέθησαν τάφοι γυναικῶν καὶ ὄχρωματικά ἔργα δὲν ἀναιρεῖ τὴν θέση αὐτή, διότι ἀπλούστατα αὐτὰ προϋπῆξαν τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν Ἑσσαίων στὴν περιοχὴ, τὸ πιθανότερο δὲ εἶναι ὅτι οἱ Ἑσσαῖοι πράγματι ἐγκατεστάθησαν ἀρχικῶς ἔξω ἀπὸ τὴν κωμόπολη καὶ ὄχι μέσα σ' αὐτήν. Εἶναι ἐπίσης πολὺ πιθανὸν ὅτι ἡ κωμόπολις

έγκατελείφθη από τους κατοίκους της το 70 π.Χ., μετά την πολιορκία και κατάληψή της από τους Ρωμαίους, και τότε κατέστη δυνατόν οι εγκαταστάσεις της να χρησιμοποιηθούν από τους Έσσαίους. Σήμερα κατά άκριβώς παρόμοιο τρόπο Άγιορείτες Μοναχοί χρησιμοποιούν εγκαταστάσεις που πρωτοεκτίστησαν στους Βυζαντινούς χρόνους ως όχυρωματικά έργα. Τίποτε, έξ άλλου, δέν αποκλείει, άπλοι όπαδοί των Έσσαίων νά εύρίσκοντο μεταξύ των κατοίκων των πόλεων τής Παλαιστίνης, όπως π.χ. στους Έρουός Σολούς (Έιερυσόλυμα).

(Συμπληρωματικώς πρός τό όλον θέμα θά αναφέρω έδώ ότι Έσσαϊκές κοινότητες ήκμασαν και άλλου, και μάλιστα όρισμένες έξ αυτών υπήρξαν Έλληνόφωνες. Τέτοιες άλλες περιοχές ήσαν ή Γαλιλαία και ή λίμνη Μαρεώτις, πλησίον τής Άλεξανδρείας, όπως αναφέρει ό Edouard Schuré. Σημειωτέον ότι όλες οι εγκαταστάσεις των Έσσαίων ήσαν πλησίον λιμναίου ύδατος: Τιβερίας, Ν. Θάλασσα, Μαρεώτις. Κατά τον Φλάβιο Έώσηπο οι Έσσαίοι ήσαν τό Έουδαϊκό ανάλογο των Πυθαγορείων, όπως οι Σαδδουκαίοι παρομοιάζονται με τους Σταϊκούς, και γνικώς γίνεται ή προσπάθεια από τον Έουδαίο ιστορικό νά αποδειχθεί ότι και οι Έουδαίοι έχουν νά παρουσιάσουν σκέψη ανάλογη με τήν Έλληνική. Έν πάση περιπτώσει οι Έσσαίοι παρουσίαζαν πράγματι μερικά κοινά χαρακτηριστικά με τους Πυθαγορείους: Οι 4 μυητικοί βαθμοί, ή μη άναφορά του όνόματος του Άρχηγού, ή άπαγόρευσις του όρκου κ.λπ.).

β. Άσχέτως τώρα με τό άν οι Έσσαίοι διέμεναν ή όχι στο Κουμράν, ύπάρχει τό έρώτημα του άν ήσαν αυτοί οι συγγραφείς των χειρογράφων. Στο έρώτημα αυτό ό συγγραφεύς απαντά άρνητικά, με μοναδικό έπιχείρημα τό ότι σε κανένα από τά χειρόγραφα και ειδικότερα εις τό «Έγχειρίδιον τής πειθαρχίας» δέν αναφέρεται ή ύποχρέωσις τής άγαμίας. Και λοιπόν; Αυτό θά μπορούσε νά αναφέρεται σε άλλο έγγραφο, άπολεσθέν, ή μπορεί νά έκρίθη ως μη άπαραίτητο νά φυλαχθεί ή νά

διασωθεί, διότι ένδεχομένως δέν μετέφερε κάποιον πνευματικό μήνυμα στους μελλοντικούς εύρέτας των χειρογράφων, όπως τά υπόλοιπα. Στις βιβλιοθήκες του Άγίου Όρους σήμερα (για νά αναφερθούμε πάλι στο ίδιο ανάλογο) ύπάρχουν θεολογικά κείμενα χιλιάδων σελίδων, αλλά τό θέμα τής άγαμίας σε πολύ μικρό ποσοστό από αυτές αναφέρεται.

Νομίζω, ότι δέν μπορούμε με ασφάλεια νά αποδώσουμε τήν πατρότητα των κειμένων στους Έσσαίους. Έν τούτοις οι διαθέσιμες ένδείξεις είναι υπέρ τής πατρότητάς αυτής, διότι:

- πρόκειται για κείμενα μιās θρησκευτικής ομάδας, που θά έπρεπε νά ζει με κοινοτική όργάνωση και νά έχει θεολογικές διαφοροποιήσεις από τό έπίσημο Έουδαϊσμό και

- ή μόνη τέτοια ομάδα που αναφέρεται από τους ιστορικούς (Έώσηπος) είναι τό ένα από τά τέσσερα «κόμματα» των Έουδαίων τής εποχής, οι Έσσαίοι (τά υπόλοιπα τρία ήσαν οι Φαρισαίοι, οι Σαδδουκαίοι και οι Ζηλωταί).

Όσο για τον χαρακτηρισμό των Έσσαίων ως «σκοτεινής αίρέσεως», τί νά πεί κανείς; Σκοτεινοί, έπειδή κάποιος στην διάρκεια των πρώτων μ.Χ. αιώνων κατέστρεψαν τις βιβλιοθήκες και έχάθησαν περισσότερες πληροφορίες περι αυτών; Και τότε αυτά τά «μεμονωμένα άτομα» - φαντάσματα, ή οι άνώνυμες άποσχισθείσες ομάδες που, σημειωτέον, έμάζεψαν και έκρυσαν, ύποτίθεται, από κοινου, άν και διαφοροποιημένες μεταξύ των, τά χειρόγραφα τους, φανατικοί, ύποτίθεται, Έουδαίοι, αλλά και διαφοροποιημένοι συγχρόνως από τήν «όρθόδοξη γραμμή», αυτοί δέν θά ήσαν «σκοτεινοί»; Και εάν οι συντάκτες των χειρογράφων είχαν έπηρεάσει τον πρώιμο Χριστιανισμό, αυτό δε φέρνει σε προσέγγιση τον Χριστιανισμό με τον «κύριο κορμό» του Έουδαϊσμού, αλλά με τις άπόψεις των χειρογράφων που ήδη άποκλίνουν άπ' αυτόν. Άλλωστε οι διάφορες Χριστιανισμού - Έουδαϊσμού που αναφέραμε στην άρχή είναι ουσιώδεις.

Τελειώνοντας θα θίξω μερικά φιλοσοφικά σημεία:

α. Ὁ φιλοσοφικός δυϊσμός (καλό-κακό, πνεῦμα-ῦλη, ψυχή-σῶμα κ.λπ.) εἶναι θεμελιώδες δόγμα τοῦ Ζωροαστρισμοῦ, καὶ ἐπομένως μπορεῖ κάλλιστα νὰ ἐλήφθη ἀπὸ ἐκεῖ, γιὰ νὰ συμπεριληφθεῖ στὸν Χριστιανισμό, καὶ ὄχι κατ' ἀνάγκη ἀπὸ τοὺς Ἑσσηαίους. Ἐλλωστε ἡ ἐπίσκεψις τῶν Τριῶν Μάγων στὸν νεογέννητο Ἰησοῦ μπορεῖ νὰ ὑποκρύπτει μιὰ τέτοια ἐπίδραση. Ὁ δυϊσμός ἐμφανίζεται ἐπίσης στὴν Ὀρφικὴ σκέψη ἀλλὰ μὲ τὴν ἐξῆς διευκρίνησι: Ὁ Μονισμός (ἢ μία Ἀρχή) εἶναι ἡ βασικὴ Ὀρφικὴ ἀντίληψις γιὰ τὸ Σύμπαν, ἐνῶ ὁ δυϊσμός εἶναι μία παράγωγος καὶ ὑποκειμενικὴ κατάστασις, πρὸ τῆς ὁποίας τίθεται διαρκῶς ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν ἐξέλιξί του. Ἡ ἀντίληψις αὕτη ἐκφράζεται ἀπὸ τὸν μῦθο τοῦ Ἡρακλέους πρὸ τῆς Ἀρετῆς καὶ τῆς Κακίας καὶ ἐπίσης, σὲ ὑψηλότερο ἐπίπεδο, ἀπὸ τὴν ἔννοια τοῦ Προμηθέως Δεσμώτου, τοῦ τραγικοῦ ἀνθρώπου κ.λπ. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν νεώτερο Χριστιανισμό (Ὁρθόδοξος Θεολογία) τὸ «Κακὸ» δὲν ἔχει ἴδιαν ὕπαρξι, ἀλλὰ εἶναι μία ἀυταπάτη, μία διαστροφή τοῦ Καλοῦ, τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ ἡ μόνη Ἀληθινὴ Ἀρχή. Ὁ Χριστιανισμός ἐδῶ ἐμφανίζεται ὡς ἄν προέκτασι τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Μήπως καὶ οἱ Ἑσσηαῖοι ὑπῆρξαν πράγματι προέκτασις τῶν Πυθαγορείων;

β. Ἡ ἀναμέτρησις τῶν Υἱῶν τοῦ Φωτός καὶ τῶν Υἱῶν τοῦ Σκότους, κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τῆς προηγουμένης θεωρήσεως, δὲν ἐκφράζει ἕναν ἀπόλυτο, ἀλλὰ ἕνα σχετικὸ δυϊσμό: Τέτοια ἀναμέτρησις δίδεται ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Μυθολογία σὰν ὁ πόλεμος μεταξὺ Θεῶν («Υἱῶν τοῦ Φωτός») καὶ «Τιτάνων» («Υἱῶν τοῦ Σκότους»), οἱ ὁποῖοι, τελικῶς ἠττηθέντες, ἐδεσμεύθησαν στὸν «Τάρταρο» (δηλ. στὴν χονδροειδέστερα ὑπάρχουσα μορφή ὕλης). Σὲ παλαιότερο αἰῶνα οἱ Τιτάνες εἶχαν πάλι ἀπειθήσει στὸν πατέρα τους Οὐρανό, ἐγκλεισθεῖ

στὸν Τάρταρο («πτῶσις τῶν Ἀρχαγγέλων»), ἀλλ' ἐν συνεχείᾳ ἐπανεστάτησαν καὶ ὁ ἀρχηγός τους «Κρόνος» κατέλαβε τὴν Ἀρχὴ τοῦ Κόσμου μὲ τὸν γνωστὸ τρόπο. Μήπως, λοιπόν, τὸ σχετικὸ ἔσσαικό κείμενο προφητεύει μιὰ νέα «ἀνάστασις» (ὅπως ἄλλωστε καὶ ἡ Ἀποκάλυψις) τῶν «Τιτάνων» μετὰ τῶν ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τους ἀνθρώπων καὶ μιὰ νέα «Τιτανομαχία»;

γ. Οἱ συγκεντρώσεις τῶν Ἑσσηίων γιὰ ὁμαδικὴ μελέτη τῶν ἱερῶν κειμένων δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸν γνωστὸ μαθηματικὸ διαλογισμό καὶ ἀποδεικνύει ὅτι τὰ ἱερά κείμενα γενικῶς ἔχουν καὶ ἄλλο περιεχόμενο πέραν τοῦ προκύπτοντος ἀπὸ ἀπλῆ ἀνάγνωσις, τὸ ὁποῖο μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀντιληπτό ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο μόνο σὲ κατάστασις διαλογισμοῦ (νοεῶς προσευχῆς).

δ. Πολλὲς ὑποθέσεις ἔχουν γίνῃ σχετικὰ μὲ τὴν προέλευσις τῆς λέξεως Ἑσσηαῖος, τῆς ὁποίας ἡ μορφή, τουλάχιστον, εἶναι Ἑλληνικὴ. Ἡ φιλοσοφικώτερη ἄποψις εἶναι ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὴν ρίζα *Es-* ποῦ εἶναι καὶ ἡ ρίζα τοῦ ρήματος «εἶμι» (π.χ.: *ἔστις*), καθὼς καὶ τῆς λέξεως «οὐσία» (γαλλιστί: *essence*). Εἶναι οἱ ἐρευνητὲς τὸ «Ὄν», τὴν Οὐσίαν τοῦ Κόσμου. Τὴν ἄποψη αὕτη δέχεται καὶ ὁ ὑποφαινόμενος.

Κλείνοντας θα ἤθελα νὰ παρατηρήσω ὅτι ὅλες οἱ μέχρι σήμερα ἐντοπισθεῖσες ἢ ὑπὸ ὑποψίαν πλαστογραφῆσεις καὶ παρεμβάσεις σὲ ἀρχαῖα ἱστορικὰ κείμενα, ἐξαφανίσεις χειρογράφων, καύσεις βιβλιοθηκῶν κ.λπ. ἔχουν σχέση μὲ τὴν ἱστορία τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου καὶ ἐπίκεντρο τὴν Παλαιστίνη. Μήπως, ἐν ὄψει τοῦ γεγονότος αὐτοῦ, θὰ πρέπει νὰ ἐπανελεγχθεῖ ἀπὸ πάσης πλευρᾶς ἡ γνησιότης (χρονολόγησις κ.λπ.) τῶν χειρογράφων τοῦ Κουμράν;

Μετὰ πάσης τιμῆς

Πρόδρομος Κούρτογλου

Πολιτικὸς Μηχανικός

* Ἀτλαντὸς 4, 175 61 Π. Φάληρον

«Βιογραφίες» καὶ πνευματικοὶ ἄνθρωποι

Ἀγαπητὲ κ. Λάμπρου,
Νομίζω, πῶς τὸ βιογραφικὸ τοῦ συγ-

γραφέα, στὰ βιβλία καὶ τὶς ἀνθολογίες πρέπει ν' ἀλλάξῃ. Κάτι δὲν πάει καλά, καὶ τὸ

πράγμα πολυτραβάει. Πρέπει πιά να σταματήσουν τὰ διάφορα μικροστολίδια, μικροκουδουνάκια που ξεκουφαίνουν σάν τὰ μικρὰ χρέη, ὅπως τὸ ἐπίτιμος, πρόεδρος, ἀντιπρόεδρος, διπλώματα, πολιτικές-κοινωνικές ἀναρριχήσεις, ἱεραρχίες καὶ βραβεῖα, πού ὅλα εἶναι διαβλητὰ καὶ πού μπροστὰ στὸ «πνεῦμα» εἶναι παραγεμίματα, λέπια, ἀνάξια λόγου. Εἶναι ἐπαρσικὲς ἀδυναμίες, ἐφήμερα πυροτεχνήματα χαμηλοῦ ἀνταγωνισμοῦ καὶ πιὸ πολὺ ἐμπορικοῦ λόγου. Γιατὶ σήμερα, ἐντελῶς σήμερα, δὲν εἶναι ἡ ὥρα τοῦ πανηγυριοῦ, ἡ ἀποκριάτικη ὥρα, εἶναι ἡ ὥρα τῶν δύο ἀντιμαχόμενων στρατευμάτων: τῆς πυρηνικῆς ἀπειλῆς τοῦ κτήνους, κι ἀπ' τ' ἄλλο ἡ ὥρα τοῦ πνεύματος, ἡ Μία, ἡ Μοναδικὴ ὥρα, τοῦ «σεμνύνομαι», τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ καθαροῦ λόγου. Εἶναι ἡ ὥρα τῆς πνευματικῆς κάθαρσης. Καὶ κάθε λεγόμενος πνευματικὸς ἄνθρωπος ἔρχεται τώρα νὰ πάρει τὸ μερίδιό του ἀπ' τὸ βαρὺ πνευματικὸ χρέος του. Νὰ σταθεῖ ὀρθος στὴν ἐποχὴ του.

Ὁ ἔχθρος τοῦ ἀνθρώπου εἶναι πρὸ τῶν πυλῶν. Ἡ μεγαλοτεχνικὴ χτυπάει καίρια καὶ ἡ δράσις τῆς εἶναι πρὸς τὴν μεγαλύτερη καταστροφὴ καὶ ὄχι γιὰ εἰρηνικὰ μέσα. Ὅλα τώρα βρίσκονται στὴν τελευταία στιγμή τῆς ὠδίνος τοῦ τοκετοῦ, τοῦ ἀνθρώπου ἢ τοῦ κτήνους. Γιὰ τὴν πάλῃ αὐτὴ ἡ λογικὴ πρέπει ἀπὸ πρῶτα νὰ λευτερωθεῖ ἀπὸ κάθε περιττὸ καὶ τοῖμπλες, νὰ τὰ πετάξει στὴν ἀκτὴ, κι ἀνάλαφρη καὶ λευτερὴ νὰ μπεῖ στὸν μεγάλο ἀγῶνα, στὸ ὠκεάνειο ταξίδι, νὰ γίνῃ ἥρωική, νὰ περάσει στὸν «θαυμασμό», ν' ἀνακαλύψῃ τὸ συνειδητὸ καὶ θεῖο στοιχεῖο, ὅπου ὑπάρχει μέσα στὸν ἄνθρωπο, πού κάθε φορὰ ἔρχεται καὶ τὸν ξεπερνάει· νὰ τὸ φέρει στὸ φῶς, νὰ τὸ

κάνει κτῆμα τῆς ἀνθρωπότητος, νὰ ἀνεβάσει τὸν ἄνθρωπο καὶ νὰ κατατροπώσει τὸ κτήνος. Νὰ γίνῃ πάλι ὁ δελφικὸς δρομέας καὶ Ἄλτης, νὰ διανύσει τὸν ΕΝΑ μοναδικὸ καὶ ὠραῖο δρόμο τῆς ἀρμονίας, τοῦ κάλλους, νὰ γευτεῖ καὶ νὰ λουστεῖ στὶς Ἀρχικὲς πηγές, στὰ πρότυπα ριζώματα τοῦ ἀρχαίου πνεύματος.

Ὅμως πρέπει κ' ἐμεῖς νὰ ξεπεράσουμε κάθε μικροψυχία. Κάθε ὑποτέλεια καὶ συμβιβασμὸ στὴν καταστροφὴ καὶ αὐτοκαταστροφὴ μας, δηλαδὴ στὸ δὲν γίνεται, δὲν ὑπάρχει καλύτερευση γιὰ τὴν ζωὴ καὶ τὸν ἄνθρωπο, κι ἀπ' τ' ἄλλο, γίνεται καὶ εἶναι ὑπαρκτὸ γιὰ τὸ ἀπάνθρωπο καὶ τὸν θάνατο. Νὰ ὑπάρχει τόπος γιὰ τὸ καταστροφικὸ, τὸ παράλογο καὶ τὸν θάνατο, καὶ νὰ ὑπάρχει οὐ-τόπος γιὰ τὸ λογικὸ, τὴν ζωὴ καὶ τὸν ἄνθρωπο. Δηλαδὴ οὔτε λίγο οὔτε πολὺ νὰ παραδεχθοῦμε λογικὲς τὶς ἀπάνθρωπες ἀνακαλύψεις πού ὀδηγοῦνε στὸν θάνατο, καὶ νὰ ἀποκλείσουμε σάν παράλογες τὶς ἀνακαλύψεις αὐτὲς πού ὀδηγοῦνε στὴ ζωὴ καὶ τὸν ἄνθρωπο. Καὶ αὐτὸ βέβαια εἶναι μόνο ἕνα σκεπτικὸ, μιὰ πλευρὰ τοῦ ὄλου ζητήματος.

Ἀλλὰ ἄς ἐπανέλθουμε στὴ βιογραφία μας, στὴ βιογραφία τοῦ σημερινοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου, τοῦ κάθε «σκέπτεσθαι»: ὅπου κατατρυχόμενοι καὶ τυρβάζοντες πάνω σὲ ἀσήμαντα καὶ φλύαρα πράγματα, δὲν ἔχουμε βιογραφία, ἀφοῦ κι αὐτὲς τὶς λίγες ἐκλάμψεις τῆς ζωῆς μας τὶς ἀμαυρῶνουμε καὶ τὶς σκεπάζουμε μὲ ἄπειρα νέφη.

Εὐχαριστῶ γιὰ τὴν φιλοξενία

Με πολλὴ τιμὴ

Γιῶργος Κ. Παππᾶς

Ἀθήνα, 12-10-87

Περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ Χρόνου

Κύριε διευθυντά,

Εἰς τὸ τεῦχος Ἀπριλίου 1985 τοῦ «*Δαυλοῦ*» (σελ. 2039 κ.ἐξ.) ἐδημοσιεύθη βραχεῖα μὲν ἄλλ' ὠραιότητὴ μελέτη «*Περὶ χρόνου*» τοῦ Καθηγητοῦ κ. Κωνστ. Δ. Κωνσταντινίδου, ἐν ἣ πλείεσαι σοφαὶ καὶ σπουδαῖαι παρατηρήσεις περιέχονται, τὰς ὁποίας ἐπικροτοῦμεν ἀπολύτως. Θὰ ἐπι-

σημάνωμεν ἐνταῦθα συμπληρωματικῶς ἐν πρώτοις μόνον σημεῖα τινὰ τῆς μελέτης ταύτης ἐπιδεκτικὰ κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν βελτιώσεως ἢ καὶ διορθώσεως ἀκόμη.

Ἐν σελ. 2039 λέγεται, ὅτι «οὐδὲν ὑπάρχει, τὸ ὅποιον θὰ ἠδύνατο ὁ ἄνθρωπος νὰ διανοηθῇ ἐκτὸς χρόνου». Ἀλλὰ ὁ Πλάτων, καθ' ὃν «*Χρόνος δ' οὖν μετ' οὐρα-*

νοῦ γέγονεν, ἴνα ἅμα γεννηθέντες ἅμα και λυθῶσιν, ἂν ποτε λύσις τις αὐτῶν γίγηται» (Τίμαιος 38b), τοποθετεῖ τὸν «κόσμον τῶν ιδεῶν» ἐκτὸς χρόνου. Καὶ περὶ τούτων μὲν δυνατὴ ἀμφισβήτησις ὑπὸ τῶν τάναντία φρονούντων. Ὁ κόσμος ὅμως τῶν μαθηματικῶν ἰσχύων ἀτρέπτως καὶ αἰδίως εἶναι ἀναμφισβήτητος ὅλος ἐκτὸς χρόνου.

Ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι λέγεται ὅτι «ἡ «στιγμὴ ἀποτελεῖ χρόνον μὲ διάρκειαν». Τοῦτο ἀληθεύει βεβαίως περὶ τοῦ *Ψυχολογικοῦ Χρόνου*: οὐχὶ ὅμως καὶ περὶ τοῦ καθαρῶς *Μαθηματικοῦ Χρόνου*, τοῦ ὁποῦ ἕκαστον τμήμα, κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸν *Χῶρον*, νοεῖται ὡς περιέχον ἀπειρίαν σημείων, ὡς ἐπ' ἀπειρον διαιρετόν.

Ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι λέγεται ὅτι «τὸν χρόνον αἰσθανόμεθα οὐχὶ ἐν χῶρῳ, τὸν χῶρον οὐχὶ ἐν χρόνῳ». Ὁ ἴδιος ὅμως κατωτέρω, σελ. 2041, ἀναφέρεται εἰς τὴν θεωρίαν τῆς Σχετικότητος, καθ' ἣν ὁ χρόνος εἶναι μιὰ τῶν τεσσάρων διαστάσεων τοῦ *χρονοχώρου*. Πρὸς ἀποφυγὴν τούτου, φρονούμεν, ἐνδείκνυται ἄλλο σαφεστέρα διάκρισις ὑποκειμενικοῦ καὶ ἀντικειμενικοῦ χρόνου.

Ἐν σελ. 2040 λέγεται ὅτι «ὁ χρόνος ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς βουλήσεως». Τοῦτο ἀληθεύει μόνον μερικῶς. Διότι δὲν ἰσχύει γενικῶς, ἀλλὰ μόνον περὶ τοῦ *Ψυχολογικοῦ Χρόνου* καὶ μάλιστα μόνον περὶ τῆς γ' βαθμίδος αὐτοῦ, ἥτοι τοῦ *μέλλοντος*, ὅπερ πράγματι ἐξαρτᾶται ἐκάστοτε ἐν μέρει ἐκ τῆς βουλήσεως ἐνὸς ἐκάστου ἐξ ἡμῶν. Διὰ τοῦτο περὶ τοῦ *παρελθόντος* ὀρθῶς ἐλέχθη, ὅτι «τὸ ἅπαξ γενόμενον οὐκ ἀπογίγνεται».

Ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι λέγεται, ὅτι «ὁ χρόνος εἶναι δημιουργητὰ πολλῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν». Τοῦτο κατ' ἀκρίβειαν ἀληθεύει, λεγόμενον περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ *χρόνου* οὐχὶ ὅμως καὶ περὶ αὐτοῦ τούτου τοῦ *χρόνου*. Ἄλλο δὲ ἡ ἐννοία ἢ ἀντίληψις τοῦ *χρόνου*, ἣν ἡμεῖς πράγματι σχηματίζομεν διὰ τῶν ψυχικῶν ἡμῶν λειτουργιῶν ἐν τῷ πνεύματι ἡμῶν, καὶ ἄλλο αὐτὸς οὗτος ὁ χρόνος. Καὶ γενικῶς ἄλλο εἶναι ἡ ἐννοία ἐνὸς πράγματος, καὶ μάλιστα ἡ καλουμένη *ψυχολογικὴ ἐννοία* αὐτοῦ, καὶ ἄλλο αὐτὸ τοῦτο τὸ πρᾶγμα, ἥτοι τὸ *πρᾶγμα καθ' αὐτό* ("das Ding an sich", «τὸ

ὄντως ὄν»). Αἱ δὲ *ψυχικαὶ λειτουργίαι*, ὡς καὶ πάντα τὰ *φαινόμενα*, φυσικὰ καὶ λοιπά, καὶ τὰ *γεγονότα*, ἱστορικὰ καὶ λοιπά, ἔχοντα ἀρχὴν καὶ τέλος καὶ διάρκειαν, τελοῦνται ἐντὸς τοῦ χρόνου. Καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ζῶντες καὶ ἔχοντες διάρκειαν εἴμεθα ἐντὸς τοῦ χρόνου. Ἀντιθέτως τὰ *ὄντως ὄντα*, αἱ *ιδέαι* κατὰ Πλάτωνα, οἱ *ἀριθμοὶ* καὶ αἱ *μαθηματικαὶ* ἐν γένει *ἐννοιαί*, καὶ γενικώτερον αἱ καλούμεναι *λογικαὶ* ἢ *τέλειαι ἐννοιαί*, ἰσχύουσαι αἰδίως, κείνται ἐκτὸς χρόνου.

Πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἀνωτέρω θὰ προσθέσωμεν ἐνταῦθα τὰς ἐξῆς γενικοῦ διαφέροντος παρατηρήσεις.

Αἱ κύρια μορφαὶ τοῦ *Χρόνου* δὲν εἶναι μόνον δύο, ἡ *ἀντικειμενικὴ* καὶ ἡ *ὑποκειμενικὴ* ὅψις αὐτοῦ. Ἐν πρώτοις ὁ καλούμενος *ἀντικειμενικὸς* ἢ *φυσικο-μαθηματικὸς* χρόνος δὲν εἶναι ἀπλοῦς· διότι εὐχερῶς ἀναλύεται εἰς δύο σαφῶς διακρινόμενας ἀλλήλων μορφάς, ἥτοι τὸν *μαθηματικὸν ἄφ' ἐνός* καὶ τὸν *φυσικὸν ἄφ' ἐτέρου* χρόνον.

Ὁ καθαρῶς *Μαθηματικὸς Χρόνος* εἶναι ὅλως ἀφηρημένος, ἀπλὴ *λογικὴ ἐννοία*. Εἶναι μόνον νοητὸς καὶ ἀνήκει εἰς τὸ *μαθηματικὸν σύμπαν*. Ὡς μία τῶν τεσσάρων διαστάσεων τοῦ Εὐκλείδειου Χρονοχώρου νοεῖται, ὡς καὶ αἱ τρεῖς ἄλλαι, ἐν ἐκάστῳ σημείῳ (ἢ στιγμῇ) αὐτοῦ ἐκτατὸς (ἐκτεινόμενος) κατὰ δύο ἀντιθέτους μὲν, ὡς πρὸς τὰ ἄλλα ὅμως ἐντελῶς ὁμοίως κατευθύνσεις πρὸς τὸ Ἄπειρον. Εἶναι στατικός, ἀίδιος, ἀναρχος καὶ ἀτελεύτητος, ἀκίνητος καὶ ἀμετάβλητος. Εἶναι ἀπολύτως ὅμοιος πρὸς ἑαυτὸν καὶ πρὸς τὰ τμήματα ἢ μέρη αὐτοῦ. Τὸ πρότερον παρ' αὐτῷ οὐδαμῶς διαφέρει τοῦ ὑστέρου, ἥτοι τὸ προηγούμενον τοῦ ἐπομένου καὶ ἀντιστρόφως. Εἶναι λοιπὸν ὁμογενὴς καὶ ὁμοειδῆς, ὁμόρρυθμος καὶ ὁμότροπος, παντοῦ καὶ πάντοτε ὁ αὐτός, εὐθύς, ἄπειρος καὶ ἐπ' ἀπειρον διαιρετός, καθαρῶς ποσοτικός, ἀπολύτως ἄποιος καὶ *στερεῖται βέλους*.

Ὁ κυρίως *Φυσικὸς Χρόνος* ἔχει στενήν συγγένειαν καὶ οὐσιώδη χαρακτηριστικὰ κοινὰ πρὸς τὸν *Μαθηματικὸν Χρόνον*. Εἶναι ἀνεξάρτητος τοῦ ὑποκειμένου ἡμῶν καὶ ὑπόκειται εἰς ἀκριβῆ μέτρησιν εἴτε δι'

άπλης παρατηρήσεως τῶν τακτικῶς ἐπιναλαμβανομένων φυσικῶν φαινομένων εἴτε δι' εἰδικῶν ὀργάνων... Εἶναι πάγιος, σταθερὸς πρὸς ἀμφοτέρας τὰς κατευθύνσεις του, ὥστε οὐ μόνον τὰ προϋπάρχοντα, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν τῷ μέλλοντι ἐπικείμενα φυσικὰ γεγονότα καὶ φαινόμενα, οἶονεὶ ὡς τετελεσμένα ἤδη, δύνανται νὰ καθορίζωνται χρονικῶς ὑπὸ τῆς Ἐπιστήμης μετ' ἀπολύτου ἢ μαθηματικῆς ἀκριβείας, ὡς αἱ τῶν οὐρανίων σωμάτων ἐκλείψεις φερ' εἰπεῖν, αἱ τῶν κομητῶν ἐμφανίσεις καὶ ἄλλα τοιαῦτα.

Ὅμως ἔχει καὶ οὐσιώδεις διαφοράς, ἕνεκα τῶν ὁποίων δὲν συμπίπτει πλήρως πρὸς τὸν Μαθηματικὸν Χρόνον. Ἐνῶ ἐκεῖνος εἶναι ὅλως ἀφηρημένος καὶ μόνον νοητός, ὁ Φυσικὸς Χρόνος εἶναι συγκεκριμένος, ὑπαρκτός, πραγματικὸς καὶ διὰ τῆς ἐναλλαγῆς τῶν φυσικῶν φαινομένων ἀποβαίνει εἰς ἡμᾶς ἀντιληπτός. Δὲν εἶναι ἀπολύτως ἄπειρος, οὔτε ἀπολύτως εὐθύγραμμος, οὔτε ἀπολύτως ὁμοῖος πρὸς ἑαυτόν. Κατὰ τὴν θεωρίαν τῆς Σχετικότητος ὑπόκειται εἰς συστολὴν καὶ διαστολὴν. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ὄγκου, τῆς μάζης καὶ ἄλλων στοιχείων ὑφίσταται κύρτωση καὶ κάμπυλοῦται. Ἀληθῆς εὐθεῖα καὶ τέλειον ἐπίπεδον, κατὰ τὴν Εὐκλείδειον ἔννοιαν, ἐξ ἄλλου ἐν τῇ Φύσει δὲν ὑπάρχουν, εἰμὴ μόνον κατὰ προσέγγισιν, ὡς ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ τῆς ἠρεμοῦσης θαλάσσης, τῶν λιμνῶν, τῶν πεδιάδων καὶ ἄλλων τοιούτων. Τὸ πρότερον παρ' αὐτῷ δὲν εἶναι ἀπολύτως ὁμοῖον πρὸς τὸ ὕστερον, διότι τὸ προηγούμενον δύναται νὰ εἶναι τὸ αἴτιον ἢ τὸ συναίτιον τοῦ ἐπομένου, ὅπερ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ αἰτίου του, ἤτοι αἰτιατόν. Ὅθεν ὁ Φυσικὸς Χρόνος δὲν εἶναι, ὡς ὁ Μαθηματικὸς ἀντιστρεπτός· τούναντίον δυνάμει τοῦ 2ου ἀξιώματος τῆς Θερμοδυναμικῆς εἶναι μονοκλινής, ῥέπων σταθερῶς πρὸς τὴν ἑτέραν τῶν κατευθύνσεων αὐτοῦ καὶ *κέκτεται βέλος*.

Ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν Ἀντικειμενικὸν (Μαθηματικὸν καὶ Φυσικὸν) Χρόνον ὁ κυρίως Ἐποκειμενικὸς ἢ *Ψυχολογικὸς Χρόνος* ἐμφαίνει λίαν διάφορον χαρακτή-

ρα. Ἐξ ἄλλου μεταξὺ τοῦ κυρίως Φυσικοῦ Χρόνου καὶ τοῦ Ψυχολογικοῦ Χρόνου παρεμβάλλεται ἐνδιαμέσως ἑτέρα χρονικὴ μορφή, ὁ *Βιολογικὸς Χρόνος*. Οὗτος συμπίπτει πρὸς τὴν ἄλλως καλουμένην *ἡλικίαν* τῶν ζώντων ὀργανισμῶν. Ὁ Χρόνος οὗτος ἔχει ποικιλίαν. Ποικίλλει δὲ οὐ μόνον ἀπὸ εἶδους εἰς εἶδος — πρβλ. τὴν μακροβιότητα τοῦ κόρακος ἢ τῆς δρυὸς πρὸς τὸ βραχὺ βίον ἀτελῶν ὀργανισμῶν - ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀτόμου εἰς ἄτομον. Συγκρινόμενος πρὸς μὲν τὸν κυρίως Φυσικὸν Χρόνον εἶναι ὀλιγότερον, πρὸς δὲ τὸν Ψυχολογικὸν Χρόνον περισσότερον ἄπειρος. *Ἔχει ἐπίσης βέλος*. Παρ' ἐκάστῳ ὀργανισμῷ ἔχει ἀρχὴν, τὴν γέννησιν αὐτοῦ, καὶ τέλος, τὸν θάνατόν του.

Ἡ ἄκρα τοῦ Φυσικοῦ Χρόνου στερεότης καὶ δυσκαμψία ἐλαττοῦται ἐνταῦθα καὶ χαλαροῦται ἢ ἀπόλυτος τοῦ προτέρου πρὸς τὸ ὕστερον συνοχὴ καὶ ἡ αὐστηρὰ τοῦ αἰτίου πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα αὐτοῦ συνάφεια, ἀφοῦ ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ τῆς ζωῆς μετὰ τῆς *ἀρχῆς τῆς αἰτιότητος* λειτουργεῖ παραλλήλως καὶ ἡ *τῆς σκοπιμότητος* ἢ τῶν τελικῶν αἰτίων. Οὕτω τῆς χαλυβδίνης *ἀνάγκης* ὑποχωρούσης ἐν μέρει διανοίγεται ἡ ὁδὸς πρὸς τὴν δυνατότητα εἶδους τινός *ἐλευθερίας*. Ὅθεν καὶ τὸ ἀστάθμητον, τὸ ἀπροσδόκητον ἢ καὶ τὸ ἄλλα ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ δὲν ἀποκλείεται ἐντελῶς, οὐδ' εἶναι τι ὅλως ἀσύνηθες. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ μέλλον ἐν τῇ περιοχῇ τῆς ζωῆς δὲν εἶναι μετ' ἀπολύτου ἀκριβείας καὶ βεβαιότητος προβλεπτόν, εἰμὴ μόνον μετὰ τινος βαθμοῦ ἐκάστοτε πιθανότητος. Ἀντιστοιχῶς ἡ Ζῶσα Φύσις ἐν γένει δὲν εἶναι, ὡς ἡ Ἀνόργανος, ἀλάθητος, ἀλλὰ τούναντίον ὑπόκειται εἰς σφάλματα, ὡς τοῦτο ἐκτὸς ἄλλων καταφαίνεται καὶ κατὰ τὰς περιπτώσεις τῶν τεράτων¹.

Μετὰ τιμῆς

Γρηγ. Οἰκονομάκος

Δρ. Φιλοσοφίας

1) Βλ. Γρηγ. Ἰ. Οἰκονομάκου, *Αἱ μορφαὶ τοῦ χρόνου*, Ἀθηνᾶ, ΟΑ' (1970), σελ. 299-323.

ΕΡΣΗ ΛΑΓΚΕ Τὸ σπίτι

Πίσ' από γκριζα μισοδιάφανης ἀτμόσφαιρας, δάσος πυκνό, σὰν αὐτὸ γύρω μας, πού ὁ ἰδρῶτας κι' οἱ ἐκκρίσεις τοῦ σώματός του εὐωδιάζουν. Ἐκκρίσεις εὐοσμης, φυτικές. Ἀπ' τὴν ἄλλη ἢ σκονερὴ μεριά τοῦ δρόμου ἔξω ἀπὸ τὸ χωριό. Περνούσαμε.

Τὸ ἐξοχικὸ τους, λέγαμ' εἰρωνικά.

Τοὺς βλέπαμε μόνο καὶ πάντα στὸ πέρασμα. Στὶς ἀρχὲς μὲ τὸ δικό μας ἀμάξι, μετὰ κι' ὅταν φύγαν ὁ ἄντρας μου καὶ τὸ παιδί κι' ἄδειασε, ἡσυχία...

Μείναμε δυὸ γυναῖκες. Τὸ λεωφορεῖο ἔχει στάση κοντὰ μας, σ' ἓνα μὲ χαλασμένα σίδερα, χωρὶς στέγη, παγκάκι.

Κάπου στὸ στενώτατο χῶρο τοῦ νοῦ μου συντελεῖται διαλυτικὴ ἐργασία, κι' ἐνῶ τὰ γεγονότα πρέπει νὰν' ἐκεῖ... κενό, ὅπως ὁμίχλες στὰ πρωινὰ δέντρα. Ἀδύνατον νὰ θυμηθῶ τὸ τραγοῦδι. Γιὰ κείνον ἔλεγε, μόνο γιὰ κείνον...

Πρὶν χρόνια τοὺς πρωτοπρόσεξα κατεβάζοντας τὸ παιδί στὸ κάτω χωριό γιὰ ἐμβόλιο, μιὰ καμαρούλα σὲ γωνιὰ φαρμακείου, ἀνακατωμένα κουτιά, φιαλίδια κι' ἐπικίνδυνα χαρτιά μὲ σκόνες. Σιωπὴ. Τὸ λαβομάνο τσίγκινο, ἔπλενε κείνος τὰ χέρια του, μισὸς κτηνίατρος, μισὸς τελείως χωριάτης κι' ὅπως γελοῦσε, τὴν ἔνεση στὸ χέρι, παράξενος συσχετισμός... μούρθ' ἢ στροφὴ τοῦ δρόμου καὶ κάτι πού δὲν θάπρεπε βέβαια νὰν' ἐκεῖ.

Στὸ γυρισμὸ τὸ πρόσεξα.

— Γιὰ κύττα, εἶπα στὸν ἄντρα μου, ἐδῶ κάποιος ἔβαλε κασσονοθεμέλια μέσα στὴ σκόνη.

Στροφὴ. Τ' αὐτοκίνητο τὴν ἔπαιρνε κλειστά, τὰ λεωφορεῖα ἀγκομαχοῦσαν μὲ κρεμαστὲς τὶς πόρτες καὶ τζίβινα τὰ καθίσματα, μολυβιά, γεμὰτα σκόνη, στὴ στέγη μπόγους μὲ караβόπανα δεμένους. Πιὸ πίσω τὰ πεῦκα. Ἡ ὄψη δίψας. Καὶ τὰ πρῶτα σκουπίδια καὶ καβαλίνες στὰ πλάγια τῆς χαράδρας. Κατάφορτη ἐκείνη μὲ χνοῦδι πράσινο ὡς κάτω θρεμμένη.

Τὸ '62 ἀκόμα.

Ἦσπου νὰ περάσουμε τελείως, πρόφτασα κότεις κοκκινωπὲς πλάϊ στὶς κασσόνες κι'

ὄχι κασσόνες πάλι, ἴσως τσίγκοι τετράγωνοι, καὶ στὸ χτισμένο μ' ἀγκωνάρια γκρεμουῦλι ἀκούμπαναν ξεφτισμένες γρίλλιες ἀπὸ κατεδάφιση.

Διακόσια μέτρα πιὸ κεῖ, στὸ χωριό, μπροστὰ στὸ καφενεῖο, εἶδαμε καὶ τὴ μοτοσυκλέττα τους μ' ἓνα μεγάλο κουτί γιὰ τὸν συνεπιβάτη. Πάρκαραν καὶ παίρναν νερὸ μὲ τενεκεδες.

Στὴν κληματαριὰ τρέχαν ἀφροί. Οἱ πλαγιὲς ὀμαλὲς κι' ἀπότομα πέρα, πολὺ ἀνάσκελ' ἢ θάλασσα ὠχρὴ, καυτερὴ, χύνοντας λάβα ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειά της. Στὴ μοτοσυκλέττα ὁ γέρος μὲ τὰ μπαλώματά του. Ἐκείνη στεκόταν. Νᾶταν πενήντα; Κάπως παχουλή, ὄχι χοντρὴ, κατοικίδιο σιωπηλό, τὸ πρόσωπο χτυπημένο.

Μιὰ στιγμή πού περάσαμε. Μὰ νᾶχε τσεμπέρι; Κι' αὐτὸς ἀξούριστος, γκριζα μαλλιά κι' οἱ δυὸ κλεισμένοι σ' ἓνα κοσμοπολίτικο σῶμα καρικατούρας. «Νὰ ἔτσι, φτιάχνω κι' ἐγὼ τὸ ἐξοχικὸ μου στὴν εἴσοδο τοῦ χωριοῦ».

Προχωρῶντας γελοῦσαμε.

Δὲ βλέπουν τὰ χάλια τους, ἓνα χουφταλιασμένο, ἀπομυζημένο ἀντρόγυνο, ὅτι θὰ τούφυγαν τὰ παιδιά, παντρέψαν καὶ τὸ τελευταῖο...

Ποτὲ δὲν ἄκουσα τ' ὄνομά τους. Ποτὲ κανεὶς δὲν μοῦ μίλησε γι' αὐτοὺς. Καὶ γὼ στὰ δικά μου, χαμένη ἀπ' τὶς βελόνες τῶν πεύκων ἔκανες ἔτσι κι' εἶχανε ὅλα ξεφύγει κι' ὁ τόπος σὰν καράβι ἀρμένισε μακρὰ.

Προσπαθῶ. Ἦσως ἀπὸ τὰ μάτια μου κλωστὲς γερὲς τὸν δέσουν καὶ τὸν ἀκινήτουν ξανά. Σοῦ λέω, θὰ μείνω φρουρός νὰ στεριῶνω τοῦ κόσμου τὰ ἐφήμερα.

Ἐμεῖς εἶχαμε χτίσει σὲ μιὰ κατηφόρα τόσο γερτὴ, πού, ὅταν πρωτοστάθηκα, πιάστηκα ἀπ' τὸν κορμὸ ἐνὸς δέντρου.

— Θὰ μπορέσουμε, εἶπα.

— Βεβαίως, μοῦχε πεῖ ὁ ἄντρας μου.

Χτίσαμε λοιπὸν.

Μετὰ ἐρχόμαστε πάλι καὶ πάλι, νὰ γεμίσουμε τὸ σπίτι παχουλὴ ζωὴ, ἀπογόνους πού κλέψαν ἀπὸ μᾶς τὸν τόπο, ρίχνοντας

ρίζες κρέατος στις δικές μας άρτηριές
πάνω.

Τους ξανάδαμε τὸ '66 στὸ ντάλα μεσημέ-
ρι, καὶ κείνος σκυφτὸς κάρφωνε καὶ κείνη
ἐπλενε, νὰ ξεγαριάσει τί; δὲν ξέρω.

Εἶχαν ἕνα μονάκριβο πεῦκο στὴν αὐλή.
'Ασβέστωσαν τὸν κορμό, γίνανε οἱ ραγά-
δες ἔντονες, τὸ πεζοῦλι, ἀπάνω ἢ λεκάνη,
κάτω ἀπὸ μιὰ βρυσούλα-ντεπόζιτο βαμμέ-
νη πράσινα καὶ καρφωμένη στὸ δέντρο.
Γύρω εἶχαν ἀραδιάσει, νῆταν 100, 200 μέ-
τρα τὸ «χτήμα»; Τὸ μισὸ λοιπὸν μὲ τιμε-
ντότουβλα περιμαντρωμένο, ἄχτιστα τοῦ-
βλα, ἀπλῶς τὸνα πάνω στ' ἄλλο, ὅπως βά-
ζουν οἱ πρόσκοποι στις κατασκηνώσεις τίς
πέτρες γιὰ νὰ μαρκάρουν τὰ μονοπάτια.

Γιὰ λίγο δὲν εἶχε φτάσει ἡ περιμάντρωση
καὶ τόκλεισαν μὲ χάρμπουρ καὶ τσίγκους
νοικοκυρίστικα. Καθόλου τσιγγάνικη ἢ
ὄψη.

Πίσω καὶ μέσα ἢ πράσινη ζυλοπαράγκα,
κι' ὁ γέρος στὸ σκαμνὶ μαστόρευε. Τὰ
«γαλλικά» παντζούρια εἶχανε μπεῖ· καὶ κει
ποῦ θᾶταν τὸ μαγειριό, πιὸ πλάι, μαζεμέ-
νο ἕνα πανὶ κι' ἄφηνε χάσμα παράθυρου,
λὲς κι' αἴσιχη ἐσώτερα κρυφόβλεπαν, ποῦ
τώρα δὲ ἂν παραμονέψω, τήν ντροπερὴ ἀ-
γάπη τοῦ γέρου θὰ δῶ, παραβιάζοντας ὅ,τι
θᾶπρεπε αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ πανὶ νάχη θαμμέ-
νο. Τὸ πετρογκάζ ἀπὸ μέσα φτωχικὰ
μικρό.

Περάσαν χρόνια. Μιὰ μέρα μοῦπ' ὁ ἄ-
ντρας μου, πῶς, λέει, βρῆκε δουλειὰ καλὴ
ἀλλοῦ, κι' ἂν ἤθελα νὰ πάω.

— Γιατί ὄχι; ἀργότερα ὅμως.

Δὲν πῆγα. Καὶ κείνος δὲ γύρισε ποτέ.

Ἔσπασε τὸ περίγραμμα ἀπὸ γραμμὲς ἀπό-
λυτα μετρημένες, ποῦ μέσα τους τὰ ἐπι-
τρεπτά. «Αὐτὸς ξανθός, τὸ ἴσιο προφίλ
ἀρχαϊκό, τὰ μαλλιά πολὺ μαλακὰ μαλλιά,
μπρὸς σὲ βεραντομπάλκονο μὲ σκάλες
κουζίνας στριφτές· κι' ἐσκυβε λίγο πλάγια,
δειλὰ κι' ἐρωτευμένα γελῶντας. Ἐγὼ μὲ
κουρασμένη, ὄχι ὑποταγὴ, λιγάκι μόνο κά-
τω τὸ κεφάλι, ἀρρωστημένο τὸ βλέμμα...»

— Γιατί νὰ μὴν πάρης τὴ θέση; τοῦπα.

— Μὰ θάρθης;

— Φυσικά.

Δὲν πῆγα ποτέ.

Ἐδῶ οἱ νύχτες σέρνουν σ' ἐπίδεσμοις τὰ
σύννεφα καὶ μέσ' ἀπ' τὰ δέντρα χλωμιά-
ζει λερὸ φεγγάρι. Σκουπίδια, κονσέρβες.

Τὰ πλαστικά, λένε, δὲν φθείρονται
ποτέ.

Ἦρθαν, χτίσαν, ἀφήσαν κάτι σάπιο κι'
ἀναίσχυντο νὰ τυραννάη τὴ γῆ. Λεκιασμέ-
νες οἱ πέτρες, πασπαλισμένες χαρτιά, λὲς
κι' ἔβγαλε τὸ χῶμα κι' ἀφρίζει πάγο ποῦ
ἐπικάθεται καὶ περιμένει. Εἶδα τενέκεδες
σ' ὄλα τὰ στάδια τῆς ἀποσύνθεσης, νὰ
δείχνουν ὅσα θᾶπρεπε νάσαι σὲ μαύρη γῆ.

Τὸ σπίτι τους τὸ ξανάδα ἀπ' τὸ λεωφο-
ρεῖο, κάθιδρο λεωφορεῖο στὸ καταμεσή-
μερο. Δύο καὶ μισὴ τὸ δρομολόγιο. Παίρ-
νει στροφή, τὰ πρῶτα σπίτια ψηλὰ μέσ'
στὸν ἀγκῶνα τοῦ βουνοῦ.

— Ὡ, κύττα μητέρα, χτίσαν καὶ ντουβαρά-
κι, τὸ βάψαν κιόλα, εἶπα.

Τὸ ὄλον σὲ δεκανίκια, λίγο πλάγιο, λίγο
γυρτό, χωρὶς νὰ μοιάζη τοιμόρροπο. Τὰ
δεκανίκια βαλμένα ὅπως οἱ μοῖρες καὶ τὰ
πλάτη τοῦ κόσμου, περικλείνοντας κάτι ὀ-
ριοθετημένο κι' ἄπιαστο. Φύγαν τὰ χάρ-
μπουρ, ἢ στέγη ἔλλεντι γκρίζο. Ἦ προσθή-
κη ἀπὸ τιμεντότουβλα ἀσβεστωμένη πά-
νω. Τὰ «γαλλικά» κλειστά, τὸ χαῖνον παρά-
θυρο καρφωμένο χιαστὶ ἀπέξω. Κι' ἡ πε-
ριμάντρωση ψηλὴ, μόνο ἀπ' τὸ λεωφορεῖο
(μιὰ φορὰ τὴ μέρα) ν' ἀντικρύζης τὰ ἔσω.
Τοὺς εἶχα βρῆ κάποτε νὰ κουβαλᾶν σὰν τὰ
μυρμήγκια κασσόνια καὶ δυὸ τοῦβλα. Δυὸ
γέροι καὶ τόχτισαν στὰ λειψὰ τους τὰ χρό-
νια. λίγο-λίγο. ἀγκαλιά-ἀγκαλιά, στὸ πεῦ-
κο τῆς αὐλῆς τὸ σκυφτὸ νὰ καθήσουν, λέ-
ει, νὰ σταυρώσουν τὰ χέρια στὰ σούρου-
πα, αὐτὸς κάτι νὰ διορθῶνῃ, αὐτὴ κάτι νὰ
πλένη κι' ὕστερα «ῶχ» νὰ γέρνη στὸ περ-
βάξι. τὸ πεῦκο πάνω ἀντα, καλοθρεμμένο,
τουφωτό, καὶ σκίαζε τήν κουζίνα καὶ τὸν
νεροχῦτη τὸν ἐξωτερικὸ μὲ τὴ βρυσούλα
— ἢ νὰ ἔχουν μετακομίσει;
Δὲν πρόφτασα. Ὅσο νὰ κάνῃ τὸ λεωφο-
ρεῖο, εἶχε χαθεῖ στὴ σκόνῃ.

— Λοιπὸν, γέρο, θὰ τοῦχε πεῖ. Ἔχουμε
κείνη τὴν ἀγκῶνα στὸ σκουπιδῶνα τοῦ
χωριοῦ, ἐκεῖ ποῦ κάποτε σταθήκαμε νέοι
καὶ μᾶς ἔδειχν' ὁ Ἐωσφόρος τ' ἀγαθὰ
τοῦ κόσμου. Κι' ὁ τόπος κάτ' ἀπ' τὰ πό-

δια μας καθαγιαστήκε.

“Η νά μὴν τούλεγε τίποτα; Κανείς δὲν τοὺς εἶχε δεῖ, κανείς νά μιλᾶν μὲ κανένα. Ποτὲ δὲν στάθηκαν πουθενά. Ἐρχόταν κουρασμένοι, στὴ μοτοσυκλέττα μὲ τὸ κασσόνι...

Ἔτσι θὰ τόδαν. Θᾶδαν ἓνα βράδυ κότες στὴ γωνιά πού στρίβει γιὰ τὸ χωριό. Ἀκόμα λίγο ἴσωμα... Ἀκούμπησαν κάτω. Ἡ χαραδρούλα, πού γέμισε τώρα σκουπίδια, καθαρὴ. Βάλαν τὶς πρώτες τάβλες καὶ κάτι τοῦβλα πούχαν ἀπὸ κάπου περσέψει.

— Ἐδῶ; Θᾶπε κείνη ἀπορῶντας. Στὸ γκρεμνὸ;

— Θᾶ δῆς, εἶπ’ αὐτός, καὶ ξεκινήσαν νά γεμίσουν τὸ σπίτι.

Χρόνια, χρόνια, χρόνια τὸ χτίσιμο πού τὸ-λεγαν δικό τους κι’ ἔγιναν οἱ πρόσκαιροι

ἐπισκέπτες μ’ ἰσόβιο μίσθωμα.

Οἱ νύχτες κι’ οἱ μέρες γύρω μας σιδερένιες κουβέρτες πού μᾶς σκεπάζουν· κι’ ὅπως περνάγαμε πέρσι καὶ φέτο καὶ πρό-περσι καὶ τώρα δά, κλειστὸ τὸ σπίτι, καλοβαλμένο στὰ δεκανίκια του, ἀφάνταστα εὐθραστο, δεμένο στὴν πλαγιά, κι’ ἡ χαράδρα εἶχε χαράξει καταρράχτη τεφρό, ψιλὸ τρίμμα ἀπορρίμματα καὶ μπάζα. Πιὸ κει τὰ πεῦκα βουερά καὶ τὸ χωριό.

Ἐμεῖς, δυὸ μόνες γυναῖκες, βγάλαμε καὶ τὸ κρεββάτι τῶν παιδιῶν ἀπ’ τὴν προφυλαγμένη γωνιά. Ρυθμικὰ τὰ δοκάρια τοῦ ταβανιοῦ πάνω μας, ἐπαναλαμβάνοντας χτυπήματα, σὰν κάποιος νά ζητᾶ ἄδεια νά μπῆ, κάποιος δειλός, πού ἀπ’ τὴ στέγη πλησιάζει. Καὶ κανείς δὲν περνᾷ.

Ἡλεκτρονικὴ πορεία

Τὸ ὅτι ὁ Ὀργουελλ ἀποδείχεται γιὰ μιὰ ἀκόμη φορά προφήτης ὡς πρὸς τὴν χρησιμοποίησι τῆς ἠλεκτρονικῆς τεχνολογίας ἀπὸ τοὺς ἐξουσιαστὲς εἰς βᾶρος τῶν μαζῶν, μποροῦμε νά τὸ διαπιστώσουμε παίρνοντας γιὰ παράδειγμα τὴν πορεία γιὰ τὴν ἐπέτειο τοῦ Πολυτεχνείου στὶς 17 Νοεμβρίου μὲ «εὐθύνη» τῶν ἀτυχῶν φοιτητῶν: Τρία εἰδικὰ αὐτοκίνητα μὲ ὑπερσύγχρονο ἠλεκτρονικὸ ἐξοπλισμὸ κατηύθυναν - γιὰ λογαριασμὸ ποιῶν; - ὅλη τὴν πορεία. Τὸ ἓνα μὲ ἀκτίνες φωτὸς καταύγαζε τὴν «πομπή» καὶ τὰ ἄλλα ἐξέπεμπαν μὲ ραντᾶρ τὰ συνθήματα, πού ἔπιαναν εἰδικοί κάτοχοι φορητῶν δεκτῶν καὶ τὰ διοχέτευαν αὐτομάτως μὲ μεγάφωνα στὸ θλιβερὸ πλῆθος τῶν πεζοπόρων καὶ στὶς «ντουντοῦκες».

Τὸ κουτόχορτο διανέμεται δωρεὰν καὶ ἀφθόνως στοὺς δῆθεν προβληματιζόμενους μαζάνθρωπους, κι’ ἡ ἐξουσία φαίνεται ὅτι εἰσπράττει σὲ πρώτη φάση τὰ κέρδη ἀπὸ τὴν ἠλεκτρονικὴ τεχνολογία, καθὼς ἀγωνίζεται νά παρατείνει τὸν βίον της. Ἕνα ὅμως εἶναι σίγουρο: Στὴ δεύτερη, στὴν τρίτη φάση ἡ ἐξουσία θὰ χάσει τὸν ἔλεγχον καὶ ἐν τέλει τὸ παιχνίδι, καὶ θὰ ταφεῖ ὑπὸ τὰ ἐρείπια τῆς τεχνολογίας.

Ἐξουσιαστὲς καὶ ἐξουσιαζόμενοι τίθενται στὸ περιθώριο τῆς ἱστορίας. Καὶ ἴσως κάποτε ἡ ἠλεκτρονικὴ τεχνολογία παίξει τὸ σωστὸ τῆς ρόλο, ὡς μέσον ἱστορικῆς προόδου γιὰ ἐλευθέρους καὶ ἀτομικὰ ἀκεραιωμένους πολίτες.

Σ.Ν.

Η ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ

ΠΑΝ. Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΝΖΟΣ, *Ἐκπαιδευτικά Σημειώματα*

1. Ὁ ἡγηθεὶς τῆς «γλωσσικῆς μεταρρυθμίσεως», κ. Γ. Ράλλης (ὅπως τὴν ὀραματίστηκε αὐτὸ καὶ οἱ συνεργάτες του) διὰ δημοσίων δηλώσεών του, ὅταν βεβαίως τὸ χτύπημα στὴ γλῶσσα, δηλαδὴ στὴν ἱστορία καὶ τὸν πολιτισμὸ αὐτοῦ τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ στὴν ἱστορία καὶ τὸν πολιτισμὸ τῆς ἀνθρωπότητος, εἶχε καταφερθεῖ μὲ σκοπὸ τὸν θάνατό τους, παραδέχθηκε ὅτι ἦταν «ἀνθρωπίνως ἀδύνατον νὰ προβλεθροῦν οἱ ἐλλείψεις καὶ τὰ ἐλαττώματα ποῦ θὰ παρουσίαζε ἡ μεταρρυθμισίς» καὶ ὅτι «ἐπιβάλλεται νὰ γίνῃ ἐπανόρθωσις»¹.

Ἄλλὰ καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ δήλωση ἀποφεύγει νὰ ξεκαθαρίσῃ τὸ ἐγκλημα καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν κάθαρση. Ὅμιλεῖ γιὰ ἐλλείψεις καὶ ἐλαττώματα, ὡς νὰ ἐπρόκειτο γιὰ τὸ μάθημα τῆς χειροτεχνίας. Καὶ ἔτσι φθάσαμε στὸ ὑβριστικὸ γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ λαοῦ μας αἷτημα τῆς ἀναζητήσεως ἐν εἰκοστῷ αἰῶνι, τῆς ταυτότητάς μας: Ἕλλην ἢ Ρωμιός;

Ἴδου τὶ γράφει ὁ πρὸεδρος τῆς Ἑταιρείας τῶν Ἑλλήνων Φιλολόγων κ. Παν. Κ. Γεωργουῆζος στὸ «ἀνάτυπον» ἐκ τοῦ δελτίου τῆς ἑταιρείας τοῦ ἔτους 1986:

«Ὁφείλουν ὅλοι οἱ Ἕλληνες νὰ συνειδητοποιήσουν τὴν ταυτότητά των καὶ νὰ λάβουν σαφὴ προσωπικὴν θέσιν. Περὶ τῆς ταυτότητός μας ὑπάρχει σαφὴς ἡ ἐπιστημονικῶς βασισμένη, ἀντίληψις, τῆς ὁποίας ὅλοι ἔχομεν συνείδησιν. Ὅλοι πιστεύομεν ὅτι εἴμεθα γνήσιοι κατ' εὐθείαν ἀπόγονοι τοῦ Ὁμήρου, τοῦ Ἀχιλλέως καὶ Ὀδυσσεύς, τοῦ Θουκυδίδου, τοῦ Περικλέους, τοῦ Αἰσχύλου καὶ τοῦ Εὐριπίδου, τοῦ Λεωνίδα καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου, τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, τῶν ἁγίων καὶ τῶν μαρτύρων, τοῦ Μανουῆλ Κομνηνοῦ καὶ τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, τοῦ Νικοτσάρα καὶ τοῦ Κολοκοτρώνη, τοῦ Παπαφλέσσα καὶ τοῦ Κανάρη. Ἡ πεποίθησίς μας μᾶς φαίνεται αὐταπόδεικτος, ἀφοῦ ἔχομεν τὰς ἰδίαις λέξεις μὲ τὸν ἀρχαιότατον Ὅμηρον: κεφαλῆ, νοῦς, γλῶσσα, ὀδόντες, σιαγών, λαϊμός, στόμαχος, ἔντερα, κοιλία, πόδες καὶ χεῖρες καὶ δάκτυλα, καὶ τὰς λέξεις ποῦ δηλοῦν τὰς λειτουργίας τοῦ σώματος. Φυσικὰ ἡ γλῶσσα ἐπῆρε κάποιαν ἐξελίξιμιν μὲ τὸν χρόνον, ὄχι ὅμως ἀλλαγῶν. Μόνον ἡ μακροχρόνιος ἀγραμματοσύνη τῆς Τουρκικῆς δουλείας² μᾶς ἀπεμάκρυνε ἀπὸ τὸν πλοῦτον τοῦ λόγου μας, ἡ δὲ συμβίωσις μετὰ κυριάρχων, συνδούλων λαῶν καὶ γειτονικῶν ἐπλούτισε μὲ ξένας ἀνεπιθυμητοὺς βαρβάρους λέξεις τὸν λόγον μας, τοῦ ὁποίου μὲ τὴν σοφὴν συμβουλὴν καὶ ὀδηγίαν τοῦ Κοραῆ περὶ ἀποβολῆς αὐτῶν καὶ ἀντικαταστάσεώς των μὲ ἑλληνικὰς ἐθέσαμεν εἰς διαδικασίαν ὁμαλῆς ἐξελιξέως ἀφίνοντες τὸν χρόνον νὰ κάμῃ τὸ καθῆκον του.

»Αὐτὴ ἦτο ἡ βούλησις καὶ ἡ ἀπόφασις τῶν πάππων μας ἀγωνιστῶν. Καὶ ἡ γραπτὴ γλῶσσα μας ἐξελίχθη μόνη τῆς καὶ μετεμορφώθη εἰς μορφήν διαφέρουσαν τὸ 1976 ἀπὸ ἐκείνην τοῦ 1821.

1. Τὴν εὐθύνη αὐτὴ τὴν φέρει στοὺς ὤμους τῆς καὶ ὀλόκληρη ἡ παράταξις τῆς Ν.Δ. καὶ ὄλων τῶν ἐν τῇ Βουλῇ κομμάτων, ποῦ ψήφισαν αὐτὴν τὴν ἐπιτροπὴν. Καλεῖται δὲ ὁ σημερινὸς τουλάχιστον ἡγέτης τῆς Ν.Δ. νὰ ἀπαντήσῃ: Τὴν καταδικάζει, ΝΑΙ ἢ ΟΧΙ; καὶ τί προτείνει. Πρέπει νὰ τὸ μάθουμε.

2. Βέβαια οἱ διωγμοὶ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς-Ρωμαίους-Χριστιανοὺς δὲν πρέπει νὰ ἀποσιωπῶνται, διότι ἀπ' αὐτοὺς φθάσαμε στὴν ὑποδούλωσις τῶν Τούρκων. Οἱ Τούρκοι αὐτοὺς πολέμησαν καὶ νίκησαν καὶ ὁ εὐρύτερος Ἑλληνικὸς χώρος ἦταν τὸ γέρας τῆς νίκης τους.

»Ότι δὲ ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶναι μία καὶ ἡ αὐτὴ ἀπὸ τοῦ Μίνωος μέχρι σήμερον ἀποτελεῖ γενικὴν καὶ παραδεδεγμένην ἀλήθειαν τῆς διεθνoῦς φιλολογικῆς ἐπιστήμης. Καμμία σχέσις καὶ καμμία ἀναλογία τῆς ἰδικῆς μας γλώσσης μὲ τὰς σχέσεις Λατινικῆς πρὸς τὴν Ἱταλικὴν, Ἰσπανικὴν, Γαλλικὴν, Ρουμανικὴν κ.λπ. Ἄλλαι συνθῆκαι καὶ σχέσεις ἐκεῖ. Ἄν ἡμεῖς τῶρα τὸ 1976 ἐρχόμεθα νὰ χλευάσωμεν τὰς ἀντιλήψεις καὶ ὑποθήκας τῶν πατέρων μας ἀγωνιστῶν, αὐτὸ εἶναι εἰς βάρος μας. Αὐτὴ εἶναι ἡ μία ἄποψις τῆς ταυτότητός μας καὶ νομίζω ὅτι ὅλοι αὐτὴν ἀποδεχόμεθα. Εἴμεθα οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ὀμήρου καὶ ἡ γλῶσσα μας εἶναι ἡ ἰδικὴ του, ὅπως ἐξελίχθη. Ὑπάρχει ὁμως καὶ μιὰ δευτέρα ἄποψις, σπανίως ὑποστηριζόμενη ἀνοικτὰ καὶ ἐπωνύμως, πάντοτε δὲ σιωπηρῶς καὶ ὑπόυλως, εὐλόγως δέ, διότι ὑποστηρίζει ὅτι ἡ ταυτότης τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων εἶναι τελειῶς ἄσχετος μὲ τὴν τοῦ Ὀμήρου καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ Ἀλεξάνδρου. Διαβάστε, λέγουν, ὁποιοδήποτε ἐγχειρίδιον Ἱστορίας Εὐρωπαϊκῆς χώρας.³ Ἐκεῖ θὰ μάθετε ὅτι οἱ παλαιοὶ καλοὶ ἐκεῖνοι Ἕλληνες ἐξηφανίσθησαν τὸ 146 ὑπὸ τῶν Ρωμαίων. Ἐκτοτε εἰς τὸν χῶρον τῆς Ἑλλάδος ἐκείνης ἐπὶ 2000 χρόνια ζοῦν καὶ κινoῦνται οἱ κυρίαρχοι Ρωμαῖοι, Φράγκοι, Τοῦρκοι καὶ εἰσβάλλουν καὶ ἐγκαθίστανται Σλάβοι, Ἀλβανοὶ, Βλάχοι, Σαρκαρηνοί, Ἀθίγγανοι καὶ ἄλλοι λαοί. Τῶρα μετὰ 2000 χρόνια ὁ σύμμικτος αὐτὸς ἐκ Σλάβων καὶ Ἀλβανῶν καὶ Ἀθιγγάνων πληθυσμὸς ποῦ ἐπανεστάτησε τὸ 1821, ἠλευθερώθη μὲ τὴν βοήθειαν τῆς Εὐρώπης εἰς μικρὰν περιοχὴν, καὶ ἐκ ρομαντισμοῦ ἔλαβε — κακῶς — τὸ ὄνομα Ἕλληνες καὶ παριστάνει τὸν ἀπόγονον, ἐνῶ εἶναι ἄσχετος λαὸς μιγὰς καὶ ἔπρεπε νὰ ἔχη τὸ ὄνομα «ρωμιός».

»Μερικοὶ μάλιστα ἔσπευσαν νὰ γράψουν καὶ τὴν ἱστορία τῆς Ρομιοσύνης διὰ λογαριασμὸν τοῦ ἔθνους μας, μὲ ἀρχὴν τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἡ ταυτότης μας λοιπόν, λέγουν, δὲν εἶναι ἕλλην, ἀλλὰ ρωμιός.

»Παρακαλῶ νὰ προσέξετε αὐτὴν τὴν δευτέραν ἄποψιν, ἀσχέτως ἂν τὴν ἀποδέχεσθε ἢ ὄχι, διότι ἀπὸ διάστημα πλέον τοῦ αἰῶνος δηλητηριάζει τὸ ἔθνος μας. Ἡ ἄποψις αὐτὴ ὑπεστηρίχθη ἀπὸ τὸν Φαλμεράιερ, ἀργότερα ἀπὸ τὸν Göbbels, καὶ ὁ Krumbacher ὑπεστήριξε ὅτι ἡ Νέα Ἑλληνικὴ εἶναι τελειῶς ἄσχετος γλῶσσα πρὸς τὴν ἀρχαίαν. Ἀλλὰ καὶ ἄλλοθεν λυσσώδως καὶ ὑπόυλως ὑποστηρίζεται ἡ ἐκδοχὴ αὐτὴ. Τῆς ἀπόψεως ὁμως αὐτῆς τὰ ἐπιχειρήματα τὰ ἀπεσκυβάλισεν ὁ Παπαρηγόπουλος, ἀποδείξας ἀκλονήτως τὴν ἀδιάκοπον συνέχειαν τοῦ Ἑλληνικοῦ βίου ὄχι μόνον εἰς τὸν Ἑλλαδικὸν χῶρον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ἑγγύς Ἀνατολὴν καὶ εἰς τὸν χῶρον τῆς Μεσογείου καὶ τοῦ Εὐξείνου καὶ τῆς Ἑλληνικῆς πνευματικῆς συνεχείας πρὸς χάριν ὄχι μόνο τῆς Ἑλλάδος ἀλλὰ καὶ ὁλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος, ἀνεκτίμητον κληρονομίαν. Παρὰ ταῦτα ἡ ἄποψις ὑπάρχει διακριτικῶς.

»Ἡ δευτέρα αὐτὴ μισελληνικὴ καὶ ἀναληθῆς θεωρία συντηρεῖται εἰς τὰ βιβλία τῆς Δύσεως καὶ εἰς ἄλλα ἔντυπα καὶ εἰς τὸν Baedeker, ὡς ἔγραψε σοβαρὰ⁴ ἐφημερίς τῶν Ἀθηνῶν, καὶ διαδίδεται ὑπὸ καλοθελητῶν τῆς ἐθνικῆς μας ἀκεραιότητος.

»Καὶ τῶρα ἐρωτᾶται ὁ Μεταρρυθμιστῆς τοῦ 1976, ἐρωτῶνται ὅλοι οἱ Ἕλληνες πολιτευόμενοι, πνευματικοὶ ἄνδρες καὶ πᾶς Ἕλλην. Ἡ ταυτότης μας εἶναι ταυτότης Ἕλληνας, συγγενoῦς τοῦ Ὀμήρου, τοῦ Θεμιστοκλέους, τοῦ Παλαιολόγου εἰς τὴν ψυχὴν καὶ εἰς τὸ πνεῦμα καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν τὴν ἐνιαίαν; Ἡ εἶναι ταυτότης ρωμιοῦ ἄσχετου καὶ μὲ τοὺς

3. Μὰ οἱ πράκτορες αὐτοὶ τῶν ἐξουσιαστῶν καὶ τῶν δογμάτων ὄχι μόνον ὡς τρόπον ἀναδειξέως τῶν «ὡς σοφῶν ἱστορικῶν» εἶχαν καὶ τότε καὶ τῶρα τὸ «ξεπάτωμα» τῆς Ἑλληνικότητος καὶ κατ' ἐπέκτασιν τοῦ φορέως τῆς γλώσσης ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐφεῦραν λαοὺς ἀνύπαρκτους, ὅπως π.χ. Ἰνδοευρωπαίους, Σουμερίους κ.ἄ., προκειμένου νὰ σβήσουν τὴν τεράστια σημασία τοῦ πανάρχαιου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ γιὰ ὅλους τοὺς λαοὺς τῆς γῆς.

4. Δὲν γνωρίζω πῶς κρίνει τὴν σοβαρότητα ὁ κ. Γεωργοῦντζος, μᾶλλον δὲν θέλησε νὰ βάλῃ τὴ λέξιν ἐντὸς εἰσαγωγικῶν.

«Ελληνας και με την γλώσσαν των, ἀπογόνου Σλάβων και Ἀλβανῶν και Ἀθιγγάνων, ὁ ὁποῖος ἀναρμοδίως μεταχειρίζεται γλώσσαν ξένην πρὸς αὐτόν, γλώσσαν τῶν ἐξαφανισθέντων Ἑλλήνων, ἐνῶ πρέπει νὰ ἀποκοπῆ τελείως ἀπὸ αὐτὴν και νὰ δημιουργήσῃ τῶρα νέαν ἐπὶ ἄλλων βάσεων;

»Εἶναι «σάπια» τὰ ἰδανικά μας; Ὁ κάθε Ἕλληνας και ὁ κάθε πολιτικός ὀφείλει νὰ λάβῃ θέσιν ἐπὶ τοῦ ἐρωτήματος αὐτοῦ. Καὶ εἶναι χρέος αὐτό, διότι οἱ εἰσηγηταὶ τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ 1976 δέχονται ἔργῳ τὴν δευτέραν ταυτότητα, τοῦ ρομιοῦ. Γράφω τὴν λέξιν **ρομιός** και ὄχι ρωμιός (ρωμαῖος, ὅπως αὐτοεπεκαλοῦντο οἱ Βυζαντινοὶ Ἕλληνας) διότι ἔτσι θέλουν τὴν ὀρθογραφίαν τῆς ἐθνότητός μας οἱ ἄνθρωποι αὐτῆς τῆς συντεχνίας».

2. Θὰ σταθῶ προσωρινῶς ἐδῶ.

Ἄς δεχθοῦμε πρὸς στιγμὴν ἔστω και ἡμεῖς τὴ θέση αὐτὴ τῶν Falmerayer, Krumbacher, Göbbels και Baedeker, ὅτι στὸν σημερινὸ χῶρο δὲν ἐπιζοῦν «οἱ παλαιοὶ καλοὶ ἔκκενοι Ἕλληνας ποὺ ἐξηφανίσθησαν τὸ 146 ὑπὸ τῶν Ρωμαίων», και ἂς δεχθοῦμε ἀκόμη ὅτι ἡ γενοκτονία, στὴν ὁποία ἐπεδόθησαν ὅλοι οἱ παρελάσαντες ἐπισήμως ἢ ἀνεπισήμως σκυλευτὲς τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου και τῆς κληρονομίας αὐτῶν τῶν «παλαιῶν καλῶν Ἑλλήνων», πέτυχε και δὲν ἔμεινε τίποτα Ἑλληνικό. Πληροφορῶ τοὺς ἐπίδοξους νέους σκυλευτὲς και ὄσους ἐκ τῶν ἀπογόνων τῶν παλαιῶν συνεχίζουν νὰ ἐπιδίδονται στὸ ἔργο αὐτὸ τῆς σκυλεύσεως με σύγχρονους τρόπους ὅτι: Ἄρκει και μόνον ἡ γλώσσα ἢ Ἑλληνική και ἡ ἀνάπτυξη τοῦ νοηματικοῦ περιεχομένου τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν λέξεων, γιὰ νὰ ὑπάρξῃ παιδεία ἑλληνική. Διότι Ἕλληνες δὲν εἶναι κάποια φυλὴ, ἀλλὰ ἕνας τρόπος ζωῆς.

Ὁ Ἰσοκράτης ἔλεγε: «Και τὸ τῶν Ἑλλήνων ὄνομα πεποίηκε μηκέτι τοῦ γένους ἀλλὰ τῆς διανοίας δοκεῖν εἶναι και μᾶλλον Ἕλληνας καλεῖσθαι τοὺς τῆς παιδείσεως τῆς ἡμετέρας ἢ τοὺς τῆς κοινῆς φύσεως μετέχοντας».

Γιὰ ποιά λοιπὸν φυλὴ «Ἑλλήνων» ὀμιλοῦν ὅτι χάθηκε;

Στὸν Ἑλληνικὸ χῶρο και στὴν Ἑλληνικὴ σκέψη δὲν ἔγινε ποτὲ διάκριση τῶν ἀνθρώπων σὲ προνομιούχους και μὴ φυλές. Τὸ «πᾶς μὴ Ἕλληνας βάρβαρος» ἐξακολουθεῖ νὰ περικλείει τὴ σημασία τοῦ ἀπαιδευτοῦ, τοῦ ἐπιδρομέως κατὰ τοῦ πολιτισμοῦ και τῆς Οἰκουμένης δικαιοσύνης ποὺ ἀναπτύχθηκε διὰ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας. Ἐτσι, ὁ ἐξουσιασμός και οἱ δογματικοὶ συνεχιστὲς τοῦ ἀτελήθησαν ὅτι τὸ ἔργο τους δὲν θὰ σταθῇ, ἐφ' ὅσον ἐξακολουθήσουν νὰ ὑπάρχουν μελετητὲς τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσας, στοὺς ὁποίους μπορεῖ νὰ ἀποκαλυφθῇ τὸ «Ἑλληνικόν», δηλαδὴ ὁ νέος ἀλλὰ και τόσο πανάρχαιος τρόπος, ἐνὸς οἰκουμένικως ζῆν. Αὐτὸ τὸ μήνυμα τὸ ἀναζητοῦν σήμερα ὅλοι οἱ λαοὶ και βεβαίως και οἱ ἀπόγονοι τῶν Ρωμαίων, Φράγκων, Τούρκων, Σλάβων, Ἀλβανῶν, Βλάχων, Σαρακηνῶν, Ἀθιγγάνων, ποὺ ἐνδεχομένως σπέρματα αὐτῶν ἐπιζοῦν και στὸν Ἑλληνικὸ χῶρο. (Γιὰ τοὺς ἄθλιους, πάντως, σκυλευτὲς οἱ μόνου ποὺ δὲν ἐπιζοῦν εἶναι οἱ Ἕλληνες...).

Νὰ λοιπὸν ὁ λόγος ποὺ στρέφονται τῶρα κατὰ τῆς γλώσσας τῆς Ἑλληνικῆς οἱ καταστροφεῖς τῆς ἐλπίδας τῶν ἀνθρώπων, οἱ ἐπιδιώκοντες τὴν ἀπόγνωση τῶν νέων και τὴν παράδοση αὐτῶν ἀνευ ὄρων: Ἡ Ἑλλάδα ζεῖ, και τὸ σκοτάδι ποὺ ἔρριξαν στὴν ἀνθρωπότητα μόνου τὸ ἑλληνικὸ φῶς μπορεῖ νὰ τὸ διαλύσει...

Ἄλλὰ δὲν τελειώνουμε ἐδῶ.

Ὁ συγγραφεὺς, ποὺ διὰ τοῦ «ἀνατύπου» προκάλεσε τὴν ἀνάγκη καθ' ἡμᾶς μεγαλυτέρας δημοσιότητος τῶν ἐντίμων του ἀπόψεων, συνεχίζει:

«Ἡ γραμματικὴ λοιπὸν τοῦ 1976 εἰς τὸ κεφάλαιον περὶ προθέσεων καταργεῖ ὅλας ὄσας ἢ σοφία χιλιετηρίδων κατεχώρισε ὡς χρήσιμους διὰ τὸν σχηματισμὸν τοῦ θησαυροῦ τοῦ ἑλληνικοῦ λεξιλογίου, δηλαδὴ τὰς προθέσεις ἀμφί, ἀνά, διά, ἐν, εἰς, ἐκ, σύν, πρό, περὶ, ὑπό, ὑπέρ και εἰσάγει ἀντ' αὐτῶν τὰς μέ, σέ, γιά, ἴσαμε, ἀφίνοντας τὸν διδάσκαλον ν' αὐτοσχεδιάσῃ, διὰ νὰ δημιουργήσῃε τρόπους σχηματισμοῦ λέξεων.

»Κοιτάξατε —λέγει ο συγγραφέας— τὸ γελοῖον τοῦ πράγματος. Ἄν κάποιος μαθητῆς ἐρωτήσῃ τὸν διδάσκαλόν του διδάσκοντα περὶ προθέσεων, Κύριε, τὸ πρῶτον συνθετικὸν τῆς λέξεως «προθέσεις» τί μέρος τοῦ λόγου εἶναι; Τί θὰ ἀπαντήσῃ ὁ διδάσκαλος;»

Καὶ ὁ συγγραφέας συνεχίζει με τοὺς συνδέσμους:

«Εἶναι —λέγει— διαρκῶς στὸ στόμα τοῦ λαοῦ: “Δὲν με ἐνδιαφέρει τί λέγει ὁ μὲν καὶ ὁ δέ”. Οἱ δύο αὐτοὶ σύνδεσμοι ἔχουν διαγραφεῖ ἀπὸ τὴν γραμματικὴν τοῦ 1976, διότι δὲν ταιριάζουν εἰς τὸν λόγον τῆς ρομοσύνης, τὸν ὁποῖον αὕτη ἰδρύει με τὴν ἐσχάραν τοῦ λεξιλογίου της.

»Αὐτὸ εἶναι ἡχηρὸν παράδειγμα ὅτι ἡ γραμματικὴ τοῦ 1976 εἶναι ἀνθελληνικὴ. Διότι οἱ σύνδεσμοι μὲν - δέ εἶναι τὸ κλασικώτερον δείγμα ἀποκλειστικότητος τῆς γλώσσης τῶν Ἑλλήνων. Εἰς οὐδενὸς ἄλλου ἔθνους τὴν γλώσσαν ὑπάρχουν οἱ σύνδεσμοι μὲν-δέ. Εἶναι ἰδιοτυπία τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ συσχετίζεται με τὴν φιλοσοφικὴν ἐνατένισιν τῶν πραγμάτων ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος. Εἶναι ὁ περίφημος φιλοσοφικῶς “διαφορετικὸς λόγος”. “Σοὶ μὲν ταῦτα δοκοῦν τὰ ἔστω, ἐμοὶ δέ τάδε”. Τὰ ξένα ἀναγνωστικὰ τῆς Ἑλληνικῆς ἀναγράφουν τὴν φράσιν αὕτην ὡς χαρακτηριστικὴν τῆς σαφήνειας καὶ συστηματικότητος τοῦ ἐν τῇ γλώσσει ἀποτυπωθέντος ἑλληνικοῦ πνεύματος. Ἡ παράλειψις δημιουργεῖ τὸ ἐρώτημα: Τόσον ἀγράμματοι ἄραγε ἦσαν οἱ συντάξαντες τὴν γραμματικὴν τοῦ 1976 ἢ τὸ μῖσος κατὰ τῆς Ἑλληνικότητος τοῦ λόγου ἦτο τόσον ἀβυσσαλέον;

»Ἡ μεταρρυθμίσις τοῦ 1976 —λέγει ὁ συγγραφέας— ἀκολούθησε μίαν ἀντίστροφον πρὸς τοὺς νόμους τῆς φυσικῆς ἐξελίξεως τῶν γλωσσῶν κατεύθυνσιν, διὰ τοῦτο δὲ καὶ καταστροφικὴν... Χαράσσουν οἱ σοφοὶ τοὺς νόμους καὶ τοὺς κανόνας καὶ καλεῖται ὁ Ἕλληνας μαθητῆς ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν τῶν κανόνων νὰ σχηματίσῃ λόγον καὶ ἔκφρασιν. ἀντὶ, ὡς ὄφειλαν, νὰ ἴδουν ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων ὅτι προηγείται ἡ ἐπὶ μακρὰν περίοδον δημιουργία ἐπιστημονικῶν καὶ λογοτεχνικῶν ἔργων καὶ ἔπειτα ἀπὸ αἰῶνας ἔρχεται ἡ κωδικοποίησις τοῦ λόγου διὰ τοῦ λεξικοῦ καὶ τῆς γραμματικῆς, πού πιστοποιεῖ ἀποτελεσμένας μορφάς. Ἡ μέθοδος πού ἠκολούθησαν εἶναι ἡ ἴδια με αὕτην πού ἠκολούθησε ἡ Μακεδονικὴ τῶν Σκοπίων».

Καὶ ὁ συγγραφέας καταλήγει: «Ὑψιστε θεέ! Ἴδου ποία εἶναι ἡ ἀντιστροφή τῶν νόμων. Καὶ φυσικὰ τοῦ τέρατος τὸ γέννημα θὰ εἶναι τέρας».

Καὶ ὁ συγγραφέας ὑποδεικνύει: «Ἡ ἐπανόρθωσις αὐτοῦ τοῦ δεινοῦ λάθους πρέπει νὰ γίνῃ τὸ συντομώτερον διὰ τῆς ἐπαναφορᾶς τῆς καθαρύνουσας εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις τοῦ δημοτικοῦ καὶ διὰ τῆς διδασκαλίας τῶν ἀρχαίων εἰς τὸ Γυμνάσιον».

Ἄκόμη, ἀφοῦ ἐξετάζει τὸ θέμα «αἱ μεταφράσεις ὡς ὄργανον μνήσεως εἰς τοὺς ἀρχαίους», καταλήγει στὸ ἐρώτημα: «Ποίαν ὠφέλειαν ζητοῦμε ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα κείμενα εἰς τὸ σχολεῖον;» καὶ ἐπιλέγει:

«Τὰ περὶ ἐπικοινωνίας με τὸ πνεῦμα τῶν ἀρχαίων καὶ με τὸ βαθύτερον νόημα τῆς σοφίας των, ἐὰν διδαχθῶν πολλὰ ἔργα των, εἶναι ἀφελεῖς στοχασμοί. Ἡ ἐπικοινωνία αὕτη ἀνήκει εἰς τοὺς εἰδικοὺς ἐπιστήμονας, ὄχι εἰς τὰ παιδιὰ...

»Οἱ μαθηταὶ τοῦ Γυμνασίου θέλουν γενικὴν μόρφωσιν, εἰς τὸ σχολεῖον, δὲν εἶναι ἔργον των νὰ γίνων φιλόσοφοι. Οὔτε τὸν καιρὸν διαθέτουν οὔτε τὴν ὀριμότητα ἔχουν...»

Θὰ σταθῶ ἐδῶ. Ὁρθῶς ὁ συγγραφέας θέτει τὸ ἐρώτημα, καὶ θὰ ἔπρεπε ἐπ’ αὐτοῦ νὰ στηριχθεῖ κάθε μας ἐνέργεια σχετικὴ με τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς.

Θὰ ἔλεγα ὅμως μετακινώντας τὸ θέμα ἀπὸ τὰ κείμενα εἰς τὴν πηγὴν τῶν κειμένων, τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, τὸ ἐρώτημα νὰ διευκρινετο με τὸν ἐξῆς τρόπον: «Ποίαν ὠφέλειαν ζητοῦμε ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν εἰς τὸ σχολεῖον;». Διότι πρέπει νὰ τὸ ξεκαθαρίσουμε αὐτό: ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ γλῶσσα προϋπάρχει ὅλης τῆς γνωστῆς Ἑλληνικῆς γραμματείας καὶ βεβαίως καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἡσιόδου καὶ Ὀμήρου. Ἡ θέσις αὕτη ἔχει τεράστια σημασία γιὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τοῦ Πολιτισμοῦ. Τὸ δὲ

ὕψος τοῦ προϋπάρχοντος πολιτισμοῦ στὸν ἑλληνικὸ χῶρο δυνάμεθα νὰ τὸν συμπερά-
νουμε καὶ ἀπὸ τὶς λέξεις πού μᾶς ἐγκατέλειψε, δηλαδή ἀπὸ τὴν γλῶσσα καὶ γραφή. Ὁ
Πλάτων στὸν διάλογό του «Κρατύλος» (435 d) λέγει σχετικῶς:

«ΚΡ. Ἐγὼ νομίζω ὅτι εἶναι πολὺ ἀπλὸ καὶ τὸ θεωρῶ εὐνόητο, ὅτι ὅποιος τὰ ὀνόματα
τῶν πραγμάτων γνωρίζει εἶναι ἐπόμενον νὰ γνωρίζῃ καὶ τὰ πράγματα πού ἐκφράζουν
τὰ ὀνόματα».

Πρέπει ἐπομένως νὰ θεωρήσουμε ὅτι ἀνακαλώντας ἐνώπιόν μας τὰ διασωθέντα ὀνό-
ματα ἐκ τοῦ μοναδικοῦ αὐτοῦ ἀκεραίου μνημείου ὀνομάτων ἀνακαλοῦμε ταυτοχρόνως
καὶ τὸν πολιτισμό, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ ὁποίου ἔλαβαν ὑπόσταση τὰ ὀνόματα.

Ἐκ τῆς «ἐπισκέψεως» ὅμως αὐτῆς τῶν ὀνομάτων καὶ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ
εὐρύτατου περιεχομένου αὐτῶν θὰ διαπιστώσουν οἱ Ἕλληνες μαθητὲς ἀλλὰ καὶ ὅλοι οἱ
νέοι τῶν ἄλλων λαῶν δι' ἀπλῶν συγκρίσεων τοῦ πρώτου μεγάλου καὶ πανάρχαιου πολι-
τισμοῦ καὶ ὄλων τῶν ἐπομένων μέχρι τοῦ σημερινοῦ, τὴν τεράστια ἀφ' ἑνὸς ἐκτροπή
πού ἔχει ὑποστῆ ἐκ τοῦ φυσικοῦ τῆς δρόμου ἢ ἀνθρωπότητα καὶ τὶς δυσκολίες πού θ'
ἀντιμετωπίσουν οἱ λαοὶ ἐκ τῆς πλαστογραφίσεως τόσο τῆς ἱστορίας τῆς ἀνθρωπότητος
(πρὸ τ' ἐόντα) ὅσο καὶ τῆς ἠθελημένης παρερμηνείας τῶν συντελούμενων σήμερα (τὰ τ'
ἐόντα), ὥστε νὰ συνεχίζεται ἡ παραμονὴ τῆς ἀνθρωπότητος στὸ χῶρο τῆς ἀδρανείας,
τὴν ὁποία ἐλέγχουν σήμερα οἱ κρατικὲς πάσης μορφῆς ἐξ-ουσίες. Εἶναι δὲ ἀστείον νὰ
μιλοῦμε περὶ ἐπαναστάσεων καὶ ἄλλων κοινωνικῶν ἀναστατώσεων, πού πρέπει νὰ θεω-
ρηθοῦν ὡς καὶ «ἀσφαλιστικαὶ δικεῖδες» τῶν ἐξουσιαστικῶν μεθόδων.

Ἐπειδὴ δὲ ἀρχὴ τῆς «ὀρθῆς προβλέψεως» (τὰ τ' ἐσόμενα) εἶναι «τὰ πρὸ τ' ἐόντα τὰ
τ' ἐόντα», δηλαδή ὁ Μαντικός τρίπους, ἀντιλαμβανόμεθα ὅλοι πλέον σὲ ποιά πράγματι
ἀδυναμία ὀρθῶν συμπερασμάτων εὐρισκόμεθα γιὰ τὸ «πού βαδίζομεν». Αὐτὸ θεωρῶ, ὅτι,
ἂν ἐξηγηθῆ στοὺς νέους Ἕλληνες καὶ δι' αὐτῶν σ' ὅλους τοὺς νέους τῶν ἄλλων λαῶν,
ἴσως νὰ μπορέσῃ νὰ γίνῃ ἡ ἀρχὴ μιᾶς νέας ὀρθῆς πορείας τόσο στὸ κοινωνικὸ γίγνε-
σθαι ὅσο καὶ στὸ οἰκουμενικό.

Καὶ μόνον ἐὰν φωτισθοῦν οἱ ὑπεύθυνοι, πρᾶγμα πολὺ δύσκολον, ἴσως πάψῃ νὰ διε-
ρωτᾶται καὶ ὁ συγγραφεὺς: «τόσον ἀγράμματοι ἄραγε ἦσαν οἱ συντάξαντες τὴν γραμμα-
τικὴν τοῦ 1976 ἢ τὸ μῖσος κατὰ τῆς Ἑλληνικότητος τοῦ λόγου ἦτο τόσον
ἀβυσσαλέον;».

Νομίζω, ὅτι βοήθησα νὰ δοθῇ ἡ ἀπάντησις. Ἐντὸς ὀλίγου βεβαίως χρόνου δὲν θὰ
ὑπάρχουν παρὰ μόνον ἀγράμματοι, καὶ ἔτσι «τυφλοὶ τυφλοὺς θὰ ὀδηγοῦν» γιὰ τὴν ἄβυσ-
σο, πού εἶναι ἡ μοῖρα ὄχι μόνον τῶν λαῶν ἀλλὰ καὶ τῶν νέων Τιτάνων ἐξουσιαστῶν. Καὶ
αὐτοὶ ὅμως, ὅπως καὶ οἱ πανάρχαιοι πρόγονοί τους πού διέπραξαν ἀποτρόπαια ἔργα εἰς
βάρος τῶν ἀνθρώπων, θὰ ἔλθῃ κάποτε ἡ στιγμή νὰ πληρώσουν, ὅπως πληρώσαν οἱ Τιτᾶ-
νες τῆς «Θεογονίας». Ἄς μὴν, λοιπόν, θεωροῦν τοὺς ἑαυτοὺς τοὺς ἀπυρόβλητους: Τὰ
ὄπλα πού κατασκεύασαν στρέφονται ἤδη καὶ κατ' αὐτῶν. Ἡ σήψη τῆς λογικῆς καὶ ἡ
ἀπελευθέρωσις τῶν παθῶν ἀπ' τοὺς θεσμοὺς τοῦ κοινωνικοῦ γίγνεσθαι ἔχει ἤδη προσβά-
λει τὴν ἀπανταχοῦ νομενκαλτοῦρα. Ἡ παρανοικότητα θριαμβεῖ. Αὐτοῦ τοῦ θανατηφό-
ρου ΙΟΥ φορεῖς εἶναι οἱ ἴδιοι οἱ ἐξουσιαστές.

Η. Α. Τσατσόμοιρος

ΤΑΣΟΣ Γ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ, Ὁ ἄλλος τῆς κρυμμένης λάμψεως

Ὁ ὑπερβολικὸς ἔπαινος προκαλεῖ κατάθλιψη, ἀλλὰ γιὰ τὸ βιβλίον αὐτὸ τοῦ Τάσου
Ἀναγνώστου δὲν εἶναι ὑπερβολικὸς οὔτε μπορεῖ νὰ ἀποφευχθῆ. Τὸ ἔργο του δὲν ἀναδί-
δει ἓνα ἀποπνιχτικὸ μῦρον παρακμῆς, ὅπως πολλῶν καταξιωμένων συγχρόνων του ἢ προ-
γενέστερων, ἀλλὰ εἶναι τουναντίον ρωμαλέο καὶ συνάμα ἀρρενωπὸ. Μᾶς προσφέρει τὸ

βάλσαμο και τή διαχρονική αξία τής ποίησης ενάντια στον πόλεμο και την καταστροφή, τή βία και τὸ ψέμα. Ἡ βιβλική πάλη ανάμεσα στὸ φῶς και στὸ σκοτάδι, ἡ ζωροαστρική τοῦ καλοῦ μετὰ τὸ κακό, ἡ προμηθεϊκή μετὰ τὸν γῦπα ποῦ τσαγκρουνίζει τὰ σωθικά.

Τὰ πεζοτράγουδα στὴν πρώτη ἀπὸ τὶς δέκα συνθέσεις τοῦ εἶναι πυκνά και πολυποίκιλα: ὁ πανθεισμός στη φύση, ὁ ντετερμινισμός τῆς μοίρας, οἱ πλατωνικοὶ ἀπόηχοι, ὁ πόθος γιὰ τ' ἀνέφικτο, ὁ ἀνεμοστρόβιλος τῆς ζωῆς. ἡ ὀρθή καθοδήγηση τῆς τρέλλας (ἡ μὴ παραδοχή τῆς σοφίας τοῦ κόσμου), ὁ διασυρμός τοῦ Χριστιανισμοῦ και ἡ ἐπικινδυνότητα τῆς ἐξουσίας: *«Κρατάει ἕνας θάνατος δαμόκλεια σπάθη κι ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἡγεμόνα δὲν ἀγγίζει ἄστρο κανένα».*

Πρέπει νὰ σημειωθεῖ ἐδῶ ὅτι ἡ ποίηση τοῦ Ἐναγνώστου εἶναι δύσληπτη, ἀλλὰ ὄχι ἀκατάληπτη. Γνωρίζουμε ἄλλωστε τὴν εἰδοποιὸ διαφορά τοῦ ποιήματος ἀπ' τὸ τραγούδι. Ἐξάλλου ἡ ἀλήθεια δὲ βρίσκεται οὔτε στὸ τί κατάλαβε ὁ ἀναγνώστης οὔτε στὸ τί ἤθελε νὰ πεῖ ὁ ποιητής, ἀλλὰ κάπου ἐνδιάμεσα. Και ἡ μετάφραση ὁμοίως ἀπὸ μιὰ ξένη γλῶσσα, ἰδίως ἅμα αὐτὴ εἶναι νεκρή, τὸ ἴδιο πρᾶγμα ἀπεικονίζει. Γιατὶ ὅσο ζῆ, ὁ δημιουργός μπορεῖ νὰ ἐρωτηθεῖ, μετὰ ὅμως οἱ ἐπερχόμενες γενιὲς καταλαβαίνουν ἢ κάθε μιὰ ἀνάλογα μετὰ τὰ βιώματα και τὶς παραστάσεις τῆς. Και τὸ μήνυμα ἐνός ἔργου, ὅπου αὐτὸ ὑπάρχει, εἶναι αὐτόνομο τῶν δύο πόλων τοῦ, πομποῦ και δέκτη, ἀποστολέα και παραλήπτη.

Εἶναι δύσκολο νὰ βροῦμε σὲ τούτη τὴ συλλογὴ μιὰ ἐκφανση τοῦ βίου, ποῦ νὰ μὴν ἐνυπάρχει ἔστω και ἐν σπέρματι. Ἀκόμα και ὁ ἔρωτας, ποῦ δὲν παίζει πρωταρχικό ρόλο στὸ ἔργο αὐτοῦ Τ.Α. ἢ τουλάχιστον ἔτσι φαίνεται ἢ εἶναι παρῶν και βασανίζει τὸν ποιητή. Ὁ θάνατος δὲν τὸν φοβίζει, γιατί ἀποτελεῖ τὴν ἀποπνεύματωση τοῦ ἀνθρώπου. Τὰ πάθη τὰ ἀντιπαρέρχεται ὑπερξιστικά (= μετὰ τὴν ἐλεύθερη βούληση). Τὸ τελευταῖο κομμάτι, ἀπὸ τὸ ὁποῖο πῆρε και τὸν τίτλο τὸ ὄλο βιβλίον, συνιστᾷ τὴν κορυφαία πέτρα πάνω στὴν πυραμίδα τοῦ ἔργου αὐτοῦ. Χωρὶς τὰ προηγούμενα δὲν ἔχει νόημα, και χωρὶς αὐτὸ τὸ σύνολο εἶναι ἀτελές.

Παρ' ὅλα τὰ πρότυπά τῆς (Προσωκρατικοί, Κάφκα, Ἐλλιοτ, Ἐλύτης) ἡ ποίηση ἐτούτη τοῦ Τάσου Ἐναγνώστου εἶναι πρωτότυπη και ὑψηλή. Μέσα στὸν κυκεῶνα και στοὺς κυκλῶνες τῆς ζωῆς παραδείγματα μιᾶς τέτοιας *ars poetica* ἀποτελοῦν ἀπόδειξη ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὡς ἄτομο διψᾷ γιὰ ἰδανικά.

«Πνοὴ μου, μετὰ τὸν ἀνεμο δετὴ στὴν Ποίηση και στὴ Μοίρα, μετὰ τὰ φτερά μου πᾶς ὀδεύοντας πρὸς κάθε ἐλευθερία».

Ἦθων Μ. Δέφνερ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ *Τὸ Δίκαιον τῆς ἀρχαίας Σπάρτης*

Ἡ ἐν ἐπικεφαλίδι ἐργασία τοῦ κ. Γεωργίου Σ. Ἀλεξιάδη ὄχι μόνον ἱκανοποιεῖ τοὺς θεράποντες τῆς ἐπιστήμης τοῦ δικαίου και τοὺς μελετητὲς γενικώτερα τῆς ἱστορίας τῆς Σπάρτης, ἀλλὰ ἐπαναφέρει, σὲ μιὰ ἐποχὴ μεγάλης κρίσεως τῶν ἀξιών, τὸ ἐρώτημα: Ἐνυπάρχει τρόπος, μέθοδος ἐπανάδου στὴν ἡγεσία ὄλων τῶν μορφῶν τοῦ κοινωνικοῦ γίνεσθαι, τῶν πράγματι ἐξεχόντων; ἢ θὰ συνεχισθῇ ἡ προκρούστεια μέθοδος τῆς ἀποκοπῆς τῶν κεφαλῶν, κατὰ προτίμησιν, τῶν ἀρίστων, ὥστε νὰ μὴν ἐπιτραπῇ ποτὲ ἢ ἐπάνοδος στὸ μέσον τῶν λαῶν τῆς Αἰδοῦς και Νεμέσεως και ἐπομένως νὰ συνεχισθῇ ἡ ἐξουσία τῶν συγχρόνων «Τιτάνων», ποῦ τόλμησαν, ὅπως και οἱ πανάρχαιοι πρόγονοι αὐτῶν, «ἀτασθαλίη μέγα ῥέξαι ἔργον», μεγάλην ἀδικίαν νὰ πράξουν και ἔργα ἀποτρόπαια, ὥστε ποτὲ «λείπεται ἄλγεα λυγρὰ θνητοῖς ἀνθρώποισι κακοῦ δ' οὐκ ἔσται ἀλκή» (τὰ θλιβερά βασανὰ νὰ μὴ λείψουν ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους; και γιὰ τὶς συμφορὲς τοὺς αὐτὲς καμμιά γιαιτρεῖα νὰ μὴ βρίσκουν);

- 'Η άρχαία Έλληνική σκέψη πολύ κόπο κατέβαλε νά βρῆ τίς διαδικασίες, πού θά *ἐπανέφεραν* (τονίζω τήν λέξη *ἐπανέφεραν*) στήν άρχή *ἀνδρῶν ἠρώων θεῖον γένος, οἱ καλέονται ἡμίθεοι*. Αὐτοὶ οἱ «δαίμονες» *ἔσθλοὶ ἐπιχθόνιοι φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων» «πλουτοδότης καὶ τοῦτο γέρας βασιλῆιον ἔσχον*. Καί πρέπει νά προσέξουμε ιδιαίτερα τοῦτο, ὅτι προϋπήρχαν καί αὐτῆς τῆς άγνωστης χρονολογικῆς περιόδου, πού ἔζησεν ὁ Λυκοῦργος, θεσμοὶ πού προέβλεπαν διαδικασίες γιά τήν ανάδειξη τῶν ἀρίστων, μέ γέρας αὐτῶν τὸ βασιλικὸ σκῆπτρο. Ἐπομένως ἦταν πολὺ φυσικὸ ὁ Λυκοῦργος νά θέλει νά ἐπαναλάβει κατὰ κάποιον βαθμιαῖο τρόπο τίς άρχαίες διαδικασίες τίς ὁποῖες, ἴσως, τοῦ ἐμπιστεύτηκαν οἱ θεματοφύλακες τῶν Δελφῶν, οἱ ἔχοντες ὁμηρεύσει στό ἄβατο τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος τήν «*ὄμφη*» τοῦ ἄνακτος τῶν Δελφῶν Διός.
- Εἶναι ἐπομένως σπουδαία ἡ συμβολή τοῦ συγγραφέως στήν προσπάθειά του νά δώσει ὅσα μέ τήν δική του ἔρευνα διαπίστωσε, ὅτι ἀνήκουν στὸν νομοθέτη Λυκοῦργο καί τὰ ὁποῖα ἐπέδρασαν εὐεργετικῶς στή διαμόρφωση τοῦ πολιτεύματος τῆς Σπάρτης. Ἐκ τῆς μελέτης τοῦ πολιτεύματος αὐτοῦ εἶναι δυνατὸ νά προκίψουν ἀπαντήσεις στό θέμα τοῦ ἐλέγχου τῶν σημερινῶν θεσμῶν. Εἶναι δυνατὸ νά γίνουν, σὲ πολλὰ πράγματα, ἡ Λυδία λίθος, γιά νά ἐκτιμηθεῖ ἡ ἀξία αὐτῶν: Χρυσὸς ἢ ντενεκές.
- Θά παρατηρήσω μόνο, πῶς ἔπρεπε ὁ συγγραφεὺς νά σταθῆ μέ ἐρωτήματα στό χῶρο τῆς χρονολογήσεως ὄχι μόνον τῆς περιόδου ἀκμῆς τοῦ Λυκοῦργου ἀλλὰ καί στὸν τρόπο τῆς προσφωνήσεως αὐτοῦ κατὰ τήν ἐπίσκεψη τοῦ *«Πυθοὶ ἐν ἠγαθέη γυάλοις ὑπο Παρνασοῖο»*, ὅπου *«σῆμ' ἔμεν ἐξοπίσω θαῦμα θνητοῖσι βροτοῖς»* (σὴν Πυθῶ, στίς προστατευόμενες, ἀπὸ εὐγενικῆς καταγωγῆς ἀνθρώπους, κοιλάδες στοὺς πρόποδες τοῦ Παρνασοῦ, ὅπου εἶχε στήσει σημάδι ὀρατὸ καί αἰώνιο ὁ Ζεὺς, πού οἱ θνητοὶ ἀνθρώποι νά θαυμάζουν) (Θεογονία/Δαυλὸς 62/1987). Τοῦ εἶπαν λοιπὸν προσφωνώντας αὐτὸν [Διόδωρος]: *«Ἦκει δ' εὐνομίαν αἰτούμενος· αὐτὰρ ἔγωγε δώσω τὴν οὐκ ἄλλη πόλιν ἐπὶ χθονίῃ ἔξει»* (Θά σοῦ δώσω ὅ,τι καμμία ἄλλη πόλις ἐπὶ τῆς γῆς δὲν θά λάβει, ἐφ' ὅσον ἤλθες ἐδῶ αἰτούμενος τὴν εὐνομία). Διότι θεωρῶ, φίλε κ. Ἀλεξιάδης, ὅτι ἡ παρουσία τῆς Θέμιδος στὸν Ἑλληνικὸ χῶρο πηγαινεὶ πολὺ πίσω ἀπὸ τὰ Ἀνατολικά δίκαια, πού θεωροῦνται ὡς προγενέστερα αὐτῆς. Οἱ πῆλινες πινακίδες καί τὰ *«τέρατα καὶ σημεία»* καί ὅσα ἀνεγράφοντο ἐπ' αὐτῶν δὲν ἦταν ποτὲ δυνατὸν νά ἐκφράζουν π.χ. τὸν Μινωικὸ πολιτισμὸ μέ τὰ ἀριστουργήματα τῆς τέχνης σ' ὅλα τὰ ἐπίπεδα (ζωγραφικῆ-γλυπτικῆ-κόσμημα κ.ά.) οὔτε τὰ μνημεῖα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ὁδοποιίας, λιμένων, ναυπηγικῆς καί τῶν ἐπακόλουθων αὐτῆς γεωγραφίας, μαθηματικῶν, ἀστρονομίας κ.λπ. *Λογικῶς ἀντέχει ἡ «παντρεία» αὐτῶν τῶν δύο πραγμάτων*; Οἱ Μινωῖτες ἀγνοοῦσαν τίς διφθέρες; τὰ λεπτὰ φύλλα ζύλου; τὰς βύβλους; τὸ ὕφασμα; Μποροῦσαν νά ζωγραφίζουν ἢ νά σκαλίζουν ἀριστουργήματα, ἀλλὰ στεροῦντο ἀναλόγου γραφῆς πρὸς τὸν πολιτισμὸν των; Μήπως ἐπειδὴ στερηθήκαμε, λόγω τῆς φθαρτότητος τῶν ἐπιφανειῶν, τὴν νεώτερη γραφή, τὰ μουσειακὰ αὐτὰ ἀρχεῖα γραφῆς τὰ θεωρήσαμε σὰν ἀποδείξεις χρονολογήσεως κ.λπ.; Αὐτὰ καί ἄλλα πολλὰ, νομίζω, θά ἔπρεπε νά μᾶς κάνουν ἐπιφυλακτικὸς ἐμᾶς τοὺς Ἑλληνας στὰ «πορίσματα» τῶν χρονολογήσεων τῆς ἐπιστήμης τῆς γλωσσολογίας.
- Τέλος θά ἐπαναλάβω ὅτι *«Τὸ Δίκαιον τῆς άρχαίας Σπάρτης»* εἶναι μιὰ ἀξιόλογη καί ἔντιμος ἐργασία, πού χρεῖα μεγάλῃν ἔχομεν αὐτῆς. Σᾶς συχαίρω.

Η.Α. Τσατσόμοιρος

ΕΠΙΛΟΓΗ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΜΑΣ ΑΠΕΣΤΑΛΗΣΑΝ

ΜΑΝΩΛΗΣ ΜΑΡΚΑΚΗΣ, *Ἀπὸ τὸ Λόγο στό ὄν (φιλοσοφικὸ μελέτημα)*, Ἀθήνα 1987.

Μιὰ ἐξαιρετικὴ μονογραφία τοῦ γνωστοῦ

κοινωνιολόγου, φιλοσόφου καί λογοτέχνη Μ.Μ., ἀνάτυπο ἀπὸ τὸ περιοδικὸ τοῦ «Παρνασοῦ». Σ' αὐτῇ, μέ ιδιαίτερότητα καί πυκνότητα

και χαρισματική αφαιρετική δύναμη αυτοσχεδιάζεται ή οντολογική παρουσία των αρχαίων Έλλήνων σοφών και φιλοσόφων. Έλληνολότρης κι Έλληνοϊσκιωτος ο συγγραφέας με την άπεφθη έκφραση μάς τέρπει, μάς θέλγει και μάς μορφώνει.

O.M.A.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΑΒΕΛΛΙΟΣ, *Έπαθλα και Χάριτες (ποιητική συλλογή)*, Άθήνα 1987.

Ίδιότυπος όσο και ενδιαφέρουσα ή νέα ποιητική συγκομιδή του Άθαν. Άβέλλιου. Ένας πλούτος τόσο στην θεματολογία όσο και στους ρυθμούς, τὰ μέτρα και τὴν φόρμα χαρακτηρίζει ἀπὸ μιὰ πρώτη ἄποψη τὴν ποίηση αὐτή. Παράλληλα ὅμως διαπιστώνουμε και μιὰ ποικιλία ὅσο και ἔντονη ἰδιορρυθμία στὴν διατύπωση. Ὁ ποιητὴς ἀρθρώνει τὸ λόγο του μέσα ἀπὸ μιὰ περίπλοκη, συχνὰ ἔντονα καθαρολόγο γραφή χρησιμοποιοῦντας τοὺς πιὸ διαφορετικούς κάθε φορά γραμματικούς τύπους. Κάποιες καβαφικές ἐπιδράσεις εἶναι ὀλοφάνερες ἐδῶ κι ἐκεῖ (π.χ. στὸ «Εὐάγγελος Λαμπίρης, 19ος αἰὼν μ.Χ.»), ἐνῶ ἡ προτίμησή του σὲ ἐκφραστικούς τρόπους ἀσυνήθιστους ἴσως εἶναι αὐτὸ πὺν συντελεῖ περισσότερο στὴν διάμορφωση ἑνὸς προσωπικοῦ ὅφους. Ἰδιαίτερα, τέλος, ἐπισημαίνουμε τὸ ἐπιγραμματικὸ στοιχείο στὴν ποίηση τοῦ Α.Α., πὺν συχνὰ δημιουργεῖ παράξενες μουσικὲς ὅσο και αἰσθητικὲς ἐντυπώσεις. Μ' ἄρσαν ποιήματα ὅπως ἡ «Σπονδή», «Ύπατία», «Ὀπτασία», «Σύγκρουσις καθήκοντων», «Ἰκεσία», «Ἐλπίδα» κ.λπ.

E.G.P.

Θ. Κ. ΤΡΟΥΠΗΣ, *Σκαλίζοντας τὶς ρίζες μας. (Έποχικὴ λαογραφικὴ-ἱστορικὴ-λογοτεχνικὴ ἔκδοση)*, Ἄνοιξη 1987.

Εἶναι τὸ δεῦτερο τεῦχος περιοδικοῦ ἐπιμελημένης πολυσελίδου ἔκδοσης με ἐκλεκτὴ λαογραφικὴ ὕλη πὺν διευθύνει, συντάσσει και ἐκδίδει ὁ κ. Θ.Κ. Τρουπὴς ἀπὸ τὴν Κ. Ἄχαῖα. Τὸ πλῆθος τῶν ἀλφαβητικὰ ταξινομημένων παροιμιῶν και παροιμιωδῶν φράσεων, τῶν λαογραφικῶν στοιχείων γιὰ τὸ γάμο και τὸν θάνατο, τὰ τραγούδια του και τὰ μοιρολόγια, ἀποτελοῦν πραγματικὸ θησαυρὸ, πὺν ἀποκαλύπτει ὁ Θ.Κ. Τρουπὴς σκαλίζοντας με μεράκι τὶς ρίζες μας. Τοῦ ἀξίζει τὰ θερμότερα συγχαρητήρια.

E.E.M.

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΤΣΑΛΙΚΗ, *Τὸ πρόσωπο τοῦ Ἰούδα (παιδικὸ θέατρο)*, Ἄθήνα 1987.

Καλογραμμένο παιδικὸ θεατρικὸ ἔργο ἀπὸ

τὴ γνωστὴ ποιήτρια, πεζογράφου και ἐκδότρια τοῦ περιοδικοῦ «Τὸ κουτὶ τῆς Πανδώρας».

E.E.M.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ, *Ξάνθος Λυσιώτης και Μελῆς Νικολαΐδης τὰ δυὸ ξαδέφρα. Ἑλληνικὸς Πνευματικὸς Ὀμιλος Κύπρου. Λευκωσία 1987.*

Μιὰ χειρόγραφη ἔκδοση τῆς ἀλληλογραφίας τῶν δυὸ πνευματικῶν ἀνθρώπων και συγγενῶν, ἀπὸ τὸν βραβευμένο ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν Κύπριο λογοτέχνη κ. Κ.Χ. Γιὰ ὅσους τοὺς ἤξεραν ἡ σκέφτονται νὰ ἐντυφῆσουν στὸ ἔργο τους. Πίσω ἀπὸ τὰ κοινωνικὰ και φιλολογικὰ γεγονότα ἀναφαίνεται ἡ τραγωδία τῆς νήσου και τὸ ἀκαταπράυντο ἄγχος γι' αὐτὴν.

O.M.A.

ΒΙΚΥ ΛΑΓΟΥΪΑ, *Πρωτόλεια. Ἄθήνα (ποιήματα)*

Προλογίζοντας ὁ καθηγητὴς Θέμης Ἀποστολόπουλος τὸ πρῶτο βιβλίο με ποιήματα τῆς κ. Βίκυ Λαγούια τοποθετεῖ εὐστοχα τὰ ποιητικὰ τῆς δημιουργήματα. Ἐτσι θὰ τὰ δοῦμε κι ἐμεῖς, γιὰτὶ μόνο κάτω ἀπ' αὐτὲς τὶς προϋποθέσεις, δικαιώνεται ἡ ἐντυπη παρουσία τους. Πραγματικὰ εἶναι μιὰ ἀπλοικὴ προσπάθεια διατύπωσης ἐσωτερικῶν κραδασμῶν, πὺν πετυχαίνουν ὡστόσο νὰ μάς κάνουν νὰ νιώσουμε τὴν συγκίνηση τῆς δημιουργοῦ τους. Συναισθηματικὰ κεντρίσματα, βιώματα καθημερινῆς ζωῆς, λύπες, χαρὲς, ἀπογοητεύσεις συνθέτουν τὸ πενιχρὸ θεματολογικὸ ὕλικὸ τῶν στίχων τῆς κ. Β.Λ. Ἐδῶ ὅμως κι ἐκεῖ ἐκλύεται μιὰ λυρική διάχυση, παρ' ὅλο πὺν τὸ ἄδέξιο γράψιμο συχνὰ μάς ἀφήνει αἰσθητικὰ μετέωρος. Κάποια προσοχὴ στὴν διατύπωση, στὴν διαμόρφωση τοῦ στίχου θὰ ἔκανε τὴν ποίησὴ τῆς σαφῶς καλύτερη.

E.G.P.

ΣΤΑΥΡΟΣ ΜΕΛΙΣΣΙΝΟΣ, *Ἀντικομματικὰ και... Νεγρεπόντια (σατυρικὰ ποιήματα)*, Ἐλευθερη Σκέψις, Ἄθήνα 1987.

Ένα πολὺ γουστόζικο βιβλίο ἔγραψε ὁ γνωστός μας γιὰ τὴ λυρική και μεταπλαστικὴ του ποίηση Σ.Μ. Αὐτὴ τὴ φορά εἶναι σατυρικὸ και ἀποτελεῖ ἀντίλογο (ἀλλὰ ὅχι λιβέλο) στὸ βιβλίο «Τὰ Κομματικὰ» τοῦ λογοτέχνη Γιάννη Νεγρεπόντη. Στὰ ποιήματά του αὐτὰ ὁ Σ.Μ. μπορεῖ νὰ παρομοιαστὲ με τὸν Ἰουβενάλι ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους και τὸν Παναγιώτη Παπαδοῦκα ἀπὸ τοὺς νεωτέρους. Ἡ διαφορὰ του με τὸν Νεγρεπόντη εἶναι οὐσιαστικὴ. Ἐνῶ ἐκεῖνος (ὁ Ν.) ἀπαρνέεται τὴ μεθοδολογία τοῦ κομμουνισμοῦ,

άλλα δέχεται τη φιλοσοφία του, αυτός (ό Μ.) αρνείται και τὰ δύο. "Ένα χαρακτηριστικό του τετράστιχο στο σημείο αυτό απαρτίζει επιτυχημένη σύζευξη —σὲ ἄλλο στὸλ βέβαια— τῆς «Σερενάδας» καὶ τῶν «Δειλιῶν τῆς Κυριακῆς» τοῦ Ζαχαρία Παπαντωνίου:

«Τ' ἀπόγευμα τῆς Κυριακῆς, πού ΡΙΖΟ κι ὄλα τ' ἄλλα

τοῦ κόμματος... τριαντάφυλλα, τὰ 'χεις πιά... ξεφυλλίσει,

σύντροφε: κοίτα νὰ χαρεῖς τὴ ζήση σου μιὰ στάλα!

"Χούγια τῆς μάζας" μὴν κλωτσᾶς, καὶ μιὰ 'ναι ἢ δόλια ἢ ζήση...».

O.M.A.

ΜΙΧΑΛΗΣ ΜΟΙΡΑΣ, *Ὁ λαθραῖος (μυθιστόρημα)*, Σ.Ι. Ζαχαρόπουλος, Ἀθήνα 1987.

Ὁ Μ.Μ. δὲν εἶναι ἀφυέστερος τῶν καλῶν Ἑλλήνων καὶ ξένων ὁμοτέχων του μυθιστοριογράφων. Τουναντίον μάλιστα, ἡ μετανάστευσή του στὴν Ἀμερικὴ τὸν ὠφέλησε. Εἶναι γνωστὸ, ὅτι ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων τὰ ἱκανότερα ἄτομα στὸν Ἑλληνικὸ χῶρο πῆγαιναν σὲ ἄλλες χῶρες, στὴν Ἀρχαία Ἑλλάδα: στὶς ἀποικίες. Ἐπέστρεφαν ὅμως συνήθως στὴ μητρόπολη (ὅπως κι ὁ Μ.Μ.) μεταφέροντας τὴ σοφία κι ἐμπειρία τους, πού ἐκεῖ ἀπέκτησαν. Τὸ μυθιστόρημα αὐτὸ, πού ἀναφέρεται στὴ ζωὴ τοῦ ἀπόδημου ἑλληνισμοῦ (ἂν καὶ ὁ Μ.Μ. δὲν ἦταν λαθραῖος, ὅπως ἐπισημαίνει στὴν εἰσαγωγή του ὁ Γιῶργος Γιάνναρης) φαίνεται αὐτοβιογραφικὸ ἢ τουλάχιστον βιοματικὸ. Ἡ γραφὴ του εἶναι ρεαλιστικὴ καὶ ἡ πλοκὴ του πειστικὴ. Μὰ κι ἡ ποιητικὴ ἐκτόνωση δὲ λείπει ἀπὸ τὸ ἔργο του: *«Ὁραματίζομαι μιὰ ἀτέλειωτη σκάλα πού ὀδη-*

γεῖ στὸ χάος... Τὰ χρώματα τῆς Ἴριδας ἐνυλάσσονται μὲ τὸ βαθὺ γαλάζιο τοῦ ὀρίζοντα κι οἱ πονεμένες καρδιές χτυποῦν ἀνυπόφορα ἔτοιμες νὰ σπᾶσουν. Σκέφτομαι ὅλους ἐκείνους τοὺς ἀπόκληρους πού σεργιανίζουν ἔρημοι στὰ νοτισμένα πάρκα καὶ στοὺς σκοτεινοὺς δρόμους. Οἱ ἄρρωστοι βογοῦν ἀπὸ φρικτοὺς πόνους σ' ἀνηλιαγα καὶ παγερὰ ὑπόγεια κι οἱ πλοῦσιοι χαμογελοῦν εἰρωνικά, κρυμμένοι πίσω ἀπ' τὰ πλαστικά τους προσωπεῖα».

O.M.A.

(N.A. ΓΚΟΥΜΑΣ). *Ἴουβενάλης (σάτιρες)*, Μαυρίδης, Ἀθήνα 1987.

Ὁ πικρὸς καὶ λαμπρὸς Ἴουβενάλης εἶναι ὁ τελευταῖος μεγάλος Ρωμαῖος συγγραφέας πού ἔγραψε λατινικά. Γιατί ὁ ἐξῆσου μεγάλος —σὲ ἄλλο εἶδος, βέβαια— Μάρκος Αὐρήλιος ἔγραψε ἑλληνικά. Ὁ Ἴουβενάλης μαζί μὲ τὸ σύγχρονό του Τάκιτο περιγράφουν δυνατὰ καὶ παραστατικὰ τὴν ἀνηθικότητα καὶ παρακμὴ τῆς ἀρχαίας Ρώμης. Πολλοὶ οἱ παραλληλισμοὶ μὲ τὴ σημερινὴ ἐποχὴ ἢ κοινωνία: "Ὅπως λέει ὁ Ἴουβενάλης στὴν ἀνά χειρὰς ἔκδοσή: *«Τόλμησε κάτι ποῖ Γυῆρο στενόχωρη ἢ κάτεργο ἀξίζει, κάτι ἂν θές νὰ 'σαι τιμωτῆτα ἐκθειάζεται, μὰ τουρτουρίζει»* (Σάτιρα I, 73-74). Ἡ εἰσαγωγή καὶ τὰ ἐρμηνευτικὰ σχόλια τοῦ κ. Ν.Α.Γ. κατατοπιστικὰ γιὰ τοὺς ἀπληροφόρητους καὶ ὄχι ἀποσκοποῦντα *«στὴν προώθηση τῶν ἰουβεναλικῶν μελετῶν, γιὰ τίς ὁποῖες ὑπάρχει ἀπέραντη διεθνὴς βιβλιογραφία»*, ὅπως ἀναφέρει χαρακτηριστικά. Ἡ μετάφρασή του, ἂν καὶ ἐμμετρῆ, δὲν περνάει ἀπὸ τὸ κρεββάτι τοῦ Προκρούστη, ἀλλὰ ἔχει τὴν ἰκμῶδα τῆς ἐμπνευσης. Συγχαρητήρια!

O.M.A.

Ο ΣΤ' ΤΟΜΟΣ ΤΟΥ «ΔΑΥΛΟΥ»

- Ὁ Στ' τόμος τοῦ «Δαυλοῦ» (τεύχη 61-72, Ἰανουάριος-Δεκέμβριος 1987) πολυτελῶς δεμένος (πανόδετος) διατίθεται μόνον στὰ Γραφεῖα τοῦ Περιοδικοῦ. Περιέχει ὅ,τι τολμηρότερο γράφεται σήμερα σὰν ἀδογματῆστη ἀναζήτηση στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα.
- ΣΕΛΙΔΕΣ 720. — ΔΡΧ. 3.000.
- Ἀποστέλλεται καὶ ταχυδρομικῶς κατόπιν τηλεφωνήματος στὰ τηλ. 32.23.957 ἢ 98.41.655.
- Οἱ ἀναγνώστες πού ἐπιθυμοῦν νὰ βιβλιοδετήσουν σὲ τόμους καλὰ καὶ οικονομικὰ τὰ εἰς χεῖρας τους τεύχη τοῦ «Δαυλοῦ» μποροῦν νὰ ἀπευθύνωνται στὸ βιβλιοδετεῖο τοῦ κ. Γιάννη Μπούντα, Μεσολογγίου 16, Ἐξάρχεια, τηλ. 36.41.333.

Ἡ ἔσχατη κατάπτωση τῆς Παιδείας

Αν ἔχει κανεὶς τὴν ὑπομονὴ νὰ διαβάσει μιὰ εἰσαγωγικὴ ἔκθεση, ποὺ προτάσσεται στὸ νόμο γιὰ τὴ δομὴ καὶ λειτουργία τῶν ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων, χωρὶς νὰ εἶναι βαθὺς γνώστης τῶν ἐκπαιδευτικῶν πραγμάτων, θὰ διαπιστώσει ἀμέσως τὴν ἀναίσχυτη ὑποκρισία καὶ ἰδίως τὴν λογικὴ σύγχυση αὐτῶν, ποὺ συνέταξαν τὸ κείμενο. Ὁ νόμος λειτουργίας τῶν πανεπιστημίων εἶναι πρωτοφανὲς μνημεῖο παραλογισμοῦ, τὸ ὁποῖο νομιμοποιεῖ ἀπαράδεκτες συνδικαλιστικὲς ἐπιδιώξεις, ποὺ καλλιεργοῦν ἕνα ἀνευδοκίμο ἀρριβισμό. Ἡ δομὴ τοῦ νόμου χαρακτηρίζεται κυρίως ἀπὸ τὴν βάνουση κακοποίησιν τῆς λογικῆς καὶ τὴν ἀποθέωσιν τοῦ παραλόγου. Δὲν χρειάζεται βαθειὰ μελέτη καὶ ἀνάλυσιν τῶν παραγράφων τοῦ νομοθετικοῦ αὐτοῦ ἐξαμβλώματος, γιὰ νὰ διαπιστωθεῖ ἡ λαϊκίστικη ἀνευθυνότης τοῦ ἀδιστακτοῦ νομοθέτη. Ἐν ὀνόματι παραχαραγμένων ἀξιών, ὅπως τῆς ἐλευθερίας σκέψεως καὶ τῆς δημοκρατίας, θεσπίζει τὴν ἀναξιοκρατίαν, τὸν κομματισμὸν, τὴν συναλλαγὴν καὶ τὴν φαυλότηταν, περιφρονώντας καὶ τὶς στοιχειώδεις ἀρχὰς τῆς κοινῆς λογικῆς.

Επειδὴ ἡ λεπτομερὴς ἀνάλυσιν τῶν διατάξεων εἶναι τελείως ἀνιάρη καὶ δὲν προσφέρει τίποτα τὸ οὐσιαστικόν, θὰ περιορισθοῦμε στὴν ἀναφορὰ συγκεκριμένων χαρακτηριστικῶν παραδειγμάτων, ποὺ ἀποδεικνύουν τὴν συγχύσιν φρενῶν.

- α) Ἡ δομὴ τοῦ ἐκλεκτορικοῦ σώματος θεσπίζει τὴν ἐξάρτησιν τῶν ἐκλεκτόρων ἀπὸ τοὺς ἐκλεγομένους, πρᾶγμα ποὺ καθιστᾷ διάτρητο τὸ κύρος τῶν ἐκλογῶν, γιὰ τὸ δὲν ἐξασφαλίζει τὸ ἀδιάβλητο τῆς κρίσεως· π.χ. οἱ καθηγητὲς προάγουσιν τοὺς λέκτορες, οἱ ὁποῖοι μὲ τὴν σειράν τους ἐγκρίνουσιν τὰ ἐρευνητικὰ κονδύλια, τὶς ἐκπαιδευτικὰ καὶ ἐρευνητικὰ ἄδειας, τὶς ἀναθέσεις τῶν μαθημάτων καὶ τὰ συγγράμματα τῶν καθηγητῶν.
- β) Οἱ εἰσηγητικὲς ἐπιτροπὲς τῶν ἐκλογῶν ἢ προαγωγῶν καθηγητῶν ψηφίζονται καὶ ἀπὸ τοὺς ὑποψηφίους, οἱ ὁποῖοι μαζὺ μὲ τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν φοιτητῶν (δηλαδὴ κομματικῶν ὀργάνων) ἀποτελοῦσιν τὴν πλειοψηφίαν. Πρᾶγμα ἀπαράδεκτον, γιὰ τὸ συνήθως οἱ ἐπιτροπὲς γίνονται σύμφωνα μὲ κομματικὰ κριτήρια καὶ ὄχι μὲ ἐπιστημονικά!
- γ) Στὴν ἐγκρίσιν καὶ σύνταξιν τῶν προγραμμάτων σπουδῶν καὶ ἐρευνας συμμετέχουσιν καὶ ψηφίζουσιν οἱ φοιτητὲς καὶ μάλιστα ἀποτελοῦσιν τὸ 50% τῶν ψηφοφόρων τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ. Δηλαδὴ οἱ ἐκπαιδευόμενοι γνωρίζουσιν ἐκ τῶν προτέρων ἐπακριβῶς τὸ τί πρέπει νὰ μάθουν καὶ ἀποφασίζουσιν. Βεβαίως αὐτὸ γιὰ τὸν κοινὸν νοῦν εἶναι ἀντιφατικόν, ὅχι ὅμως καὶ γιὰ τοὺς σοφοὺς λαϊκιστὰς, οἱ ὁποῖοι παρεχώρησαν αὐτὸ τὸ ἐπικίνδυνον δικαίωμα στὴν ἄκριτη μάζαν τῶν κακῶν φοιτητῶν, ὡς ἀντάλλαγμα γιὰ τὴν ὑποδούλωσίν τους στὸ κομματικόν ὄργανον.
- δ) Οἱ λέκτορες, ἄπειροι ἐρευνητὲς καὶ δάσκαλοι, ἔχουσιν τὸ δικαίωμα νὰ διδάσκουσιν αὐτοδυνάμως καὶ νὰ γράφουσιν βιβλία ἀμφιβόλου ποιότητος, καὶ τὸ χειρότερον νὰ διευθύνουσιν καὶ νὰ ψηφίζουσιν διδακτορικὰς διατριβὰς.
- ε) Ἡ ἐκλογὴ τῶν πανεπιστημιακῶν διοικήσεων εἶναι ἕνα τρελλὸν πανηγύρι.

Ὁ ὑποψήφιος «πρύτανης» εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ἐκλιπαρεῖ τὴν ψῆφο καὶ τῆς τελευταίας καθαρίστριας.

Δ ἐν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ ἐξαρθεῖ ὅλο τὸ μεγαλεῖο τῶν ἀντιφάσεων καὶ τοῦ ἐξευτελισμοῦ τῶν ἀξιών τοῦ ὀλεθρίου νόμου. Ἐπιβάλλεται ὅμως νὰ «θαυμάσουμε» μερικὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐφαρμογῆς του.

- I) Ἡ κατάργηση τῆς ἱεραρχίας καὶ ἡ ἀνεξαρτησία τῶν μελῶν τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ (δηλαδὴ παλαιῶν βοηθῶν) ὄχι μόνον ἔφερε τὴν δυσλειτουργία στὸ ἐκπαιδευτικὸ καὶ ἐρευνητικὸ ἔργο. ἀλλὰ, τὸ χειρότερο, ἐκμηδένισε τὴν ποιότητα τῶν σπουδῶν, γιατί πεπειραμένοι ἐκπαιδευτικοὶ λειτουργοὶ ὑποκαθίστανται ἀπὸ ἄπειρους καὶ ἀκατάλληλους, οἱ ὁποῖοι συμβιβάζονται μὲ τὶς διευκολύνσεις πού ζητοῦν οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ κομματικοῦ φοιτητικοῦ συνδικαλισμοῦ. Ἄλλωστε οἱ παροχὲς γίνονται, γιατί σ' ὅλες τὶς προαγωγὰς συμμετέχουν τὰ κομματικὰ ὄργανα τῶν φοιτητῶν, ὑποβάλλοντας ἐκθεση γιὰ τὴν διδακτικὴ ἱκανότητα τῶν ὑποψηφίων.
- II) Τὸ διδακτικὸ προσωπικὸ τῶν Α.Ε.Ι. ἐξελίσσεται χωρὶς τὴ δυνατότητα πραγματικῆς ἀνανέωσής του. Συγκεκριμένα, ὡς ἔχουν τὰ πράγματα, οἱ καθηγητικὲς θέσεις θὰ καλυφθοῦν ἀπὸ τοὺς ὑπάρχοντες λέκτορες, χωρὶς νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ πρόσληψη καθηγητῶν ἀπὸ μεγάλα ἐρευνητικὰ κέντρα ἢ πανεπιστήμια τοῦ ἐξωτερικοῦ. Πρᾶγμα πού ὀδηγεῖ στὸν πνευματικὸ καὶ ἐπιστημονικὸ ἐκφυλισμὸ, γιατί δὲν ὑπάρχει αὐτοδύναμη ἐπιστημονικὴ ἐρευνα στὸν Ἑλληνικὸ χῶρο. Δὲν θεσμοθετοῦνται ἐλεύθερες θέσεις, οἱ ὁποῖες νὰ μποροῦν νὰ διεκδικηθοῦν ἀπὸ ὑποψηφίους ἐκτὸς τῶν ἰδίων πανεπιστημίων, γιατί προκηρύσσονται θέσεις – φωτογραφίες σὲ περιεχόμενο πού ἐξυπηρετοῦν τὴν προαγωγή τοῦ ὑπάρχοντος διδακτικοῦ προσωπικοῦ.
- III) Ἡ μονιμότητα σὲ ὅλες τὶς βαθμίδες τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ ἀναπτύσσει τὸ πνεῦμα τοῦ δημοσίου ὑπαλληλίσκου, ὁ ὁποῖος μπορεῖ νὰ προάγεται καὶ μὲ συνδικαλιστικούς ἀγῶνες. Οἱ «πανεπιστημιακοὶ» περιορίζονται σ' ἓνα ἀσήμαντο ξεπερασμένο διδακτικὸ ἔργο καὶ ἰδίως σὲ κομματικὴ ἢ συνδικαλιστικὴ δουλειά.
- IV) Οἱ διάφοροι νόμοι πού ἐκδίδονται κατὰ καιροὺς προάγουν χαρακτηριστικῶς τὰ μέλη τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ σὲ ὅλες τὶς μεταβατικὰς διατάξεις. Τὸ γεγονός αὐτὸ διαφθείρει τὸ ἐπιστημονικὸ ἦθος τῶν πανεπιστημιακῶν λειτουργῶν καὶ κατεβάζει δραματικὰ τὸ ἐπίπεδό τους. (Π.χ. ὑπάρχει καθηγητὴς, ὁ ὁποῖος ἔχει τόσο χαμηλὴ πνευματικότητα, ὥστε ἰσχυρίζεται δημοσίως, ὅτι μὲ 500 λέξεις μπορεῖ νὰ ἐκφράσει ὅλες τὶς γνώσεις του). Οἱ νέοι τυχάρπαστοι «πανεπιστημιακοί», χωρὶς νὰ ἔχουν συνείδηση τῶν καθηκόντων τους, λόγω τοῦ τρόπου πού ἀναρριχήθηκαν, ἀναπαράγουν νέους ἀνικάνους ἀρριβιστὲς στὶς κενὲς θέσεις, μὲ ἀποτέλεσμα τὴ διαίωνιση τοῦ σκοταδισμοῦ.
- V) Τὰ πανεπιστήμια ἔχουν μετατραπῆ σὲ κατώτερες σχολὰς κακῆς ποιότητος, γιατί ἡ μᾶζα τῶν κακῶς ἐπιλεγμένων φοιτητῶν καὶ οἱ ἀνίκανοι καιροσκόποι «πανεπιστημιακοὶ» ἐπιβάλλουν τὴν καθολικὴ ἰσοπέδωση

πρός τὰ κάτω, ἐγκρίνοντας προγράμματα σπουδῶν καὶ ἔρευνας στὰ μέτρα τους· ἄλλωστε ὁ ὅρος «πανεπιστημιακός» εἶναι ἡ γλωσσικὴ ἀπόδοση τῆς ἰσοπέδωσης. Τὰ προγράμματα σπουδῶν ποὺ συντάσσουν οἱ ἑτεροκίνητοι «πανεπιστημιακοί» εἶναι ἀναχρονιστικά μὲ νέους τίτλους ποὺ δὲν ἀνταποκρίνονται στὸ περιεχόμενο.

VI) Ἡ ἠθικὴ καὶ οἰκονομικὴ μείωση τοῦ καθηγητοῦ ἀποτελεῖ ἀντικίνητρο γιὰ τὴν προσέλκυση στὸν πανεπιστημιακὸ χῶρο ἰκανῶν ἀτόμων. Οἱ ὑπάρχοντες ἐντὸς τῶν ἰδρυμάτων ἱκανοὶ καὶ δόκιμοι ἐρευνητὲς προσκρούουν στὰ συμπλέγματα τῶν ἀνικάνων, οἱ ὅποιοι εἶναι ἐλεύθεροι καὶ ἔχουν τὴν ἰσχὺ νὰ τοὺς ἐμποδίσουν. Π.χ., τοὺς στεροῦν τὰ ἐρευνητικὰ κονδύλια καὶ τοὺς ἀπαγορεύουν νὰ συνεργαστοῦν μὲ μεγάλα ἐρευνητικὰ κέντρα, προβάλλοντας ἰδεολογικοὺς καὶ πολιτικοὺς λόγους. Δὲν εἶναι ὀλίγες οἱ περιπτώσεις ποὺ ἐπικρατοῦν οἱ καταστρεπτικὲς ἠλιθιότητες τῶν δογματικῶν.

VII) Τέλος ἡ συστηματικὴ συκοφάντηση τῆς ἐπιστημονικῆς αὐθεντίας κρύβει ἓνα ἀνήθικο πόλεμο κατὰ τῶν ἐπιστημονικῶν σχολῶν, δηλαδὴ οἱ ἀσήμαντοι προσπαθοῦν μὲ κάθε τρόπο νὰ μειώσουν τὸ πρωτόπορο θεμελιακὸ ἔργο τῶν ἰδιοφυῶν, ποὺ ἀποτελεῖ τὴν βάση γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ ἐξέλιξη. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἀσυνειδησία τῶν ἀμυήτων τοὺς ἐπιτρέπει νὰ ἀσεβοῦν σὲ βάρος τῶν δημιουργῶν μὲ κυνικὴ ἀναίδεια.

Απὸ τὴν ἀνάλυση τοῦ προβλήματος τῆς παιδείας εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ διαπιστώσουμε ὄχι μόνον τὴν ἀνυπαρξία τοῦ ἐρευνητικοῦ καὶ ἐκπαιδευτικοῦ ἔργου, ἀλλὰ —ἀλίμονο!— καὶ τὴν συστηματικὴ διαφθορὰ τῶν καλυτέρων νέων μας. Ὁλόκληρη ἡ ἐκπαίδευση εἶναι καθαρὴ ἀπάτη, γιατί ἔχει μετατραπεῖ σὲ βιομηχανία ἀγραμμάτων πτυχιούχων, ποὺ πυκνώνουν τὶς τάξεις τῶν ἀνέργων. Δυστυχῶς τὸ κατάντημα τῆς ἐλληνικῆς παιδείας δὲν συγκινεῖ τοὺς ὑπεύθυνους, οἱ ὅποιοι προσπαθοῦν νὰ πείσουν τοὺς ἀφελεῖς ὅτι ἔχουμε τὸ καλύτερο καὶ τὸ «*πιὸ ριζοσπαστικό*» ἐκπαιδευτικὸ σύστημα, γιατί ἰσοπεδώνει δασκάλους, μαθητὰς καὶ κλητῆρες.

Λ. Ντόκας

(τοῦ Πανεπιστημίου Πατρῶν)

ΣΥΝΤΑΚΤΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ Στ' ΤΟΜΟΥ ΤΟΥ «ΔΑΥΛΟΥ»

(Τεύχη 61-72, Ίανουάριος-Δεκέμβριος 1987)

ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ, ΤΑΣΟΣ: <i>Με κομμένη την ανάσα</i>	3651
ΑΝΤΥΠΑ, ΕΛΕΝΗ: <i>Ή απογοήτευση</i> (ποίημα).....	3514
ΑΡΓΥΡΙΟΥ, ΙΩΣΗΦ: <i>Οί τρεις σταυροί</i> (ποίημα).....	3751
— <i>Τò κουτό έντομο</i> (ποίημα).....	3827
— <i>Ή Ανδράποδα</i> (ποίημα).....	3973
ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ-ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ, ΝΙΤΣΑ: <i>Ήθικά θέματα στη</i> <i>Γενετική Μηχανική</i> (μετάφραση).....	3451
— <i>Ή άρχη της χρονόμετρησης και ή μουσική</i> (μετάφραση).....	3657
— <i>Ποιός έγραψε τὰ χειρόγραφα του Κουμράν;</i> (μετάφραση).....	3891
ΒΕΚΡΑΚΟΥ-ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΥ, ΣΟΦΙΑ: <i>Καθρέπτης</i>	3887
ΓΑΖΗΣ, ΗΛΙΑΣ: <i>Ή άφελήνιση της γλώσσας και οί άρμόδιοι</i> (έπιστολή).....	3985
ΓΑΡΙΔΗΣ, Κ.: <i>Ή Ατιτλο</i> (ποίημα).....	3359
— <i>Ή Ατιτλο β΄</i> (ποίημα).....	3696
ΓΕΡΟΥΛΜΑΤΟΥ, ΕΥΓΕΝΙΑ: <i>Του Φοίβου έπαγγελίες</i> (ποίημα).....	3641
— <i>Ή Αερογένυρες</i> (ποίημα).....	3902
ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ, ΤΑΚΗΣ: <i>Ή Έλεγχος για τον πατέρα</i> (ποίημα).....	358.3
ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΥ, ΜΑΡΙΑ: <i>Ή Εαρινή άντιφωνία σε φώς έλάσσονα</i> (ποίημα).....	3353
— <i>Μάρμαρο, που μου έξουθένωσες τὰ χέρια</i> (ποίημα).....	3714
ΔΑΝΙΚΑΣ, ΜΙΧΑΗΛ: <i>Ή Έξουσιαστές και «Λαός»</i> (έπιστολή).....	3825
— <i>Ή Αρχαία έλληνική και ζένες γλώσσες</i> (έπιστολή).....	3922
— <i>Φοινικισμός: εύστοχος χαρακτηρισμός ή στάση ζωής:</i> (έπιστολή).....	398.3
— <i>Ή Έλληνική γλώσσα και σύγχρονη έπιστήμη</i>	4018
ΔΕΛΗΣΑΒΒΑΣ, ΜΙΧ. Π.: <i>Μνήμη</i> (ποίημα).....	3504
ΔΕΠΟΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ: <i>Συζήτηση για την Ή Ατλαντίδα</i>	3515
ΔΕΦΝΕΡ. ΟΘΩΝ Μ.: <i>Ή Αντικαθρέφτισμα</i>	3448
— <i>Βασίλισσα της Μου</i> (διήγημα).....	3467
— <i>Είς μνήμη Μάρκου Ήθωνος</i>	3741
— <i>Divus Augustus Diocletianus</i>	3937
— <i>A.I.D.S./Σόδομα</i> (ποίημα) <i>Βιολέτες και κρύσταλλα</i> (ποίημα).....	3980
ΔΗΜΟΥΛΗΣ, ΣΤΕΡΓΙΟΣ: <i>Τύψη</i> (ποίημα).....	3446
— <i>Ματαιοπονία</i> (ποίημα).....	3740
ΔΙΚΑΙΟΣ, ΔΕΙΝΙΑΣ: <i>Μάτα ή γλώσσα - πάντα</i>	3355
— <i>Ή Αρνητικό τό περι τὰ Ή Αρχαία... συγκινησιακόν κλίμα</i>	3433
— <i>Ή Ο Πρωθυπουργός της χώρας</i> (έπιστολή).....	3512
— <i>Ή Έξω άπ΄ την Ή Ακαδημία ο Γιάννης Ρίτσος</i>	3697
— <i>Γλωσσικά έκ Βεργίνας</i>	3859
— <i>Παρεμβάσεις: με «όσμές» και κολλημένες στον τοίχο</i>	3957
ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ, ΣΤΑΥΡΟΣ: <i>Ποτάμι</i> (ποίημα).....	3529
— <i>Φώς</i> (ποίημα).....	3797
ΕΛΛΗΝ, ΞΕΝΙΟΣ: <i>Μετέωρα</i> (ποίημα).....	3482
ΕΡΙΝΥΣ: <i>Ή Ακροβολισμοί: Ή Ο Νομοταγής</i>	3387
— <i>Ή Ακροβολισμοί: Παγίδες</i>	3449
— <i>Ή Ακροβολισμοί: «Που πήγαν οί Ή Έλληνες»</i>	3511
— <i>Ή Ακροβολισμοί: Ή Από την θεωρία στην πράξη</i>	3573
— <i>Ή Ακροβολισμοί: Περι «λαϊκισμού»</i>	3655

— 'Ακροβολισμοί: "Ένας διάλογος γιὰ τὰ συμβαίνοντα γύρω μας.....	3715
— 'Ακροβολισμοί: 'Η δουλεία ἔρχεται μετὰ τὴ σιγὴ.....	3798
— 'Ακροβολισμοί: Πρόταση.....	3851
— 'Ακροβολισμοί: 'Ο σκοπὸς τῆς διδασκαλίας τῶν ἀρχαίων 'Ελληνικῶν.....	3897
— 'Ακροβολισμοί: Λογικὴ καὶ παράλογο.....	3981
— 'Ακροβολισμοί: Τί περιμένετε ἀπ' τὴν «Περεστρόικα»;.....	4037
ΕΥΛΑΜΠΙΟΣ, ΣΠΥΡΟΣ: <i>Τὸ παιδί καὶ ἡ καμπάνα</i> (μετάφραση).....	3790
<i>Ρωμιοσύνη καὶ «κουλτουριάρηδες»</i> (ἐπιστολὴ).....	3986
ΖΕΥΓΩΔΗ-ΓΛΕΖΟΥ, ΔΙΑΛΕΧΤΗ: <i>Τὰ τείχη</i> (ποίημα).....	3481
<i>Αἰγάλεως</i> (ποίημα).....	4022
ΗΣΑΪΑ, ΝΑΝΑ: <i>Σ' εὐχαριστῶ</i> (ποίημα).....	4023
ΖΟΥΜΠΟΣ, ΑΝ. Ν.: <i>Πολιτικὴ καὶ Παιδεία</i>	3447
— <i>Τὸ ἀνθρωπιστικὸ Γυμνάσιο</i>	3725
— « <i>Φαντασίαι Κατάληψις</i> ».....	3880
— <i>'Η ἔννοια τῆς «θεωρίας»</i>	4036
ΘΕΟΦΙΛΟΥ, ΦΑΙΔΩΝΑΣ: <i>'Υπεροπτικὴ ἀφήγηση</i> (ποίημα).....	3461
— <i>Λογοτέχνης, ἀλλὰ τί λογιῆς: Λειτουργὸς ἢ ἐπαγγελματίας;</i> (ἐπιστολὴ).....	3642
— <i>Λογοτέχνης: λειτουργὸς ἢ ἐπαγγελματίας;</i> (β' ἐπιστολὴ).....	3757
GOETHE, JOHANN VOLFGANG (von): <i>'Η Νύμφη τῆς Κορίνθου</i> (ποίημα).....	3475
— <i>Τὸ παιδί καὶ ἡ καμπάνα</i> (ποίημα μετ. Σπ. Εὐλάμπιος).....	3790
GOLB, NORMAN: Ποιὸς ἔγραψε τὰ χειρόγραφα τοῦ Κομράν;.....	3891
JASPERS, KARL: <i>'Η πνευματικὴ κατάσταση τοῦ καιροῦ μας</i> (20ῆ συνέχεια).....	3398
— <i>'Η πνευματικὴ κατάσταση τοῦ καιροῦ μας</i> (21ῆ συνέχεια).....	3468
— <i>'Η πνευματικὴ κατάσταση τοῦ καιροῦ μας</i> (22ῆ συνέχεια).....	3606
— <i>'Η πνευματικὴ κατάσταση τοῦ καιροῦ μας</i> (23ῆ, τελευταία, συνέχεια).....	3734
ΚΑΛΟΥΔΗΣ, ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ: <i>Προσδιοριστικὰ-δηλωτικὰ καὶ Βρεττάκος</i> (ἐπιστολὴ).....	3923
ΚΑΡΑΓΚΟΥΝΗΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ: <i>'Η Φυσικοχημεία, μία πύλη πρὸς κατανόησιν τῶν φαι-</i> <i>νομένων τῆς Ζωῆς</i>	3362
<i>Αἱ συνέπειαι τῆς ἀρχῆς τῆς συμπληρωματικότητος</i>	3689
ΚΑΡΑΜΑΝΩΔΗΣ, ΕΜΜ. Γ.: <i>'Ιστορία καὶ Μυθολογία</i> (ἐπιστολὴ).....	3354
ΚΑΡΑΣΑΒΒΑΣ, ΔΗΜ. Ι.: « <i>Ε</i> » (ποίημα).....	3590
ΚΑΡΒΕΛΑΣ, ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ: <i>'Η μάχη</i> (ποίημα).....	3890
— <i>Διχόνοια</i> (ποίημα).....	3988
ΚΑΤΣΙΓΙΑΝΝΗΣ, ΧΡΗΣΤΟΣ: <i>Στὸ λόφο</i> (ποίημα).....	3676
ΚΕΛΕΣΙΔΟΥ, ΑΝΝΑ: <i>Φερεκύδειος μῦθος-λόγος</i>	3663
ΚΕΧΑΓΙΑΣ-ΝΑΙΘΩΝΑΣ, Ν.: <i>'Ελληνικότητα καὶ 'Εξουσία</i> (ἐπιστολὴ).....	3354
— <i>'Ελληνικότητα</i> (ποίημα).....	3386
— <i>'Αφηρημένη Τέχνη</i> (ποίημα).....	3420
— <i>'Ο καπετὰν 'Αβόλας</i> (διήγημα).....	3602
— <i>Οἱ ἀλλοδαπὲς</i> (ποίημα).....	3636
— <i>Σφογγοκωλάριοι</i> (ποίημα).....	3820
ΚΟΥΡΤΟΓΛΟΥ, ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ: <i>'Ιουδαϊσμός, 'Εσσαῖοι, Χριστιανισμός</i> (ἐπιστολὴ).....	4039
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ, ΛΟΥΛΑ: <i>Πιὸ γρήγορα</i> (ποίημα).....	3694
ΚΩΣΤΑΡΑΣ, ΓΡΗΓ. ΦΙΛ.: <i>'Ιωάννης Ν. Θεοδώρακόπουλος</i>	3575
— <i>Τὰ ὄντολογικὰ καὶ ἀξιολογικὰ θεμέλια τῆς ἐπιστήμης</i>	3877
ΛΑΓΚΕ, ΕΡΣΗ: <i>Τὸ σπῖτι</i> (διήγημα).....	4046
ΛΑΖΑΝΑΣ, ΒΑΣ. Ι.: <i>'Αδιαφορία</i> (μετάφραση).....	3584
— <i>'Ελεγεία 25ῆ Προπερτίου</i> (μετάφραση).....	3866
ΛΑΜΠΡΟΥ, ΔΗΜΗΤΡΗΣ Ι.: <i>"Οραμα χειμερινῆς νυκτός</i>	3346
— <i>'Η ἀπειλὴ τῆς Τρέλλας</i>	3412
— <i>'Η ἑλληνικὴ «ἐκδίκηση»</i>	3492
— <i>Τὸ «δέον» μιᾶς ἰθύνουσας τάξεως</i>	3556
— <i>Δημαγωγία, δημαγωγοὶ καὶ δημαγωγούμενοι</i>	3620
— <i>'Οδὸς ἄνω κάτω μίη καὶ ὠπτή</i>	3684

— 'Ελληνικότητα και Ρωμιούση: Ποιά θα επιβιώση στὸν κόσμον τοῦ Μέλλοντος; ...	3748
— 'Ὀδίνες καὶ τοκετὸς τῆς Αὐτοπαιδείας.....	3812
— 'Η στάση τῶν ἐκλεκτῶν (ἀπάντηση στὸν Ι. Λιακόπουλο).....	3824
— Μάχη καὶ νίκη τῆς ἀτομικότητας.....	3876
— Μιὰ φροῦδική ἐρμηνεία	3940
— Μόνον στὴν 'Ελλάδα ἀποκρύπτεται ἡ κρητικὴ καταγωγή τῆς γραφῆς	3956
— 'Η ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἡ ἑλληνικὴ ποίηση καὶ ἡ 'Εξ-ουσία.....	4004
ΛΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, ΙΩΑΝΝΗΣ: 'Η στάση τῶν ἐκλεκτῶν (ἐπιστολή).....	3823
ΛΥΤΡΑΣ, ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ: 'Ο 'Αλέξανδρος καὶ ὁ «'Εκλεκτὸς Λαός» (ἐπιστολή).....	3756
ΜΑΚΡΗΣ, ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ: Στερνὸ τραγούδι (ποίημα)	3584
ΜΑΛΛΙΑΡΗΣ, ΓΙΑΝΝΗΣ: Μαθηματικὴ σκέψη καὶ πνευματικὸς πολιτισμὸς (ἐπιστολή) ..	3739
ΜΑΡΚΑΚΗΣ, ΜΑΝΩΛΗΣ: 'Η πνευματικὴ κατάσταση τοῦ καιροῦ μᾶς (20η συνέχεια-μετάφραση).....	3398
— 'Η πνευματικὴ κατάσταση τοῦ καιροῦ μᾶς (21η συνέχεια-μετάφραση).....	3468
— 'Ο 'Ακρίτας (ποίημα).....	3496
— 'Η πνευματικὴ κατάσταση τοῦ καιροῦ μᾶς (22η συνέχεια-μετάφραση).....	3606
— 'Η πνευματικὴ κατάσταση τοῦ καιροῦ μᾶς (23η συνέχεια-μετάφραση).....	3734
— Στὰ βήματα τοῦ ἑλληνικοῦ ὄρθρου (νεκρολογία)	3992
ΜΑΡΚΑΤΟΣ, ΚΟΣΜΑΣ: 'Η ἀρχὴ τῆς συμπληρωματικότητας καὶ οἱ 'Ελληνες (ἐπιστολή)	3826
— 'Ελληνικὴ ἢ «ἠλιοκεντρικὴ» ἀντίληψη (ἐπιστολή).....	3926
ΜΑΡΜΑΤΣΟΥΡΗΣ, ΛΕΥΤΕΡΗΣ: «'Εκ τῶν ἔνδον» (ποίημα)	3914
— Θολίνη (ποίημα).....	3966
ΜΕΛΙΣΣΙΝΟΣ, ΣΤΑΥΡΟΣ: Ποδηγέτες (ποίημα)	3482
— 'Αντικομματικὰ (ποιήματα)	3677
ΜΕΤΕΩΡΟΣ: Μετεωρισμοί: Τὸ αὐγὸ-«ἡγέτης» καὶ ἡ «κότα»-μᾶζα	3360
— Μετεωρισμοί: 'Η «Παναγιώτανα» τῆς «Σύνθεσης»	3421
— Μετεωρισμοί: Φιλοσοφία τῆς σύγχρονης πολιτικῆς 'Ιστορίας.....	3497
— Μετεωρισμοί: Οἱ μικροὶ ὄμιλοι τῶν ἀρίστων.....	3565
— Μετεωρισμοί: Περί φιλάνθρωπίας ἄλλως κοινωνικοῦ κράτους	3627
— Μετεωρισμοί: Οἱ πολυμαθεῖς μελαγχολικοὶ βλάκες.....	3695
— Μετεωρισμοί: Θὰ διασωθῆ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα;.....	3765
— Μετεωρισμοί: Αὐτοβιογραφικὸ ἢ ἀγροτικὲς διακοπὲς 1987	3821
— Μετεωρισμοί: 'Ανεπίγνωστὴ ἐπίθεση κατὰ τῆς ἑλληνικότητας	3881
— Μετεωρισμοί: Διεθνισμὸς καὶ ἑλληνικότητα.....	3967
— Μετεωρισμοί: 'Εξουσία καὶ Γλῶσσα	4027
ΜΙΣΣΙΟΥ-ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, ΕΙΡΗΝΗ: Λάμψη (ποίημα)	3430
— Στὴ μνήμη τῆς 'Ελένης Μυρογιάννη-Σαραντάκου (ποίημα).....	3722
ΜΙΧΑΗΛ, ΚΩΣΤΑΣ Π.: AIDS καὶ τὰ πάντα ρεῖ.....	3567
ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ: Τὸ πνεῦμα τοῦ 'Ελληνισμοῦ τελείως ἀσυμβίβαστο πρὸς τὸν δογματισμὸ (συνέντευξη)	3431
— 'Ανθρωπισμὸς καὶ ἀνάπτυξη	3493
— 'Ο χρόνος στὸ ἔργο τοῦ Σρίνοζα.....	3767
ΜΠΑΡΔΗΣ, ΠΑΝΟΣ: 'Αρκαδικὸς κῆπος στὴν 'Αμερικὴ (διήγημα)	3543
— 'Ανδρόνικος (ποίημα).....	3626
ΜΠΟΓΔΑΝΟΠΟΥΛΟΣ, ΔΗΜΗΤΡΗΣ: 'Ο Λουμπρούκος (διήγημα)	3673
ΜΠΟΣΙΝΑΚΗΣ, ΔΗΜΗΤΡΗΣ: 'Η κάθετη πτώση (ποίημα)	3474
— Διάψευση (ποίημα)	3921
ΜΠΟΥΖΑΝΗΣ, ΦΩΤΗΣ: 'Ελληνομάθεια καὶ ἑλληνικὸς βαρβαρισμὸς (ἐπιστολή).....	3753
— Τό... χού! (διήγημα).....	3800
— 1787-1987 (ποίημα).....	3879
ΜΠΟΥΖΕΑΣ, ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ: Τυπικὴ Λογικὴ καὶ Διαλεκτικὴ (ἐπιστολή).....	3389
— Τυπικὴ Λογικὴ καὶ Διαλεκτικὴ (ἀπάντηση εἰς Α. Ντόκαν)	3545
— Σχέση Λογικῆς, Διαλεκτικῆς καὶ Μαθηματικῶν (ἀπάντηση εἰς Α. Φωτήλαν)	3758

MURRAY, THOMAS H.: 'Ηθικά θέματα στη Γενετική Μηχανική	3451
ΜΩΡΑΛΙΔΗΣ, ΓΙΑΝΝΗΣ: Τὸ Ἑλληνικὸ Ἀλφάβητο καὶ ὁ καθηγητὴς Ν. 'Ανδριώτης	3815
ΝΕΖΕΡΙΤΗ, ΕΛΛΗ: Ἄς ἔρθει αὐτὴ ἡ ᾠρα (ποίημα)	4024
ΝΙΚΟΛΟΥΔΗΣ, ΗΛΙΑΣ Π.: Ὁ «Ἑλληνικὸς Μισελληνισμὸς» καὶ ἡ «ιερατικὴ» ἀκαδη- μαϊκὴ ἐξουσία	3623
ΝΙΚΟΡΕΤΖΟΣ, ΔΗΜΗΤΡΗΣ: Γιάννης Σκαρίμπας ἐναντίον I. Μ. Παναγιωτοπούλου (α)	3597
— Ὁ Σμυρνιὸς (διήγημα)	3863
— Γιάννης Σκαρίμπας ἐναντίον I. Μ. Παναγιωτοπούλου (β)	3915
— Ζύβνα, καλὴ (ποίημα)	4025
ΝΟΝΙΚΑΣ, ΣΠΥΡΟΣ: Ἐπὶ τὸν Σοσιαλισμὸ στὸν Καπιταλισμὸ	3499
— Χριστιανισμὸς καὶ Οἰκονομία	3562
— Ὁ Πρόεδρος	3685
— Τέχνη καὶ κριτικὴ	3804
— Τοῦ ἀνέμου (ποίημα)	3834
— Κρούοντας τὴ θύρα τοῦ 21ου αἰῶνος	3969
— Ἡλεκτρονικὴ πορεία	4048
ΝΤΟΚΑΣ, ΛΑΜΠΡΟΣ: Οἱ λογικὲς ἀντινομίες καὶ οἱ προεκτάσεις τους στὸ κοινωνικὸ σύστημα	3368
— (Ἐπὶ ἀπάντηση πρὸς Κων. Μπουζέαν)	3393
— Τὸ παράλογο καὶ ἡ πνευματικὴ ἐκτροπὴ	3413
— Ὁ φιλοσοφικὸς στοχασμὸς στὰ χρόνια τῶν μεγάλων κατακτήσεων τῆς Ἐπιστή- μης	3505
— Ὁ φιλοσοφικὸς στοχασμὸς σήμερα	3557
— Πραγματικότητες καὶ ἀντικειμενικὴ πραγματικότητα	3647
— Ποῦ πάμε;	3685
— Τὸ ἔθνος	3749
— Τὸ φαινόμενο καὶ ἡ ἀλήθεια	3828
— Ὁ Μάγος	3999
— Ἡ ἔσχατη κατάπτωση τῆς Παιδείας	4058
ΝΤΟΥΦΕΞΗΣ, ΣΑΡΑΝΤΟΣ: Ἡ σήραγγα (ποίημα)	3446
ΟΙΚΟΝΟΜΑΚΟΣ, ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ: Περί τῆς ἐννοίας τοῦ χρόνου (ἐπιστολή)	4043
ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Θ.: Ἡ ἀντίφαση τῆς Προόδου	3867
ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΔΗ, ΠΕΤΡΟΥΛΑ ΑΛΕΞ.: Τὸ τότε καὶ τὸ τώρα (ποίημα)	3483
ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΣ, ΣΠ. Γ.Γ.: Λογοτέχνης, ναί, ἀλλὰ τί λογιῆς: Λειτουργὸς ἢ ἐπαγγελμα- τίας;	3433
— Θερμοπύλες	3530
— Τὰ οὐσιαστικὰ στὴ λογοτεχνία	3533
— Ἡ μεγάλη νύχτα τῶν ἑκατὸ πενήντα χρόνων	3585
— Ἰθάκες: Οἱ... πολλὲς (αὐτὲς ποῦ «ἤδη θὰ τὸ καταλάβεις»)	3629
— Λογοτέχνης, ἀλλὰ τί λογιῆς: Λειτουργὸς ἢ ἐπαγγελματίας; (ἀπάντηση εἰς Φ. Θεο- φίλου)	3643
— Τὸ Σιλὸ	3727
— Λογοτέχνης: Λειτουργὸς ἢ ἐπαγγελματίας; (β' ἀπάντηση εἰς Φ. Θεοφίλου)	3758
— Τὰ προσδιοριστικὰ-δηλωτικὰ στὴ Λογοτεχνία	3775
— Ἱεροτελεστία καὶ ξεσυνέρισμα ἢ τέχνη!	3835
— Θάνατος	3899
— Προσδιοριστικὰ-δηλωτικὰ καὶ Βρεττάκος (ἀπάντηση εἰς Δ. Καλούδη)	3923
— «Δημοτικὴ»: Πόττειον κακόν (γ)	3974
— Ὁμοφυλοφιλίας δίκη	4029
ΠΑΠΑΓΩΣ, Σ.: Μῦθοι καὶ Παρά-μυθοι	3463
— Οἱ ἥρωες, ἄλλοτε καὶ τώρα	3667
— Ἡ πολιτεία τοῦ Ὀλύμπου	3908

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, ΘΕΟΠΗ: 'Ορέστης (ποίημα).....	3404
ΠΑΠΑΠΑΝΟΣ, ΚΩΣΤΑΣ: 'Η 'Εκδίκηση (διήγημα).....	3927
ΠΑΠΑΤΖΙΜΑΣ, ΑΘΑΝ.: 'Η βαρβαρότης τής σύγχρονης ψευδοδιαλέκτου.....	3591
ΠΑΠΠΑΣ, ΓΙΩΡΓΟΣ Κ.: 'Ιωνία (ποίημα).....	3462
— «Βιογραφίες» και πνευματικοί άνθρωποι (έπιστολή).....	4042
ΠΑΡΘΕΝΗΣ, ΑΓΓΕΛΟΣ: 'Η Νύμφη τής Κορίνθου (μετάφραση).....	3475
— Στη χαρά (μετάφραση).....	3911
ΠΛΕΥΡΗΣ, ΚΩΝ.: 'Απόψεις τών Σπ. Μαρινάτου. Α. 'Αρβανιτοπούλου κ.ά. για την κα- ταγωγή του 'Αλφαβήτου.....	3382
— Μεθοδεύσεις φοινικιστών.....	3883
— Λιάτρητη ή «φοινικική θεωρία» από την επιστημονική κριτική.....	3953
ΠΟΥΡΝΑΡΟΠΟΥΛΟΣ, ΚΩΡΓΙΟΣ Κ.: 'Ο «Παρνασσός» και τὸ ἔργον του.....	3774
ΠΟΥΡΝΑΡΟΠΟΥΛΟΣ, ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ: 'Ο λόγος προφορικός και γραπτός γεννηθη- κε κάτω από τὸν ἑλληνικὸ ἥλιο.....	3949
ΠΡΕΑΡΗΣ, ΝΙΚΟΣ: «Νομίματα» (ποίημα).....	3480
ΠΡΟΠΕΡΤΙΟΣ: 'Ελεγεία εικοστή πέμπτη (γ' βιβλίο-μετάφ. Β. Λαζανάς).....	3866
ΡΟΖΟΣ, ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ: 'Ο Συνδικαλιστής (διήγημα).....	3395
— 'Ο «Παλαιστής» (διήγημα).....	3731
— 'Ο Πολυταλαντούχος (διήγημα).....	3989
ΣΑΛΒΑΡΛΗΣ, ΓΙΑΝΝΗΣ: 'Ατέρμονο (ποίημα).....	3542
— Λιαδρομές (ποίημα).....	3991
SCHILLER, FRIEDRICH: Στη χαρά (ποίημα).....	3911
SEIDEL, INA: 'Αδιαφορία (ποίημα).....	3584
ΣΙΑΡΑΜΠΑΛΗΣ, ΠΑΝ.: 'Ο 'Αλέξανδρος και ὁ «'Εκλεκτός Λαός» (έπιστολή).....	3755
SZAMOSI, CEZA: 'Η ἀρχή τής χρονόμετρησης και ἡ μουσική.....	3657
ΣΠΑΝΙΑΣ, ΝΙΚΟΣ: Μεγαλούπολις (ποίημα).....	3549
— Γάλα πικρὸ (ποίημα).....	3594
— 'Ονειρο παιδιοῦ (ποίημα).....	3723
ΣΠΟΥΡΛΑΚΟΥ-ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ, ΑΓΓΕΛΙΚΗ: 'Η παράσταση (ποίημα).....	3596
ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ, ΚΩΣΤΑΣ: Περισυλλογή (ποίημα).....	3544
ΣΤΡΕΖΟΥ, ΣΟΦΙΑ: Γυμνή ἀλήθεια (ποίημα).....	3514
ΣΥΡΟΣ, Κ. Η.: 'Επιστήμη και Γλώσσα.....	3347
ΤΖΙΟΥΜΑΣ, ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ: 'Η Τροία (ποίημα).....	3964
ΤΣΑΓΚΑΡΙΔΗΣ, ΧΡΗΣΤΟΣ: Una matirosa blanca (ποίημα).....	3931
ΤΣΑΡΝΑ, ΘΑΛΕΙΑ: 'Η τελευταία μου λύπη (ποίημα).....	3724
ΤΣΑΤΣΟΜΟΙΡΟΣ, ΗΛΙΑΣ Λ.: Ζεύς-Εὐρυνόμη.....	3375
— Τὸ Δελφικὸ Μαντεῖο-Μαντική.....	3423
— Σιζήτηση γιὰ τὴν 'Ατλαντίδα.....	3515
— 'Όχι μυθολογία ἀλλὰ ἱστορία (α).....	3637
— 'Όχι μυθολογία ἀλλὰ ἱστορία (β).....	3717
— 'Όχι μυθολογία ἀλλὰ ἱστορία (γ).....	3791
— 'Όχι μυθολογία ἀλλὰ ἱστορία (δ).....	3853
— Οἱ ποταμοὶ τής «Θεογονίας».....	3903
— 'Αρχαία ἑλληνική και ξένες γλώσσες (ἀπάντηση εἰς Μ. Δανίκαν).....	3923
— Στὴν τέλεια προκλασική ἑλληνική γλώσσα ἀνήκει και ἡ τέλεια γραφή.....	3944
— Γεράσιμος Κονιδάρης.....	3961
— Κῶδις σημασιῶν τὰ γράμματα τοῦ 'Ελληνικοῦ 'Αλφαβήτου» (α).....	4005
ΤΣΑΤΣΟΜΟΙΡΟΥ-ΜΑΜΑΗ, ΑΦΡΟΔΙΤΗ: 'Απὸ τὸ 'Ημερολόγιο μιᾶς παλιᾶς 'Αθη- ναίας.....	3445
ΦΩΤΗΛΑΣ, ΑΣΗΜΑΚΗΣ: Διαλεκτική και Μαθηματικά (έπιστολή).....	3671
ΧΡΟΝΗΣ, ΧΑΡΗΣ: Τέλος κακὸ (διήγημα).....	3466
Η ΚΙΝΗΣΗ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ (βιβλιοκριτική): Talcott Parsons, Τετράδι «Εὐθύνης». Γ. Δασκαλάκης, Παῦλος Μπακογιάννης, Μανώλης Μαρκάκης, Δημήτριος Δρουμπούκης, Πετρούλα 'Αλ. Παναγιωτιδῆ.	

<ul style="list-style-type: none"> · Αλέκος Βασιλείου, Παναγιώτης Σταύρακας, Γιάννης Τσεριώνης, Σοφία Βεκράκου-Φωτοπούλου, Σπύρος Νόνικας, Βαγγέλης Παραμερίτης, Νίκος Καζάνας, 'Εμμ. Γ. Καραμανώλης, Γεώργιος Χ. Χιονίδης 	3405
<ul style="list-style-type: none"> — Εύαγγελος Μουτσόπουλος, Κων. Α. Πλεύρης, Ούρανα Διοματάρη, "Αγγ. 'Αγγελίδης, Κύπρος Χρυσάνθης, 'Επαμ. Α. Βρανόπουλος, Τάκης Γιαννόπουλος, Νίκος Β. Καμβύσης, Βαγγέλης Παραμερίτης- 'Αθηναίος, Σπύρος Κοκκινάκης, 'Αμαλία Ράπη, Στράτος Χατζηγιάννης, Κώστας Π. Μιχαηλίδης, Σπύρος Γαλαΐος, "Ανθος Ροδίνης-Διογένης 	3484
<ul style="list-style-type: none"> — Κωνσταντίνος Τσάτσος, Πέτρος Γλέζος, «Διοτίμα», Δημήτρης Σταμιέλος, Κώστας Βαρβέρης, Τόλης Νικηφόρου, Ντανούλα Πασχάλη, Νίκος Σταυρόπουλος, Χρίστος Καραγιαννόπουλος, Μαρία Λουκοπούλου-Παττίχη, Βασίλης Δρούγας 	3550
<ul style="list-style-type: none"> — V. Mshvenieradze, Κώστας Π. Μιχαήλ, «Φιλοσοφία», Διονύσης Μιτάκης, Σπύρος Νόνικας, Φαίδρα Ζαμπαθά-Παγουλάτου, 'Αλέξανδρος Κακαβάς, Πότης Κατράκης, Σταύρος Μελισσινός, 'Αγάπη Μολυβιάτη, Χρυσοσθένης Παπανικολάου, Κώστας Δ. Λάσκαρης, 'Ισαβέλλα Σικιαρίδη-Μαλόβρουβα, Σπύρος Εύλαμπιος 	3612
<ul style="list-style-type: none"> — Joseph Bleicher, Βασίλειος Ι. Λαζανάς, Ν. Κεχαγιιάς-Ναίθωνας, Κύπρος Χρυσάνθης, Ν. Παπαδόπουλος-Μεστούσης, Μαρία Γραμματικού, 'Αμαλία Ράπη-Τρύφωνα, Στέλλα-Ροζίτα Κωνσταντίνου, Σωτήρης Κακίσης, Χρήστος Βαμβακάς (Περαμιώτης), Χαρ. Στοφόρος, 'Αλέκος Βασιλείου, 'Αλέκος Μαρασλής, Σπύρος Κοκκινάκης 	3678
<ul style="list-style-type: none"> — 'Αθαν. Κανελλόπουλος, Keith Dixon, Κ. Ν. Παπανικολάου, Κώστας Στεφανόπουλος, Κώστας Σαρδέλης, 'Αλέξ. Γ. Πετρόπουλος, Μαρί Μανούσου, Γιάννης Χατζηϊωάννου 	3741
<ul style="list-style-type: none"> — Κωνσταντίνος Καλλίας, Romberto Unger, 'Αθηνά Τζινίκου, Πάνος Τσίνας, Φαίδωνας Θεοφίλου, 'Ελένη Λυγανή, «'Ελληνικός Πνευματικός "Ομιλος Κύπρου», Φώτης Μπουζάνης 	3801
<ul style="list-style-type: none"> — Γεώργιος Πουρναρόπουλος, Γρηγ. Φιλ. Κωσταράς, Χρ. Κουλούρης, Δ. Μαγκλιβέρας, Μάρω Στασινοπούλου, 'Αλέκος Χρυσοστομίδης Κωστής, Κοκόροβιτς, Δ.Β. Παναγόπουλος, Παν. Σταύρακας, 'Υβόννη 'Αρνοκούρου-Κερεσετετζή, Κύρος Νάρβας, Στυλ. Μπαϊρακτάρης, Σοφία Στρέζου 	3867
<ul style="list-style-type: none"> — Κωνσταντίνος Τσάτσος, Jacques Ellul, Χρόνης Μίσσιος, Χρήστος Κ. Αϊτωλός, Γιώργος Χ. Κουλούρης, 'Ερμηνεία Φωτιάδου, 'Αγγελική Σπουρλάκου-Εύσταθίου, Κώστας Ριζάκης, 'Αντιγόνη Γαλανάκη-Βουρλέκη, "Αννα Μπουρατζή-Θώδα 	3932
<ul style="list-style-type: none"> — Hans Lenk, 'Αλέξανδρος Ν. Βερνίκος, Εύαγγελος Γ. Ρόζος, 'Αλέκος Χρυσοστομίδης, Κ. Ν. Χατζηπατέρας- 'Ηρ. Παπαβασιλείου, Πότης Κατράκης, Χ.Δ. Καλαϊτζής, Γ.Ν. "Αμποτ, Πετρούλα Παναγιωτίδη, Γιάννης Κ. Σαλβαράλης, Σοφία Βεκράκου-Φωτοπούλου, 'Αγγελική Πανωφοροπούλου, Κώστας Γ. Μίσσιος, Πίτσα 'Αστέρη, Νίκος 'Ανώγης, Νίκη Πελαγίδου- 'Αναστασιάδου, Γ.Δ. Χατζησωτηρίου, Τ. Φυλακτού, «Μετέωρα» 	3994
<ul style="list-style-type: none"> — Παν. Γεωργούντζος, Τάσος 'Αναγνώστου, Γ. 'Αλεξιάδης, Μανώλης Μαρκάκης, 'Αθαν. 'Αβέλλιος, Θ.Κ. Τρουπής, Κατερίνα Τσαλίκη, Κύπρος Χρυσάνθης, Βίκυ Λαγούια, Σταύρος Μελισσινός, Μιχάλης Μοίρας, Ν.Α. Γκούμας 	4049

Κάνετε τὸ δῶρο-ἔκπληξη στὸν μορφωμένο γνωστό σας: μιὰ συνδρομὴ 1988 τοῦ «Δαυλοῦ». Συμβάλλετε ἔτσι ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ στὴ δημιουργία μιᾶς 'Αριστοκρατίας τοῦ Πνεύματος καὶ μιᾶς ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗΣ ἰθύνουσας τάξεως στὴ σύγχρονη 'Ελλάδα, ὅπου οἱ δύο αὐτοὶ στυλοβάτες κάθε "Ἐθνους ἔπαυσαν πρὸ πολλοῦ νὰ ὑπάρχουν...

Τηλεφωνήσατε: 3223957 ἢ 9841655